گوڵ چنینەوە

لە خەرمانی « مەنبانە بۆرینە» ی هەژار

عەبدوڵڵا حەسەن زادە

Weşanên APEC

Weşan no: 86

GULÇINÎNEWE

Le xermanî "Henbane Borînê"y Hejar

Çapa yekemîn: Stockholm 1995

Nivîskar:

Abdullah Hasanzade

© APEC-Förlag

Navnîşana xwestinê:
Box 3318, S-163 03 Spånga/ Sweden
Tel: +46 8 761 81 18 * Fax: +46 8 761 24 90

ISBN: 91-87730-86-3

APEC

دەربارەی ئەم نامیلکەیە

ساڵی ۱۹۹۰ فەرهەنگی کوردی ـ کوردی ـ فارسیی « **هەنبانە بۆرینە** » لە نووسینی نووسەر و شاعیر و کوردی زانی بەناوبانگی کورد مامۆستا هەژاری موکوریانی بڵاو بووەوە و کەلێنێکی گەورەی لە کتێبخانەی کوردی دا پڕ کردەوە . بێ گومان زمان زانان و فەرهەنگ نووسان لەسەر فەرهەنگی هەنبانە بۆرینە هێندێک تێ بینی یان هەیە و رەنگە بەشێکیشیان زۆر لە جێی خۆیان دا بن. بەڵام پێم وابێ کەس نکوولیی لەوە نیە کە فەرهەنگەکەی مامۆستا هەژار نەک هەر تەواوترین فەرهەنگی کوردی یە کە تا ئێستا بڵاو کراوەتەوە ، بەڵکوو بە تەنیا زیاتر لە هەموو فەرهەنگەکانی پێش خۆی وشەی کوردی لە دوو توێی بەرگەکانی دا جێ کردۆتەوە .

زۆر پێش دەرچوونی هەنبانە بۆرینە مامۆستا بە نامە ئاگاداری کردبووم کە بە نیازە ئەو دیاری یە بەنرخە پێشکەشی خوێنەرانی کورد بکا و تەنیا مانگێک پێش دەرچوونی بەرگی یەکەمی فەرهەنگەکەی بۆی نووسیبووم : « *لەم بەینەدا* جزمی یەکەمی *فەرهەنگەکەم* چاپ کراوە و *قەرارە* جزمی دوهەمیش چاپ بکرێ . به هومێدم بەم *زوانە*جزمی یەکەمت

پێ بگا . بۆیە ناڵێم پێو بگا ، مەنظورم ئەمەیە کە تۆ بەوردی لێی هەڵدەپروانی.جا ئەگەر تووشی شتێک هاتی کە لای تۆش بەو مانایە شتێک هەبو ، من نەم نوسیبو، لای خۆت یادداشتیان بکە.چونکە ئەوە یەکەمین کارە لەم بارەوە وا بە پان و بەرینی دەس پێ کراوە . بەڵام ناتوانم بێژم سەری گیراوە . بە هومێدم ببێتە بناغەیەکی فەرهەنگی دوارۆژمان و دیارە دەبێ هەرکەس دەتوانێ لە بەر خۆیەوە هەوڵی بۆ بدا و تەواوی بکەن » .

کاتێکیش بەرگی یەکەمی بە دیاری بۆ ناردبووم لە پێشکەش کردنەکەی دا ئەو داوایەی دووپات کردبۆوە کە بیخوێنمەوە و ئەگەر تووشی شتێک هاتم یادداشتی بکەم و بۆی بنێرم . لە سەر داوای مامۆستا و هەروا بۆ ئەوەی بەڵکوو شتێکی لێ فێربم بەرگی یەکەمی هەنبانە بۆرینەم خوێندەوە و ئەوەی بەرچاوم کەوت یادداشتم کرد و لەگەڵ نامەیەک بۆم نارد. دیار بوو مامۆستا تێ بینی یەکانی منی بە دڵ ببوون. بۆیە لە وەڵامی نامەکەم دا نووسیبووی : *« ئەو نامەی دواییت کە بە چەندین وشەی بەنرخەوە ناردبوت پێم گەیشت . زۆر زۆر سوپاست دەکەم . بە داخەوە تا ئێستا بەرگی دوهەمی هەنبانە بۆرینە لە چاپ دەرنەچوە و کردویانەتە هاتەهاتی رۆمێ ، هەر دەڵێن ئەم حەفتەیە تا حەفتەیەکی تر. بریا دەرچووبا و کارێکم بکردایە بۆتی بنێرم. ئەو دەمیش دیسان چاوەنۆرم زۆر بە وردی لێی ورد بیەوە و تێ بینی و تازەکانی خۆتی بخەیە سەر » .*

زۆر بە داخەوە پێش ئەوەی بەرگی دووهەمم پێ بگا ، مامۆستا هەژار ماڵاوایی لێ خواستین و داخێکی گەورەی لە سەر دڵی هەموو ئەویندارانی پێشکەوتنی زمان و ئەدەبیاتی کوردی دانا. بەو حاڵەش هەر لەسەر وەسیەتەکەی مامۆستا بەرگی دووهەمی هەنبانە بۆرینەم خوێندەوە و تێ بینی یەکانی خۆم لە سەر یادداشت کرد. بەڵام ئەوی راست بێ چونکە دەمزانی ئەم جارەیان مامۆستا نای بینێ ، زۆر لێی بەگور نەبووم و لە ناکام دا زۆریشم شتی تازە بە بیردا نەهات .

با لێرەدا ئەوەش تۆمار بکەم کە بە هاسانی دەتوانم بڵێم ئەوەی لە هەنبانە بۆرینەدا هاتوە، لانی کەم ۳۰٪ی بۆ من تازەیە ونەم بیستوە و ئێستاش فێری نەبووم. بەڵام بەهەر حاڵ زەینی بنیادەم کۆمپیووتەر نیە و مرۆڤ هەرچەندی زۆریش بزانێ کاتێک زانراوەکانی دەخاتە سەر کاغەز، هێندێ شتی لە بیر دەچێ . هەر بۆیەش یەکی وەک من توانیویەتی شتێک بخاتە سەر گەنجینەی هەنبانە بۆرینە .

بەهەرحاڵ، ئەو شتانەی یادداشتم کردبوون هەروا مابوونەوە و نەم دەزانی چی یان لێ بکەم . تا ئەم دواییە یانە برادەرێکی زۆر نزیکم پێشنیاری پێ کردم ئێستا کە دەرفەتی ئەوە لە کیس چووە بۆ مامۆستایان بنێری ، بۆ خۆت بە جیا چاپیان بکە و بڵاویان بکەوە. ئەگەرچی بەش بەحاڵی خۆم شتەکەم زۆربەلاوە نابووت و کاڵ وکرچ بوو، بەڵام ئەو برایەم هێندەی لێ دوویات کردمەوە کە قبووڵم کرد چاوێکی پێدا بخشێنمەوە و ئامادەی بکەم بۆ چاپ . ئێستاش کە ئەم دێڕانە دەنووسم هیچ دەروویەکی روون بۆ چاپ و بڵاو بوونەوەی شک نابەم ، جا بزانین چارەنووسی بە کوێ دەگا .

لە سەر ئەم نامیلکەیە دوو شتی پێویست هەیە کە باسیان بکەم :

١ـ هەنبانە بۆرینە فەرهەنگی کوردی ـ کوردی ـ فارسی یە. بەڵام ئەو وشانەی ئەمن زیادم کردوون (لە چەند جێ یەک دا نەبێ) تەنیا بە کوردی مانا کراونەوە . هۆیەکەشی ئەوە بوو کە لە کارەکەم دا بە تەنیا بووم و نەم توانی بەرامبەری هەموویان لە فارسی دا بدۆزمەوە. بۆ خۆشم لەو کەسانەم کە لە کوردییش دا رقم لە وشە داتاشین دەبێتەوە . بۆیە حەزم نەکرد بۆ فارسی وشە داتاشم.

٢ـ ئەو وشانەی لەم نامیلکەیەدا بەرچاو دەکەون سێ دەستەن : یەکەم ئەوانەن کە لە هەنبانە بۆرینەدا نەهاتوون . ئەمانە نووسراون و مانا کراونەوە و هیچ شتێکیان لە بەردەم نەنووسراوە . دەستەی دووهەم ئەو وشانەن کە لە هەنبانە بۆرینە دا هەن ، بەڵام لە کوردی دا مانای

دیکەشیان هەیە ، جگە لەوانە کە مامۆستا هەژار بۆی هێناون . ئەم جۆرە وشانە پاش مانا کردنەوە ئەم نیشانەیە (+) یان لە پێش نووسراوە . سێیەم دەستە ئەوانەن کە بە باوەڕی من ماناکەیان لە فەرهەنگەکەی مامۆستا هەژار دا بە دروستی لێک نەدراوەتەوە . لە پێش ئەو جۆرە وشانەش نیشانەی (×) دانراوە . دیارە ئەگەر وشەکانی ئەم دەستەیە بەو مانایەش هەبن کەمامۆستا لە هەنبانە بۆرینەدا بۆی داناون ، ئەودەم دەچنە پاڵ دەستەی دووهەم . چونکە لەو مانایانە کە بۆم داناون بە تەواوی دڵنیام .

هەرچۆنێک بێ فەزل و گەورەیی و هونەر بۆ مامۆستا هەژارە و ئەوەی من بە زەحمەت دەکرێ ناوی پاشەڕۆکیشی لەسەر دانرێ . بەو ئاواتەم کە ئەم کارەش خزمەتێکی بچووک بە دەوڵەمەند بوونی زمانی کوردی و فەرهەنگی کوردی بکا .

نووسەر

١٩٩٤/١٠/١

پیتی ئـــ

ئاختفی : کەچەڵێک کە هەموو سەری برینە .
ئادار : شوێنەوار:(*ئاداری بەسەر پادارەوە نەهێشت*).+
ئاردە برنج : برنجی هاڕراو.
ئاردە توو : تووی وشکی هاڕراو.
ئاردە نۆک : هاڕراوی نۆکی برژاو.
ئاژنە : دارێکی کورتەباڵای قژنە، سەر سوانەی خانووی پێ دەگرن.
ئاسنگەر : وەستای دروست کردنی ئامرازی ئاسنە. وەستا خاڵە تایفەیەکن ، نەک هەموو ئاسنگەرێک .×
ئاسێ : چیای سەخت و ئاستەمە، (واتە صعب العبور نەک مرتفع).×
ئاشبەتاڵ : برانی باراش لە ئاش.+
ئاشەبەتەندوورە: گەمەیەکی منداڵانە. دەستەیەک بە پێوە سەر پێکەوە دەنێن، یەکیش بە سەریانەوە دەگەڕێ . دەستەیەکی دیکە هەوڵ دەدەن سواریان بن. ئەگەر وەستای دەستەی یەکەم شەقی لە

یەکێکیان هەڵ دا ،یان دەستی لێ دا ئەوان دادەبن و دەستەی یەکەم سوار دەبن.

ئاغلاغ : سەرئاوەلا.

ئاگرکەوتنەوە : سووتمان، ئاگر لە ولات بەربوون.

ئاللۆری : ئەو میشەنگوێنانەن کە لە گەلێ هەڵ براون و نازانن روو لە کوێ بکەن.

ئاللۆری : بریتی یە لە بنیادەمی گەللۆر و بێکارە.

ئاڵەزۆک : دارێکە لە گۆی چۆمان دەڕوێ و وەک لاولاو لە داری دیکە دەهاڵێ.

ئاوجا : دوو ژن کە هەریەکەی ژنی برایەکن :(*غەمی هەوێ یە ، پڕ بە ئەسکوێ یە. غەمی ئاوجایە ، پڕ بە دنیایە*) « فۆلکلۆر » .

ئاو دان : ئاو دەلاندن : (*کەوشەکەم ئاوی دەدا*).+

ئاو دان : ئاو لێ دەرچوون:(*سەماوەرەکە ئاوی دەدا*).+

ئاوسێ : دراوسێ، جیران.

ئاوەڕۆ : سنووری نێوان دووکێڵگە ئەگەربەرزایی بێ: (*هەرچی ئاوەڕۆی بەم دیودایە هی تۆیە*).

ئاوەڵ مندالْ : پزدانی ژنە زاو.

ئاوێژە : زەوی یەکە ئاو درابێ بۆ کێلان، نەک زەوی یە بەراو.×

ئایسان : درێژەی سووتانە نەک داگیرسان:(*چراکە هەتا بەیانی ئایسا*) داگیرسان یەکەم هەڵکرانە.×

ئم : بەلێ.

ئۆردووبەز : ئەو جێگایەیە کە هۆردوو پێی دا دەڕوا، نەک

ئەو جێ یە کە لێی دەمێنێتەوە . ×

ئەبرەش : لە تینوان وشک هەڵاتوو :(ئەمڕۆ ئەبرەش یان هەبرەش بووم) . +

ئەبلە خەرج : ئەوەی بێ جێ خەرج دەکا، (مُسرف).

ئەح ئەح : دەنگ دانی کاروبەرخ بۆ هاوێر و لێ خوڕینە.×

ئەحمەدڕاوکەر : باڵندەیەکی بچووکە ، لە چۆلەکە گەورەترە.

ئەخترمە : ئەسب و بارگینی بەرەڵا کراو.

ئەڕبە : ربە، پێوانەیەکە دوو کیلۆ گەنم دەبا.

ئەڕمان : رمان، رووخان.

ئەرمەنی : هەرمەنی، قەومێکن.

ئەزرەت : حەسرەت : (*هێشتا لەسەر لانکە* بە ئەزرەتم بی بینم). « فۆلکلۆر »

ئەژگەڵ : هەژگەڵ، لکەداری بەگەڵاوە کە بە خۆیان و لۆدە کایەوە دەنێن، با نەی با.

ئەسپەشێرە : باڵندەیەکە هێندی کۆترەباریکە دەبێ، خوێندنەکەی وەک حیلەی ئەسب دەچێ.

ئەسپێ : جانەوەرێکە گەنمی کۆن هەڵی دێنێ.+

ئەستان : زستان، زەمسان، ئاخر فەسڵی ساڵ.

ئەستوورکان : ریسی ئەستوور وەک خاوک و فرێت و سێتا، دژی باریکان .

ئەستۆ کورد : ملە قۆتە، ملە قۆچە.

ئەستەمبووڵی : چێشتێکە بە برینج و گۆشت لێ دەنرێ.+ قاپێکی گەورەیە بۆکاری بەننایی قوڕ وسیمان و گێچی پێ دەکێشن .

ئەستیلان : ناوە بۆ ژنان.
ئەستیۆڵک : ئەستێوڕک، ئاسنێکی دەم پانە هەویری پێ لە تەشتی نانی دەکەنەوە.×
ئەسلاڵن : ناوە بۆ ژنان.
ئەشک : لاق و دەستی کورت :(ئەشکی کورتــــن ، *واتە لاق و دەستی کورتن*).
ئەناز : فرێدەر :(خاکە ناز).
ئەنگوتکە : جۆرێک تریّ یە.
ئەنگۆرە : نێوان رۆژئاوا و ماڵ نووستنانە، نەک پێش رۆژئاوا .×
ئەویندەریّ : ئەویّ.
ئێچک : هێچک، دارێکی سەربە قولاپە لە سەری گوریسی دەبەستن.
ئێچک : ئێسکی نێوان ئەژنۆ و سمی بزن و مـــەڕ دوای خوران.
ئێخ : برۆ ، دەنگدانی بزنە.+
ئێشک کردن : وشک بوونی ئاوی کانی :(کانی یەکە وشکی کردوە).
ئێشکەپەڕ : رەحەت بوون بە خۆپێوەنانی ژن ـ بێ گان کردن ـ .
ئێشکەجوو : نان بە وشکی خواردن.
ئێشکەشۆر : ئەم دیو ئەو دیو کردنی دەسـرە و پێچ بۆ ئەوەی دیوی خاوێنی وەدەرکەویّ.
ئێشکەشێو : ئێشکە شۆر.

ئیشکه مەله : مـەلەکـردنـی ئەو کەسـەی تـازە ژنـی هێناوە بێ ئەوەی بووبێ بە زاوا.

ئیغفال : فریودان :(بە قسەی خۆش ئیغفالی کردم).

پیتی ب

باپزوو : ئەو بەفرمیە کە با هەڵی دەگرێ و لە لا باسکان سوانەی پێ دەکا.

باتمان : ٢٦ (بیست وشەش) کیلۆیە. شازدە کیلۆ و نیو پووتە نەک باتمان.×

باجی : زڕدایک.+

باخۆش : منداڵی لە حەوت هەشت ساڵ بەرەوژوور ، باوخوش.

بادرەوش : کون و کەلێنی خانوو کە بای تێڕا بێ.

بادی : دەفری لە دار دروست کراو.+

باران دادان : باران دەلاٌندنی چادر.

باران کوت : شوێنێک کە باران کوتاویە.

باریەها : بن پشک، ئەو کچەی دانراوە براکەی بە ژنی بدا :(*ئامین باریەهای عەلی یە*).

باڕژن : بارانی بە غوڕەم و لەنەکاو.×

بارسووکی : کەم بوونی کەل وپەلی نێومال : (*بارسووکم و بۆ هەرکوێ پێم خۆش بێ دەتوانم بچم*).

بارقورس : بـــارگـــران، ئـــەوەی نـــێومـــاڵی زۆرە: (هێند *بارقورسم بارناکرێم*).

بارِن : ئەو شوێنە کە باگرە و بەفری پێــوە نامێنــێ : (*بە با رنان دا دەڕۆم*).×

بارنەبەر : ولاغی بارنەبەر و زەلامی کارنەکەر.+

باریک وبنیسی: لـەڕبوون لـە ئاکـامـی نـەخـۆشـیـی کـۆن دا ، دمغەزدار بوون.×

بازبازێن : بە باز رۆیشتن.+

بازوو : ئەسپ یا مـاینێ کـە ئەڵقـەیەک مووی سـپی لە لاقی دا هەبێ.

باسکە ملە : پیلەوار، دارێکی ئەسـتوورە کە بۆ سـووتاندن لەسەر شانی دادەنێن و دەیهێننەوە ماڵێ.

باسکە مەلە : مەلە باسکە، جۆرێک مەلەیە.

باسەر : رەشەبا، زریان ، بای ژووروو.×

باشقە : هـەڵکـەوتە، یـەکـە: (*باشـقـە باشـقـەی مـەنگوڕان هاتبوون*).

باش وەستا : وەستای باش، وەستاکار، سەروەستا.

باقلاوا : تێ گوشینی رۆن و دۆشاو.

باقۆ : بەرێکی هـەنجیرە کە بەهـارێ زوو دەری دەکا و ئـاخـــری بـەهـــارێ دەی وەرێنـــێ وبــەری تــازە دەردەکاکە ئەوەیان دەبێ بەهەنجیر ودەخورێ.×

باگا : بەخەبەر، بەئاگا، نەنووستوو.

باڵ : تەنیشت ، کەلەکە: (*گوللە باڵەوباڵ سمیویە*).+

باڵەخانە : خانووی لەیەک نـهۆم زیاتر .

بالەفرتێ : باڵەفرەی پەلەوەر لە سەرمەرگ دا .
بان : بووایەن : (*خۆزگە باش بان*).
بانە : چوون بۆ جێگایەک یان بۆ کارێک بۆ ماوەیەکی کورت :(*بانەمەر ، بانەمازوو*).
بانەوبان : چوون لە بانێکەوە بۆ بانێکی دیکە لەبەر کارنەکەری، مەرج نیە بازدانی تێدابێ.×
باو : روو، باوباوێنی منداڵ لەوەڕا هاتوە.
باوەپیارە : بابەگەورە، باپیر.+
باوەلۆو : ١ـ بزنێک کەلە مەڕی خۆی هەڵ دەبڕێ و دەچێتە گەل مەڕی دیکە. ٢ـ بزنی بەلەسە.
بای دارئاوس : بایەکە ئاخری زستان دێ و داری پێ زیندوو دەبێتەوە.
بای وادە : بایەکی ئاخری زستان و هەوەڵی بەهارە:(*بای وادێ ، دەدا لە پەلکی کوڕادێ*). « فۆلکلۆر »
بای وەعدە : بای وادە .
بردن : ئازاردان، ئەنگاوتن :(*سەرما بردوویەتی*).
برژەبرژ : برژانەوەی برین.
برە : ئەوبەشەی لێرەوار کە بۆ یەکێک دانراوە بیکاتە گەڵ بۆ حەیوانات :(*ئێرە برەگەڵی حەمەیە*).+
برە : وەختی گەڵ لێ کردنی جەنگەل کەبەسێ ساڵ جارێک دەبێ : (*برەی هاتۆتەوەواتە وەختی گەڵ لێ کردنی هاتوە*).+
برق : قرپ : (*برقم دێتەوە ، واتە قرپم دێتەوە*).
بڕگە : جمگە، گە: (*هەموو بڕگەقامکەکانم دێشن*).

بڕووت : دارێک دووساڵ لەمەوبەر کرابێ بە گەڵ.
بڕەک : جێگای بەردانەوەی ئاو لە جۆگەی ئەسڵی یەوە.+
بڕێم : دارێکە کە پار کرابێ بە گەڵ.
برینگ بڕ : وەختی بڕینەوەی مەڕ و بزن : (*ئەم شوانەمان برینگ بڕێ شەرتی دەپەڕێ*).
بڕینەوە : پێک گەیشتن لە سەودا و مامەڵەدا : (*جووتی بە هەزار تمەن بڕیمانەوە*).+
بڕینەوە : قسە یەکدیگیر بوون : (*قسەی خۆم لەگەل بڕیەوە*).+
بزماریەگا : وەختی پرکاری :(*لەو بزماریەگایەدا سێ رۆژە نەچۆتە مەزرایە*).
بزووت : جمی، جوولا .
بزێ : ئەو نێنگوونە کە دەبوو بزێ و نەزاوە.بە جوانەگای سێ ساڵەش هەر دەڵێن بزێ.
بژاربڕ : بژارچن.
بلاڵووک : بەلاڵووک ، بەری دارێکی کێوی یە لە ئاڵوباڵو زۆر وردترە.×
بڵغەبڵغ : غڵدە غڵد، قسەی « نافصیح » .
بناوبوێر : نەخۆشی نێوبەنێو.+
بناورە : داروچیلکەی ورد و وشک بۆ ئاور کردنەوە.
بن بار : بەشی بنەوەی بارەدار : (*دژی سەربار*).+
بن بەردەقی : ئەو ڕێواسەی لە بن بەرد هاتۆتەدەر، کە سپی و شیرن و شلکە.
بن پەرگە : بن چینی کلاشی کوردی.

بن جۆخین : بن خەرمان.
بن چێخوون : بن جۆخین.
بندار : ئەو گیایەی رەگەی زۆر بە زەوی دا چووبێتە خوار.
بندار : ئەو گیایانە کە سەلکیان هەیە وەک پیواز و سیر و ... .
بن دانەوە : بن هەڵکۆڵین . کێڵانی بن داری میوە.
بن دڕاو : کچێک کە کچێنی یەکەی هەڵگیرابێ.
بن دڕاو : جەواڵ، تەلیس یان هەمبانەیەک کە بنی کون بووبێ.
بن دڕین : دانەوە و هەڵکۆڵینی بنی بەرد بۆ ئەوەی ئاسان هەڵ کەندرێ.
بن دڕین : کچێنی بردن.
بندۆک : ئەو مووە ناخالیسە کە لەوەختی بەشەکردنی خوری و مەرەز وموودا دەکەوێتە بنی شەیەکە.+
بن دەوەن : بریتی یە لەو شتە کە دەدزرێ ونایەتە حیساب.
بنک : بنەدار :(*دووبنکم قەیسی چەقاندوە*).+
بنەبڕ : تەواوبوون لە بارکردن دا :(*دووبارم ماوە بنەبڕ دەم ،ماڵی خاڵم بنەبڕ بوون*).+
بنەتا : نیوەتا :(*باراشەکەم دوو بنەتایە،لە کەرێی دەنێم و لەسەریەوە سوار دەسم*).
بنەتۆو : کچ بە شوودان بەومەرجە ئەگەر کچی بوو خوێنەکەی بۆ ماڵی بابی بێ :(*کچەکەی بە بنەتۆو داوەتێ*).+

بنەوشە : جۆرە قەزوانێکی زۆر ناسکە.+
بنەوشە : مازوویەکە کە تازە دیاریی داوە.+
بنەوەند : توولە دارێکی لێرەوارە، گەرمی دەکەن و بای دەدەن و دەی کەنە رستەی جووت کە نیر و ئاموور پێکەوە دەبەستێتەوە.
بنێشتەخۆشە : وردی زمان.ئەوەی کە دەکەوێتە سەر زاروزمانان
بوورە : زەویی قەت نەکێڵراو ، ئەوەی ساڵێک یان چەند ساڵ نەکێڵرابێ، بەیارە.×
بوورەدێر : ئاوداشتنی زەوی بە مەبەستی نەرم بوونـــەوە بۆ کێلان.
بۆرەقانی : چێشتی کوولەکە بە دۆکەشکە.+
بۆنەووروو : بۆنی سووتانی خوری و موو.
بۆزەل : بۆنی باتلاغ.
بووژان : هەڵ نەدان ، دژی بووژانەوەیە.×
بۆڵوو : بۆڵە ترێ، گلە ترێ.
بووم : هەمبوو :(ئەسپت نیە ؟ بووم . فرۆشتم).+
بەتاڵ کردن : خاڵی کردن.+
بە تویڵک : بە تویکڵ.
بەخاوکەوتن : لەش ئێشان بەکار یان بەرێ رۆیشتن دوای ماوەیەک دانیشتن (بۆ ئەسپ و ولاغیش دەگوترێ).
بەخۆراگەیشتن : خەریکی خۆ بوون و خواردنی باش خواردن و خۆ پاک و خاوێن راگرتن.
بەدیارەوەبوون : بە دەرەوە بوون، دیار بوون :(*هەموو لەشت* بە

دیارەوەیە).+

بەدیارەوەدانیشتن: ئاگا لێ بوون و وریایی لێ کردن.

بەدیارەوەدانیشتن: راوەستانی کچ لە سەر برای کە بە ژنی بدا یا لە سەر کوڕێک کە بیخوازێ.

بەر باردوو : ئەوحەیوانەی کە وەختی زانی بووە و نەزاوە ، وەک بزن وەمەڕی دووساڵە ونینگوونی سێ ساڵە

بەر بواردوو : بەربادروو.

بەربەلەت بوون : بەرد بەلەت بوون، کاری حەستەم :(*هەتا رازیم کرد بەر بەلەت بوو*).

بەرچۆڵەمە : بەرخەبەبە ، بەرچەنەگە (غبغب).

بەرچۆلەمە : چەرمی داچۆڕاوی ملی رەشە ولاغ.

بەردان : بەر هێنان (*بۆ دار*).+

بەردان : با دەرکردن : (*تڕ بەردان*).+

بەردبەلەت بوون: بەر بەلەت بوون.

بەردە تراوک : بەردەتراویلکە.

بەردە ترۆق : بەردە تراوک، بەردێک کە هەتاو لێی دا و لە دوور ڕا دەدرەوشێتەوە.

بەرکار : ئەو کرەی بەبەرکاری جۆلا یان تەون کەرەوەیە.

بەرکار : شوێنی کاری جۆلاو تەون کەر :(دەچمە *بەرکارێ*).

بەرکردن : قوڕ یان خۆڵەمێش لە بەری سێڵ هەڵسوون بۆ ئەوەی کاتێک نانی پێ دەکەن نانەکە نەگرێ.

بەرکردن : نوێ کردنەوەی لێفەی کۆن بەوە کە بەرێکی تازەی لێ دەدەن.

بەرکوت : بەرکوڵ، خواردنێکی کەم پێش جەمی نیوەڕۆ یان شێو .+

بەرکۆژە : دووبەن لە هەردوو لابەرۆکی چۆغە یان کراس دەنران بۆ داخستنی بەرۆک :(بەرکۆژەی بۆ *لێنێ*).

بەرکەڵ : نێنگونی دووساڵە تەواو کردوو. بۆ جوانەگاش دەگوترێ کە ماناکەی دووساڵەیە.

بەرگایی : نێوبژی، بەرپیوانی.+

بەرگران : حەیوانی لەسەر زان.

بەرگورد : بەشی خوارەوەی گوردی جۆلایی، بە بەشی سەرەوەشی دەگوترێ سەرگورد.×

بەرمەڵۆ : شتی گەلاڵە کراو :(کچێکم بە*رمەڵۆ* کردوە، واتە خۆی و کەس وکارم دواندوە بی هێنم).

بەرنانەوە : نێوکۆڵ و گڵ وێ هەڵدانی تەماتە و بێستان و...

بەرنیر : ئەو کایەی لە بەر نیری دایە و خاوەنی جووتی پێ دەکا :(*پایزانێ بمرێ گای بەرنیری*). «فۆلکلۆر»

بەرنیر : جوانەگایەک کەوەختی جووت پێ کردنی هاتبێ.

بەرودوا : ئەوەڵ و ئاخر :(*ئەوەی بۆم باس کردی بەروبوای مەسەلەکە بوو*).+

بەڕووله : ئەو دارە باریکەیە کە لە شیلەپەڕادەکرێ تا نەهێلێ باسکێشەکە داکەوێ.×

بەرمجۆ : چەند ریزە دێراوە توتن و بێستان کە لە جۆگەیەکەوە ئاو دەدرێن.

بەرەجووت : بەروبوومی جووتێک گا لە کشت وکاڵ دا (خەسووبەرەجووتن). « فۆلکلۆر »

بەرەوپیل : پێشواز. رەنگە ئەوە راست تر بێ لە بەرەوبیر چونکە بە پێشوازی میوانەوە دەچن و پیل واتە قۆڵی دەگرن.

بەز : سواربوو، لێهاتوو:(*نێرەکەری ماین بەز* ، واتە ئەو نێرەکەرەی کەماینی لێ چاک دەکەن).+

بەزمان زانین : شارەزایی لە خوو رەوشتی کەسێک و توانای حاڵی کردن.

بەزمان زانین : لێ زانین :(*سەعاتەکەم کارناکا* ، بۆم تەماشا کە *داخوا* به *زمانی دەزانی ؟*) .

بەزەک : جۆرە کوانێکە لە دەست و لاق دێ.+

بەزێن : تێپەرکەر، لەبەرچاو نەگر :(*نیوان بەزین*).+

بەساڵ دا چوو: بەساڵاچوو، وەنێوکەوتوو.

بەساڵ داچوون: بەساڵاچوون، وەنێو کەوتن.

بەسان : ناوێکی ژنانەیە.

بەسەراچوون : لەناکاو گەینە سەر کەسێک کە کارێکی ناشیرین دەکا .+

بەسەرادان : بەسەردادان، هێرشی لەناکاو.+

بەسەرکردنەوە : سەردانی گەورە لە چووکە.

بەسەرکردنەوە : سەرحیساب بوون، ئەژماردنی ماڵات بۆ دڵنیا بوون لە مانی هەموان.

بەشقەم : بەشکوو، بەڵکوو.

بەشکۆ : خاوەن شکۆ، بەعەزەمەت.

بەشکۆ : شەرمێون :(*زۆربەشکۆیە ، هەتا پێی نەڵێ دەست بۆ ئاوی خواردنەوەش نابا*).

بەفربەسەر : چیای بەفر بەسەرەوەماو.+

بەفرماڵ : ئەو ئامرازەی بەفروباران لە شووشەی ترومبێل دەسرێتەوە.+

بەفرەبەسەر : بەفر بەسە ، ئەو بەفرەی سەرەکەی بۆتە سەهۆڵ و بنیادەم بەسەری دا بڕوا تێ ناکەوێ.

بەقر : دەفری مسی برش هەڵێناو،مسی سپی نەکراوە.

بەقووندا کەوتن : کەسادی بازار، نەفرۆشرانی کاڵا.

بەکل : کلاوی، چاوی کل تێ کراو :(*چاو بە کلە ، شل و ملە*) « فۆلکلۆر » .

بەکەریەبردن : خەڵەتاندن، (فریودان)، بەفریوبردن.

بەکەین و بەین : ئەهلی تەون و بەست.

بەگا : زەوی یەک کەپاش داشتنی وەختی کێڵانی هاتۆتەوە، جابۆ هەر مەبەستێک بکێڵرێ.×

بەگۆشت : حەیوانێک کە زۆری گۆشت هەیە. بۆ کاتی سەربڕین و قەسابی دەگوترێ.

بەگڵشت : زەوی یەک کە خاکی نەرمی زۆرە و لە کێڵانی ـ دا کاسن ناگاتە سەر بەرد و رەقەن.

بەگون : پیاوی بە زیپک و زاکوون.+

بەلا لێ دراو : تووشی موسیبەت هاتوو.

بەلەز : بەپەلە :(*بەلەز و هەڵپە هەموو زۆر بەدەون ، هێندی پێشرەون و برێ لوا ئەکەون*) «هەژار».

بەلسە : بزنی «سەر» ، بزنێک کە زەحمەت دەگیرێ.+

بەلەشین : بزنی گوێ لوولی رەنگ شین.

بەند : رەگ :(*رۆڵە رووناکی گلێنەی چاوم ، بەندی جەرگ و دڵ منێزی مەناوم*).+ « هەژار »

بەن دەمبێن : ئەو بەنەی دەمبێنی گا و گۆلی پێ دەبەستن.

بەندەن : برگەی ئاو لە کاتی ئاوداشتن دا :(سێ بەندەنم *داوەتێ* واتە لە سێ بڕگەوە ئاوم تێ کردوە).+

بەنک : لزگە، لیزگە ئەندازەیەک مووڕووی پێکەوە هۆنراو :(بەنکە زەنگیانە، بەنکە دەسجێب).+

بەی : بەڵێ، با.+

بەیت و باو : دەنگۆ داخستن، ناوزڕاندن :(بەیت و *باوی بۆ هەڵبەست*) .

بێ ئازار : ئەوەی ئازاری بۆ کەس نیە.

بێ ئەسڵ و نەسەب : ناکەس بەچە، نانەجیب.

بێتان : هێلانە سمۆرە، ئەو جێ یە کە سمۆرە جووچکەی تێدا هەڵ دێنێ.

بێتەڵماڵ : ماڵ بەکۆڵ :(*هەردەرۆم و دەنالم ، وەک دەروێش بێتەڵماڵم*). « فۆلکلۆر »

بیرازتن : رەهەند لێ دان بۆ دەرکردنی تەڕایی لە نێو خانوودا تا خانووەکە نەزێتەوە.+

بێرەمەڕ : کاتی مەڕ دۆشین، کاتی بیرەدۆش.

بێ سەروزمان : فەقیرحاڵ، بێ دەنگ و بەحەیا و ئەدەب.+

بێ شۆ : بووزوویەک کە لەوەختی رایەڵ کردنی دا شۆ ،

واته سرێشی کەم لێ درابێ، دژی ڕەقەشۆ.+

بێ شەرت : بێ مەیل، بێ وەفا (لە دڵداری دا).

بیێڵێن : بی یەڵێن، ئەوشوێنەی « بی » ی خۆڕسکی زۆرە.

بێ مزەڕەت : بێ وەی، بێ ئاسیو.

بێ واز : بێ تاقەت.

بێوک : ناوکێکی ڕەقە لە نێو بەڕوو دا، بێوکە.

بێوکە : بێوک، جانەوەرێکە لە کەشکی کۆن پەیدا دەبێ.

بێ ویژدان : بێ ئینساف.

پیتی پ

پاراو : ئاوداشتنی کێڵگەیەک کە کرابێتە دێراو.+

پارووبژێر : پارووژمێر، نان نەخۆر، رژد .

پارووژمێر : پارووبژێر.

پازدان : بازدان.

پازگە : بازگە، بەردەباز، پردەباز.

پاشبار : لای پاشەوەی باری وڵاغ :(*پاشباری بۆ هەڵێنە با بارەکەی راست کا*).

پاشبار : دواباری کۆچ و کۆچبار، دژی پێشبار.

پاشبارە : ئەو دارەی ئامرازی جووت کردن کە دەسگرەکەی تێ بڕاوە. دەسگرەکە دەستەمستەی پێ دەڵێن.×

پاش پانی : قووڵایی هەردووڵای ئێسکی پاژنە (*پاش پانی پڕ بەو ژنە دەڵێن کەئەم لا و ئەولای پاژنەی پڕبێ و قووڵایی تێدا نەبێ*).

پاشخان : جێگای دانیشتنی نۆکەر و بۆرەپیاوەکان لە ماڵە ئاغایان دا. جێی شتومەک و چخانە.×

پاشدار : دارێکە لە تەون و جۆلایی دا لە پشتەوەی گورد لە نێو رایەڵەکە رادەکرێ.

پاشدان : پاشان، دوایە ، لەپاشان.

پاش دان : پاش نیوەڕۆی کارکردن.

پاشقول دان : بن دەوەن کردن، نەهێنانە حیساب، شاردنەوە بە نیازی دزین.

پاکۆ : گیا دروون بێ ئەوەی گەوزی باوێژرێتی و بکرێتە دەسکەسواڵە.

پاکۆدان : بەداس دروونی بێ گەوز.×

پاڵیت : ئەو پەڕۆ کۆنانە کە خڕ دەکرێنەوە و کەلێن و کونیان پێ دەگرن.

پاڵیت : ئەو پەڕۆ و پاڵەیە کە لە پاشەوەی خەڵیفە مێش رادەکرێ.

پاڵێن : بردنەوەی مەڕ بۆ لەوەڕ پاش دۆشینی ئێواران هەتا وەختی ماڵ نووستنان.×

پان و پلیچ : پان بووەوە لە ژێر پێ دا.

پانی : ئەو جێگایەی کە بنیادەم راست لەسەری رادەوەستێ، بەشی دواوەی لاق، دژی پەنجە.

پاوانە : ئەو زیوەرەیە کە دەکرێتە پێی ژنان (زێڕ بێ یان مووروو).×

پاووپووز : بەڵەک :(*لەپردی سوور بەولاوە ، پاووپووزی هەڵ داوە*). « فۆلکلۆر »

پایزە : مەقامێکی کۆنی کوردی یە.+

پایزەبرا : دۆستێکە کەهەر لەکاتی فەرعانە وحاسلاَت دا

بێته لات.×

پایزی : جۆرێک هەرمێ یە.+

پڕ : نەکاو :(لەپڕ واته لەنەکاو).+

پڕژوپاڵ : خشت و خاڵ.

پڕوپانێر : پڕوپاتاڵ، گاوگۆل.

پڕوپیرێژن : ژنانی پیر، ژنانی خۆبەحەکیم زان

پسکێر : پیسکێر، پیس ، پیس لەوەڕ.

پشته : مەودای هەموو کارگەی جۆلایی لە بووزووی نەتەنراو.+

پشتەماسی : جۆرێک دروومانە، عادەتەن تەختە جاجم و بەرماڵی پێ لێک دەدروون.+

پشک : ئەندامێکە وەک سمێڵ لە لەشی هێندی جانەوەردا : (دووپشک).+

پشک : ئاوێکی سپی یە کاتی هەوەس بزووتن بە جێگای شەرمی ژن دا دێته خوار.+

پشووبڕ : هەناسە سوار:(پشووبڕ بووم).

پڵتۆخ : پیس و پەلۆ، ناخاوێن .

پلۆغان : دوای وشەی « دا » داپلۆغان، بە مانای دامرکانە .

پنج وەلۆر : مۆروپنج، دەست لێ نەدراو.

پۆپرە کەڵەباب : کلاوەیکەڵەباب.

پۆرگ : جێ یەکی کەم لە زەوی دا کە لە باقیی زەوی یەکە بەتاقەت تر یان کەم تاقەت تر بێ.+

پۆز : فیز، دەمار :(زۆر بە پۆزە).

پۆسک قوون.+

پۆسکە گلۆینەی تەندوور.

پۆسکە ئەو کونەی خەلێف کە میشەنگوینەکان هاتوچۆی پێدا دەکەن.

پۆش بزنێکە کە گوێی پنۆک پنۆک رەش وسپی تێکەڵ بێ.×

پووش بەسەرە بێ دەنگە لێ کردن، دیزەبەدەرخۆنە.

پووشپەڕ هەوەڵ مانگی هاوین.×

پووشکە زلەگیای وشک :(*پووشکە لە کایە نابژێردرێ*). «فۆلکلۆر» بۆ دار بەکار نابرێ.×

پووشکەبەقوونە جانەوەرێکی باڵداری کلک درێژە.

پۆلانیا سەر کردنەوەی گاسن و تەور و ... کە ئاسنی تازەی دەخەنە سەر .دەمەزەرد نیە.×

پۆل بەدەرزی گەمەیەکە پۆلێک بە دەرزی یەکەوە دەکەن و بە بەنێک هەڵی داوەسن و هەرکەس لە راست خۆیەوە فووی تێ دەکا، ئەوەی توندی فووڵی نەکا دەم ولەوسی دەسووتێ.

پەرتووک پلکەنان : (*پەرتووکێ نانیمان لە ماڵێ دانیە دەبێ هەویری بشێلم*).

پەرداخ تەنک :(*دەمی داسەکەم بۆ پەرداخ کە*).+

پەرک پەرکە ، چیلکە و چاڵی ورد و باریک کە پاش دارەڕا دەی هاوێنە خانوو.

پەرگە ئەو کەلافە بەنانەیە کە بۆ کلاش چنین دەیان هۆننەوە.

پەرگە : گل، یان پەینێک کە بەهاران بە بەفری سەر زەرعاتی وەردەکەن بۆ ئەوەی زوو بتوێتەوە.

پەرگە هاویشتن : گڵ و پەین پێداکردنی سەر زەوی وزرار.

پەڕەهاویشتن : رۆیشتن بۆ هەندەران بۆ ژیان و کاسبی.

پەستوان : پەستێوران، پێ پەست بوون.

پەستواو : پەستێوراو.

پەلاپیتکە : پەلەپیتکە، ئەو ئامرازەی چەک کە بۆ تەقاندن دەستی پێدا دێنن.

پەلبڕ : پەلە داری بە تەوراس بڕاو.

پەڵوو : چێشتێکە ئارد و ئاو تێکەڵ دەکەن و دەی کوڵێنن و رۆنی لێ دەکەن.

پەڵۆ : پەڵۆخ، پلتۆخ.

پەلەپیتکە : پەلاپیتکە.

پەلەسوانە : سەرەچیلکەی سەرە سوانەی خانوو.

پەڵەک رەش : خاڵ و بەڵەکی بەهاران لە کوێستان.

پەنداو : پەنگاو ، ئاوی راوەستاو.

پەیاغ : تێلا، داردەست.

پیاو : بریتی یە لە گان کردوو: (*لە بووکێ بۆتە پیاو* ، واتە بۆتە زاوا ، کچێنی یەکەی لابردووە).+

پیاوەتی : توانای گان کردن :(*لە پیاوەتــی کەوتــوە* ، واتە گانی پێ ناکرێ).+

پیاهەڵکاڵین : پێ هەڵکاڵین، بەچاوەوە کردن.+

پیپڕکە : چینە کردنی مریشک.

پێ پەست : پێ خۆست، پێ شێل :(*وارشی گالادرێ و*

دەربەست بێ ، بەس لە *داگیرکەری پەست پێ پەست بێ*). «هەژار»

پیپلارە : جۆرێک پیکە لە توێکڵی تووڵە بی سازدەکرێ و فووی پێدا دەکەن.

پێتاو : پینەی کاڵە، کوتە چەرمێک کە دەخرایە جێی کون بووی کاڵە و جا کاڵەکە لە پێ دەکرا : (*کاڵە و پێتاو*).×

پێتەک : بێچووی رەشەولاغ :(*ئەم مانگایە پێتەکی جوان دەبینێ*).+

پێتەک : گژمباوگەردەلوولێکی کورت خایەن لەزستان دا .+

پێچووکە : پیچکە، هەندرێشە ، جۆرە گیایەکی کوێستانە.+

پێ چەقاندن : پێ داکرتن لەسەر مەبەست، سووربوون.

پێ چەقاندن : مانگرتن لە رۆیشتن.

پێچەڵپووچ : ئاڵۆز، سەرلێ دەرنەکراو.

پێدافسین : سواربوونی کەڵەباب لە مریشک.

پیڕاندن : دەنگی پرمەی نێری یە کێوی.+

پیرۆز : ناوە بۆ ژنان.+

پیڕۆکە : منداڵی تازە پێ گرتوو.

پیڕە : دەنگی پیراندنی نێری یە کێوی.+

پیسکێر : پیس و پەڵۆ، پسکێر.

پێ سووک : پی و قەدەم خێر، ئەوەی کاری ژن خواستن و مەسڵەتی باش بەدەستەوە دێ.

پێشبەند : بەروانکەیکارکردن.+

پێش دان : دانی پێش نیوەڕۆ بۆ کارکردن.

پێکران : ئەنگوان، ئەنگێوران.+

پێکۆ : دروێنەی گیا بەبێ دەسکە سواڵە گرتن و هەر بە دروون و خڕ کردنەوە.

پێکەوەنان : وەسەریەک نانی ماڵ و سامان.+

پیلەوار : باسکەملە، دارێکی گەورەی سووتاندن کە بە شان لە دارستان ڕا دەی هێننەوە و لە ماڵێ وردی دەکەن.

پێ مەلە : مەلە پێ یە :(*بڕوانە وشکە سۆفی و ڕەقسی بە هەلهەلە ، دیسان لە بەحری وشکی هەوا کەوتە پێ مەلە*). « نالی »

پێ وەدان : پێ و دانی ئاش :(*لەم پێ و دانە باراشەکەم بۆ لێ کە*).+

پێوەچوون : دیاری بردن بۆ ماڵان بە بۆنەی بووک هێنان و منداڵ بوون و ... .×

پێوەچوون : پەرەگرتن ، « سرایت ».+

پێوەنان : لێ زیاد کردن، « مبالغە ».+

پیتی ت

تابیلا : دووپات کردنەوەی داوا و تکا :(دووجارم لێ *تابیلا* کردەوە بەقسەی نەکردم).

تاتوو : هێندێک گەڵ، یان گیای پێکەوە نووساوی وشک: (*تاتووە گەڵێک بۆ ئەو بزنە دانێ*).

تاربوون : داگەڕانی بەغار بە سەرەوژێردا.

تاژڵلۆرە : تاوێر، جاڵە، بەردێک کە لە بەرزایی خلۆر دەکرێتەوە.

تاسکەتاسک : ڕۆیشتن بە ناز و غەمزە :(بە *لەنجە* و *تاسکەتاسک ، رادەبرن وێنەی ئاسک*).«هێمن»

تاڵەگەزە : گیایەکە گەڵای چەور و تاڵە ، لەگەڵ دانەوێڵە کەوێ تاڵی دەکا.

تاڵیتۆز : گیایەکە گەڵای وەک گەڵا دۆڕێ دەچێ، بەڵام ناخورێ.

تام وخوێ کردن: ڕۆن و خوێ لە چێشت کردن.

تام وخوێ کردن: کەمێک لە چێشتی سەرئاگر خواردن، بۆ ئەوەی بزانرێ ڕۆن وخوێی تەواوە یان نا.

تانه : تەیمان، دیواری بەچەپەر.

تاودان : تەنگەتاو بوون، گووهاتن :(*واتەمێ دەکرێ لە فێرگەی شۆڕش ، تاوی دا و بچێتەوە گۆڕی کۆرش*). « هەژار »

تاوتۆ : هاوتاکردنی دوو لینگەبار ئەگەر یەکیان قورستر بوو.×

تاوتوو کردن : بریتی یە لە بە دەست گرتنی ژن.

تاوەباران : ڕێژنە بارانەی کەم دەوام.

تاوەسووت : میوە یان گیایەک ئەوەندە لەبەر هەتاو مابێتەوە سووتابێ.

تاوەسووت : ڕەنگی پێستی لەشی کەسێک کە زۆر لەبەر گەرما کاری کردوە.

ترشەکە : ترشۆکە، گیایەکی مزرە.

ترنجان : تێک ئاڵقانە، نەک چوونە نێو.×

ترۆق ترۆقە : تۆق تۆقە، بەری گیایەکە وەک کەلووە نۆک ، منداڵ دەی تەقێنن.

ترۆق ترۆقە : تەپاڵەی نیوە داگیرساوە، منداڵ هێندی تف لە سەر بەردێک ڕۆ دەکەن ، تەپاڵە داگیرساوەکەی لە سەر دادەنێن و بە کوتک لێی دەدەن ، تەقەی دێ.

ترۆق ترۆقە : بۆمبایەکی دەنگی یە منداڵان لە باڕووت دروستی دەکەن.

ترۆنج : ناوێکی گشتی یە بۆ ئاسنەواڵی شت بڕ وەک داس و تەوراس و چەقۆ.

ترهقه : چەشنی بۆ تەقاندنی فیشەک و ساچمەزەن و بۆمبا و نارنجۆک و ... . +

تسەگورگە : فسەگورگە، کارگەفسە، جۆرە کارگێکی ژەهراوی یە.

تفەنگچی : ئەنگێوە، دەست راست.+

تلوورکردن : قوون تلوور کردن، سەر دەعەرزی نان و قوون دەهەوا کردن.

تلۆفک : گلۆ فک، لکی هەرەسەرەوەی دار.

توانا : هێز، ئیمکان :(*لە توانام دا نیە*).+

تۆراغ : شویت.+

تورنە : باڵندەیەکی کێوی یە.

تۆزاش : تۆزی ئاشی.تۆزی ئاش کە لە لەشی ئاشەوان و خەڵکی دیکە دەنیشێ.

تۆق : بەشێک لە زەوی :(*ئەم تۆقەی رەقە ، ئەو تۆقەی گەنمی چاکی هێناوە*).

تولانەوە : لەبەریەک بڵاو بوون لە بە زۆر گەیشتن .(بۆمیوە)

تولانەوە : بە نەخۆشی دەست وپێ سارد بوونەوە : (*بەجارێک خۆی تولاندۆتەوە*)، بۆ بێ غیرەت دەگوترێ.

تۆل دان : زگدانی دیوار، ئەوە کە بەشێکی دیواری تازە دەردەپەڕێ و نیشانەی رووخانیەتی.

تۆمارکردن : وەرگرتنی دەنگ بە قەوان یان شریت.+

تۆمارگە : جێگەی تۆمارکردنی دەنگ ورەنگ لەسەرشریت.

تۆن : تەن، هەزار کیلۆ.

توندمتەبیات : ئەوەی زوو تووڕە دەبێ.
تووەفەرەنگی : گیایەکە گەڵاکەی وەک گەڵای ماش دەچێ و بەرەکەی لە تووەگایە دەکا.
تووە قەسپە : جۆرێک تووی سپی یە دەنکەکانی گەورەن و شیرنە.
تووەمۆرە : جۆرێک تووی شیرنی ئامالْ رەشە.
تونشە : نانە بستە، بیسکویت.+
تەبەق : نەخۆشی یەکە لە سم و زاری مەڕ و بزن و مەنگا و گامێش دەکەوێ .بەکەمی ولاغە بەرزەش دەیگرێ.×
تەبەک : تەبەق.×
تەپ تەپی : کەسێک کە تەنیا تەپڵە سەری کەچەڵە .
تەپڵ دڕاو : بێ ئیعتیبار، ئەوەی ریسوا بووە، ئەوەی کەس باوەڕی پێ ناکا.
تەپلە : بەشێک لەکڵاو کە تەنیاسەری بنیادەم دەگرێ.+
تەپڵەک : جۆرێک گوێنیی ریوەڵەیە، لە جێی گەرمێن زیاتر دەڕوێ، بەهاران دەیدەنە مالات.
تەپڵەک : قەندان.+
تەپڵەگوێنی : تەپڵەک :(مێندەم کرێوە مەشکەژێنێ ، سەرەم بۆتە *تەپڵەگوێنی*). « فۆلکلۆر »
تەپڵی باز : توێ یەکی ناسکە لە نێو زگی حەیوان دا، منداڵ تەپڵی لێ دروست دەکەن.
تەپەللەغ : دارێکە لەکارگەی جۆلایی دا لە پشت سەری جۆلا هەڵکەوتوە ، رایەڵی بووزووی بەسەردا

دەڕوا.

تەخار : تەغار، ٣٠ دانە (تەغارێک گەنم ٣٠ ڕبەیە ، تەغارێک تەپاڵە ٣٠ دانەیە).

تەخت بوون : بە لەباری دانیشتن.+

تەخت بوون : ڕاست ڕاکشان.+

تەختەبەند : داپۆشینی خانوو بە تەختە لە سەر دارەڕاوە .

تەختەبەند : دیواری بەتەختەدار دروست کراو.

تەختەپەین : بۆ زەوی بەکار دەبرێ کە پەینی زۆر لێ درابێ.

تەختەپەین : بریتی یە لەو جێگایە کە پیاوی تەمبەڵ و زگ لەوەڕێن باشی لێ دەگوزەرێنێ.

تەختە لێ کردن: مانەوەی زۆر لە جێ یەک :(دە *شەوان تەختەم لێ کرد*).

تەرک کەوتن : نەخۆشی یەکی گوێ درێژە ، شەل دەبێ بێ ئەوەی لاقی شکابێ. بە کینایە بۆ پیاو بەکاردەبرێ.

تەرک کەوتن : گان پێ نەکرانی گوڵەکەر لە ئاکامی جۆرێک نەخۆشی دا .بەکینایە بۆ پیاویش بەکار دەبرێ.

تەرکەتوڵلا : بەهیچ جۆر :(*تەرکەتوڵلا خزمایەتیت ناکەم*).

تەرکەوڵات : ئاوارە، دەربەدەر، لە وڵات دەرچوو.

تەرەکەمە : بێگانە، نامۆ، غەوارە.

تەس : دەنگ دانی ئاژەڵە بۆ ئەوەی پاشەوپاش بگەڕێتەوە.×

تەقەڵ دڕانەوە : دڕانەوەی بریێی عەمەڵ کراو.

تەقەڵ لەسەر

یەک نەبوون : گێژی، پەریشانی :(*مەی نوێنە ، تەقەڵی لەسەر یەک نین*).

تەلان : هەڵدێر، جێ یەک کە لاقی بە زەحمەت پێوە گیر دەبێ، دەتوانێ لە بناری نزیک دەشتیش بێ.×

تەلبەند : بە تەل پێکەوە نووساندنەوەی دەفری شکاوی چینی.

تەلدڕوو : سیمی دڕکاوی.

تەماوی : سەربەتەم، سەربەمژ.

تەمبوو : تۆپی ئاشی ئاوی.

تەمبێ : سزادان ، ئەدەب کردن.

تەمبێ یانە : ئەو پارەیە کە لەسەر کارێکی نابەجێ لە یەکێک دەستێندرێ.

تەمبێ یانە : ئەو کارەی وەک سزا بە کەسێک دەکرێ.

تەمتومان : تەم و مژ.

تەندوورە : کۆڵەکەیەک کە گێژەڵووکە لە تۆز و پووش و پەڵاش دروستی دەکا.

تەنک کردن : کوتانەوەی دەمی تورنج بۆ تەنک کردن.

تەنک کردن : هەڵکێشانی بەشێک لە شیناوەرد بۆ ئەوەی تەنک بێ و تاقەت بکا.

تەنکە کردن : هەستانی بەشێک لە دانیشتوانی مەجلیس.

تەنگ دان : پاڵ وێ دان ، پێگەیشتن :(*تەنگی بە بنارەوەدا*).

تەو : جۆرێک کەوتنی جگی گەمەیە، دژی چەق.

تەونکەر : ئەوەی بەڕە و مافوور درووست دەکا، تەونگەر.
تەون وبەست : کەین وبەین، پیلان گێڕانی چەند کەس دژی یەکێک .
تیاح : وشەی سەرسووڕمانە :(*تیاح* کە درێژە).
تێ ئاڵقان : گیر کردن.
تێ چریکاندن : بە دەنگی تیژ و بەرز گۆرانی گوتن.
تێ چزان : تێ زان، ئاو تێ گەڕان.
تێچێن : گەنمێکی کەم کە دەی بەنە ئاش بۆ ئەوەی پێش نۆرە بۆیان لێ کرێ ، تابێ نان نەبن.+
تێ ڕاخوڕین : بەدەنگی بەرز دەنگ دان و قسە لەگەڵ کردن.
تیراوە : کوانە ڕەشە :(پیرمحمد تەڕە *تیراوەی دڵ*) «هەژار»
تێرنەخۆرە : تێرنەخواردن لەبەر ئەوەی ماوەیەک نەخۆش بووە یان خواردنی دەست نەکەوتوە.
تێرمخۆر : ئەوکاتەی بەهار کە گیا بێ دەگا و مالات لێی تێر دەخوا.+
تیرەشان : شانەهەنگوینی درێژاودرێژ ، دژی گردەشان ، یان دەرخۆنە شان.×
تیرەشان : لاباسکی کێو، سەربەندەنی باریک و درێژ.+
تیرەگ : ئەستووندەک، دیرەک، کۆڵەکەی ڕاست و باریک.
تیرێژوو : پارچەیەکی درێژ و باریکە لە هەردوو تەنیشتی کراسی ژنان دا.
تیرێژوو : پارچە زەویی باریک و درێژ.
تێشت : چێشت، شێو، خواردنی بەئاگر کوڵیو.+

تێشتان : چێشتان، چێشتەنگاو.

تێ شیشان : بریتی یە لە چوونە بەرلینگی ژن بۆ بە دەست گرتن.+

تێ قمین : تێ قومین، تێ قومان، لە ئاودا نوقم بوون.

تێ قوپین : تێ قوپان، قوپان.

تێک : درز، قەڵەشت.

تێک ئاڵقان : تێک ترنجان، تێک گیران.

تێک باهەڵدران: لە یەک هاڵانی دووهەودا .

تێک پەڕاندن : ڕاپەڕاندنی کار بە خێرایی.+

تێک ترنجان : تێک گیران، لێک گیربوون.

تێک ڕابوون : ڕاپەڕین لە خەو.

تێک ڕاچوون : دەگژ یەک ڕاچوون.

تێک ڕاخوڕین : یەکتر دەنگ دانی لەنەکاو.

تێک کردنەوە : تێک خستنەوە :(*چاڵێکی هێندە قووڵە ئەوو گوریسان تێک کەیەوە ناگەنە بنی*).+

تێ کوتان : نقورچک لێ دان بۆ وشیار کردنەوە، یان لە خەو هەستاندن.+

تێ گرتن : ئاو لێ نان :(*پیوازەکان تینوو ، شەواویان تێ گرە*).+

تێمان : دامان ، سەرلێ شێوان :(*تێ ماوم ، نازانم چ بکەم*).

تێنگ : بین :(*تینگم بە پلووسکێ وەنا هەتا تێرم لێ نەخواردەوە ، دەمم لێ نەردەوە*).+

تێوەدان : گوێز لە گوێزدان لە گەمەی « واغێن » دا بۆ

ئەوەی جووتەکان لێک ببنەوە.

تێ وەرین : پێوەربوون بۆ خواردن و ... .

تێ هەڵاتن : چوونە نێو ئاو بە مەبەستی خۆ شوتن.

تێ هەڵبوون : بە توندی رووەو هەوراز چوون.

تێ هەڵکردن : پلار و بەرد لە داری بەرهەڵویشتن :(پلارێکی تێ هەڵکە با هێندێک گوێز بخۆین).+

تێ هەڵکردن : ملی هەوراز گرتن.+

تێ هەڵێنان : بەن لە تەلیس و جەواڵ راکردن بە بێ سووژن.

تێ هەڵێنانەوە : قەرەبوو کردنەوە.

پیتی ج

جاخ پێچک : ئەو دارە کە جۆلاً کری تەنراوی لیٚ دەهاڵێنیٚ. ڕەنگە بناخەکەی جاوپێچک بووبیٚ.

جارناجار : جار نان جار، جاربەجار، بە هەڵکەوت.

جامیلکە : جامی چکۆلە.

جاوڕایەڵ : هاتوچۆی بیٚ جیٚ :(*ئەم جاوڕایەڵەت لیٚ چیە؟*) جاورەیاڵ.

جرپن : جینگەنە، ترکەن.

جڕوجانەوەر : داعبای چووکەڵە چووکەڵە (حشرات).

جرووکان : سەرهێنانەدەری جووچکە لە هێلکە :(*هێشتا سەری لە هێلکە نەجرووکاوە لێمان بۆتە کوێخا*).

جڕیاوفڕیا : ئازار و جەزرەبە.

جزیاوفزیا : جڕیا و فڕیا.

جفجفە : روح تۆتیا.

جفە : جقە، چوکلەیەکە لەپاش پەنجەی کەڵەبابی لە یەکساڵ گەورەتر دەردیٚ.

جنجڕیەڵەک : پنوک پنوک رەش و سپی تێکەڵ.

جنگڵدان : جینگڵدان، گینگڵدان، خۆ بزاوتن لە خەودا.
جواب کردن : دەرکردنی رەعیەت و نۆکەر و ... .+
جواناو : ئارەقەی ژنی ژان گرتوو.+
جواناو : ئارەقـەی سـەرەمـەرگ :(*بای شـەماڵ هات و ئەستێرێ وەک پەنجەی جوانێک جواناوی*).
«هیمن»
جووتە : چوونی دوو فیشەک بۆ بەر لوولەی دەمانچە : (*بەکەڵک نایە جووتەی دەکا*).+
جووتەی کەوی : دووبرالە، دوو ئەستێرەی لێک نزیکن.
جووعە : دەعبـایەکی ئەفسـانەیی زۆر ئـاقڵە :(*هێند زرینگە جووعەی ناڵ دەکا*).
جووکە : دەنگی باریکی با لێبوونەوە.+
جۆلاتەنە : جاڵجاڵووکە.+
جەل : چەل، جار:(*سێ جەل هاتم لە ماڵ نەبووی*).+
جەم بوون : ژەم کردن، تێر خواردن :(*ئەوە جەم بووین ، با بچینەوە سەرکارێ*).+
جەمک : ماستێـک کـه دوو رۆژ لـه هەوێن کردنـی تێ پەڕیبێ، گۆیا رۆنی زیاتر دەکەوێتێ.+
جەم مردوو : جـەم بردوو ، ئەوەی وەختـێک برسـیەتـیی چاشتوە و ئێستا تێر نەخۆرەی گرتوە.
جەوەر : جەوهەر بە هەموو ماناکانی.
جەوی : شیلەی مەییوی بادام و قەیسی و ... .+
جیفرک : جووتە هەڵاویشتنی ئێستر وبارگین و... .
جێ گەورە : نەجیب زادە، خانەدان.

پیتی چ

چاروکه : پارچەیەک قوماشی سپی کە لە بن بووکێ رادەخرا تا خوێنی کچێنی یەکەی بە سەردا برژێ.+

چاوبەرایی نەدان: نەتوانین لە حالەتێک دا دیتن :(*چاوم بەرایی نادا ئەو قارەمانە بە زەلیلی ببینم*).

چاوپێداخشاندن: بە پەلە چاو لێ کردن، چاوپیاخشاندن.

چاو پێدا خشاندنەوە : دووبارە چاو لێ کردنەوە پێداچوونەوە.

چاوپێداگێران : لێ ڕوانین بۆ هەڵبژاردن.

چاوتێوەبڕین : تەماح تێ کردن، بەتەما بوون.

چاوکراوە : شاروبەرە گەڕاو، دنیا دیتوو، لە تەقە هەڵاتوو.

چاوکسکە : چاوکتکە،گیایەکە.

چاونووسان : گیرانی چاو بە ڕیپۆق لە کاتی چاوئێشەدا .+

چاونووساندن : چاوبەستن، فریودان، خەڵەتاندن.

چاوەکسکە : چاولێ کردن بە ئیشتیاوە بێ ئەوەی بەردەمی بکەوێ.

چرپە : دەنگی کەوتنی دڵۆپە.+

چڕوچیا : شاخ و داخ، کێوپارە.

چڕوچێو : داروبار، داری وشکی ورد.

چڕوکێو : چڕوچیا.

چریسکایی : زرنۆقی ڕۆن لەسەر شۆرباو.

چزە لێ

هەستاندن : پێوەدانی دووپشک و ... .

چڵخوس : ڕژد، نان نەدەر.

چلوو : مـاوەی بـێ نـوێژیـی ژن دوای مـنداڵ بـوون هەرچەند لە چل ڕۆژیش کەمتر بێ.+

چڵۆسک : بزووتی بە ئاگرەوە.

چل وەل : خۆبەسەرداسەپێن.

چڵە : چڵەگ، دیرەک، ئەستوندەک.+

چنگۆڕک : چنگ، چنگاڵ ، چنگی پشـیلە و باڵندەی گۆشت خور.+

چنینەوە : خڕ کردنەوە :(*بە شوانی یەی شەرم نیە ، بە نان چنینەوەی شەرمە*). « فۆلکلۆر »

چوارپاڵوو : دارێک یان بەردێک کە لەچوارلاوە تاشرابێ.+

چوارپینە : کەوشێک کە پێش دڕان پینە کرابێ.+

چوارمێزیلکە : چوارمەشقی، جۆرێک دانیشتنە.

چوارناڵی : لینگدانی بە پرتاوی ئەسپ.

چواڵە : چەقاڵەی تەڕ (تاڵ یان شیرین) .+

چوواو : قت کراولەیاریی پشکیلان وگۆرەوی بازی دا.

چۆڕاوکە : ئەوئاوەی لە سوانە و لیباسی شۆراو و ... دێتە

خوار :(چەتیو دەرکێم لێوەکە کوشتمی چۆراوکەی بانی). « فۆلکلۆر »

چۆڕاوگە : پلووسکی بان، ئەو جێ یەی ئاوی سەربانی لێ هەڵ دەڕژێ.

چووزەرە : سەری دەرهاتووی کەنگر و گیای دیکە پێش پشکووتنی‌گەڵاکان.+

چۆقین : چۆقانی ڕۆن.+

چۆڵەچرا : بریتی یە لە ڕۆن گەرچک و نەوت.+

چۆماو : ئاوی چۆم، موقابیلی کانیاو.

چۆماو : ئاوی زۆر :(ئەم کانی یە چۆماوێکی پێدادێ).

چۆمی : ئەو پەلەوەرانەی لە دەم روباران دەژین ، وەک سی و مراوی و ... .+

چونک : چونکە، چونکی ، لەبەرئەوەی.

چونکین : چونک.

چونکینێ : چونک.

چونگین چونک.

چونگینێ : چونک.

چەپ و گووپ : ڕاوڕووت، دزی و پاشقول دان.

چەپەترووکە : گیایەکە زۆر بەرز دەبێ، تۆوێکی وەک پەرش بەڵام گەورەتر لە پەرشی هەیە.

چەپەخان : زللە، شەپلاغە، زللە بە پشتە دەست.

چەتەوڵ : درێژی ناقۆڵا.

چەختی : چوختی، لەکڵ دەرهاتوو، ڕاهاتوو.

چەرمە : گوێ قوت کردنی ئێستر و بارگین بۆ شەڕ و

هێرش.+

چەقڵەسەما : هەڵپەڕین لە خۆشی یان، وەسەما کەوتن.

چەق وتەف : گەرمەی کارێک یان ڕووداوێک.

چەقەسرۆ : قەرمچەناغ،ڕووهەڵمالاو.

چەک وچۆڵ : چەک و چۆڵە، کەرەسە و ئامرازی شەڕ.

چەلاک : دارێکی درێژ و باریکە، نووکی لێ دەنێن بۆ مازوو لە دار کردنەوە.+

چەلاوک : چەلاک.

چەماو : چۆماو، ئاوی چۆم.+

چەمۆڵە لەسەر دادان : ئەوەیە کە تاژی نێچیرەکەی دەخاتە بن چنگی و ڕای دەگرێ، تا ڕاوچی دێ لێی وەردەگرێ.

چەمۆڵە لەسەر دادان : سەگ و تاژی نان و ئێسک وەبن چنگیان دەدەن و دەی خۆن .

چەمەرچۆپی : بەلا و موسیبەت، بەسەرهاتی ناخۆش، تەنگانە.

چەوت وچەوێڵ : چەوت و چێڵ، خێچ و خوار.

چەورە : گیایەکە لە تیرەی بۆڕ و کەما و لۆ.+

چێ : فێر :(سە بە سەمەرگی یان چێ یە).+ «مەسەلی کوردی»

چێغ : چیغ.+

چێرەگرتوو : سامەڕستوو، ئەوەی سامی لە کاری خراپ شکاوە.

چێشتانە : ئەوەی سەربارى حەقدەست وەک دەس خۆشانە دەدرێ بە وەستاى سنعەتکار .+

چێشتەقوڵە : ئەو چێشتە کە کەبانووی نەوسن هەربۆ خۆي یان بۆ خۆی و مێردەکەی لێ دەنێ.+

چیلانگەر : ئاسنگەرێک کە وردە حەواج دروست دەکا .+

چێنکە : پاشماوەی ڕایەڵی بەڕە کە دەی بەن و دەی کەنە بەندروو.+

چێو : داروباری وشک، چڕوچێو.

چیوچیوە : دارێکی دووپەلە لە هەردووسەری باگردانی بەرد ڕادەکرێ و پێی دەگێڕن.

چیوچیوە : دوو ئاڵقە دار یان ئاسن کە دەخرێنە دەسکی باگردانی دارەوە بۆ گێڕانی.

چێوەسان : جۆرێک بڕبەندە لایەکی تەختە و لایەکەی دیکەی کووڕ (محدب) ە ، داری پێ دەڕنن.

پیتی ح

حاسیلکە : تێ کوشینی ڕۆن و دۆشاو.
حاوانەوە : جێ بوونەوە:(*خانوومکە چووکە، چاکە تێی دا حاوانەوە*).+
حشکاوس : ئیشکاوس، کچێک کە بە ڕێ خستن ئاوس بووبێ.+
حوب : لە ناخی دڵەوە: (*بە حوبی دڵ حەزدەکەم وابێ*).+
حوباندن : خۆش ویستن: (*دەی حوبینم*).
حوکم : جۆرێک یاری بە پەڕی قومارە.+
حەبەسان : تاسان، واق وڕمان.
حەبەساو : تاساو، واق وڕماو.
حەپۆمێش خۆر: بریتی یە لە ئینسانی گێل و نەزان.
حەپەمێش خۆر: حەپۆ مێش خۆ .
حەزنەوەر : حەشاماتی زۆر: (*ئەو هەموو حەزنەوەرە کوێرا کۆبوونەوە؟*).
حەسابی : قسەی بە ڕێ و جێ.

حەسابی : پیاوی ماقووڵ.

حەسپنگ : ئەسپنگ، ئەسپینگ، شنگ.

حەستەمەکەڵی : سواربوونی جوانەگا لە مانگایەک کە بەکەڵ نەبێ.

حەستەمەکەڵی : زۆری لێ کردن.

حەشروحەڵەلا : زەنا زەنا، هەلاوهەنگامە.

حەشیا : ئەشیا، هیچ شتێک: (*حەشیای خوای لەم ماڵەدا نەمێشت*).

حەواتیلکە : بەردهەڵدان بۆ حەوا بە دەست یان بە قۆچەقانی ، بە بەردەکەش دەگوترێ .

حەوترینگە : چێشتێکە زۆر دانەوێڵەی جۆراوجۆری تێ دەکرێ .

حەوترینگینە : حەوترینگە.

حەوجێ : پێویستی، « احتیاج »: (حەوجێم پێت نیە).

حەوڵ ودەول : هەوڵ و تەقەلا.

حەولەوەلا : تەنگانە: (خستیە *حەولەوەلاوە*).

حەیتە : زۆڵ، بیژوو، منداڵی حەرام زادە.

حەیشان : حاوانەوە، وێ هەڵکردن: (*لەگەڵی ناحەیشێ*).

حیزفرسەت : ئەوەی بەناپیاوی دەرفەت لەیەکێک دێنێ و کارێکی لەگەڵ دەکا .

حیزوسلامەت : ئەوەی هەمووشتێک قبووڵ دەکا بۆ ئەوەی تووشی مەترسیی گیانی نەبێ.

حیسابی : حەسابی، قسەی بەڕێ وجێ، پیاوی ماقووڵ.

حیلاندن : حیلەکردنی ئەسپ.

پیتی خ

خام حەلاو : قـوماشـیک بوو لە لۆکـە: (*بەرمەڵبێنەی خام حەلاوە ، هەردەرۆی و دەکراوە*). « فۆلکلۆر »

خامە : توێ شیر، سەرشیر، قەیماغ.+

خامە : کورت کراوەی خانم بۆ خۆشەویستی.+

خانبڕ : چەکێک کە خانەکانی نێو لوولەکەی خوراۆن، سواۆن یان خۆرکە لێی داۆن.

خانزاد : بێچووە خان.

خانزاد : ناوە بۆ ژنان.

خانم وخاتوون : بریتی یە لە ژنی بە ناز و نووز.

خانی خانان : سـەرداری سـەرداران: (*یان دەتکەمە خانـی خانان ، یان دەتکەمە تۆزی بانان*).«فۆلکلۆر»

خانی لەپ زێڕین: قارەمانی چیرۆکی کوردیی « قەڵای دمدم ».

خاوک : ڕیسـێکە بۆ تێوەدانـی بـەڕە دەڕێسـرێ و زۆر گشتی ناکەن.×

خاوکردنەوە : ئارام کردنەوە.+

خاوکردنەوە : بریتی یە لە نیشاندنەوەی شەرمی پیاو.+

خايەن : پاشگر بە مانای پێچوون :(*درێژخایەن*).
خرتک : جمگەی دەست و لاق: (*لە خرتک چووە واتە جمگەی ترازاوە*).
خرتەگەل : جەلەبی خرت و نێری.
خڕکردنەوە : کردنە تۆپ، کردنە کەلا .+
خرمانلۆغە : خەرمانلۆغە، گەنم یان جۆیەک کە لەسەر خەرمان دەدرێ بە هەژاران.
خرمچوون : خڕومچوون، هەموو، گشت.+
خڕنە : کوودەڵە، بێچووی بەراز.
خڕوپڕ : قەڵەو و تورت و تۆڵ.
خڕۆشان : راپەڕین، هەڵەشکوتن، ئاڵۆز بوون.
خڕیلانە : ژنی خڕکەڵەی جوان.+
خڕیلە : خڕیلانە.
خزە : دەنگی بڕین بە تیغی زۆر تیژ.
خزە : دەنگی هەناسەی کەسێک کە سەرمای بووبێ و گەرووی بیەشێ.
خزە : دەنگی رۆیشتنی شتی وردبەنێو گەلای وشک دا
خفتان : تۆوێکە کە پایزێ درەنگ دەچێندرێ بۆ ئەوەی بەهارێ بڕوێ.×
خواداد : خواداو.
خواداو : ئەوەی خوا داویە.
خوار : خۆراک: (*شێوەخوار* ، واتە خۆراکی شەو بۆ ماڵات) .+
خوارەبا : باپەنا، جێ یەک ک با نەی گرێتەوە: (خۆ

دەخـــوارەبايان دەگـــرێ ، واتــە خــۆ لــە كــار دەدزێتەوە).+

خوان : پنە، ئەو شتەی ئەنگوتكە هەویری لەسەر پان دەكرێتەوە.+

خواوڕاستان : باش بوو خوا ڕەحمی كرد.

خۆبەرزارخستن : كردنی كارێک كە لۆمە و لەقەمی خەڵک بەدوای خۆی دا بێنێ.

خۆبەستنەوە : بریتی یە لە خۆ مقید كردن بە كارێكەوە یان بە شتێكەوە.

خۆیان كردنەوە: پاڵدانەوە ، خۆ لەكار بواردن.

خۆتێ ڕاكردن : بە زەحمەت چوون بۆ جێگایەک كە خەڵكی زۆر لێ یە و جێی بەتاڵی نەماوە.

خۆتێ هاویشتن: بازدانە نێو ئاو، خۆ هاویشتنە نێو ئاو.

خۆتێ هاویشتن: خۆ دەنێو حەشیمەت ڕاكردن.

خۆرازاندنەوە : خــۆجــوان كــردن، جــل وبەرگــی جــوان لەبەر كردن.

خۆڕاژاندن : بزواندنــی لــەش لــە كــاتــی ئێش یان خــەم و خەفەتی گەورەدا.

خۆراک : ئەوەندە باڕووتە كە جارێک ساچمەزەنی پێ داگیرێتەوە.+

خۆراک : ئەوەندە دەرمانی ڕەوانی كە بەشی عیلاجی نەخۆشێكی قەبز بكا.+

خۆڕانان : فڕوفیشاڵ كردن، سنگ دەرپەڕاندن.

خۆڕاوی : خۆڕایی.

خورج : گورج، باری ولاغ که زۆر لەسەر پشتی بێ ، دژی شۆڕ.

خورد : چڕ و پڕ: (دەوەنێکی خوردە).+

خوردکردنەوە : گۆڕینەوەی پارەی درشت بە وردە.

خوردکردنەوە : چاوخوردکردنەوە، جوان سەرنج دان، بیر لێ کردنەوە.

خۆرشت : چێشتێکی سووک کە لەگەڵ پلاو دەخورێ.×

خۆرشت : تام: (*خۆرشتی خۆشە*).

خورشید : ناوە بۆ ژنان.

خۆرکە : مۆرانە بۆ دار و کتێب و جل و بەرگ.

خوری شور : لێدانی زۆر ، لێدانی توند: (*کەری کوتا خوری شور، لەخوێن سووربوو ملی بۆر*). « هەژار »

خوری یە جندە: قەوزەی سەرئاوان.

خووز : بۆ دار بەکار دەبرێ، ساڕێژ بوونەوەی جێ برین : (*خووزی هێناوەتەوە*).

خۆزگەخواستن : ئاوات خواستن.

خۆش

خەت وخال : ئەوەی بە ڕواڵەت جوانە و ئاکاری خراپە.

خوول : ئەستوور، قەڵەو : (*خەجە خوول*).+

خۆڵماڵ : گەسکدەری شەقام و کۆڵان، سەپوور.+

خۆڵەپۆتینە : ڕەنگ خۆڵەمێشی.

خۆلێدان : قەرە لە قەرەدان: (*دەوێری خۆی لێ دەی ؟*).

خۆ مت کردن : چوونە کەمین ، کەمین گرتن.

خوێ کردن : خوێ لێ دانی چەرم و شت بۆ ئەوەی بۆن

نەکا.

خوێن پژان : خوێن لە لووت هاتن.

خوێن ڕاسان : خوێن پژان.

خوێن ڕێژی : خوێن لێهاتنی برین، سەرخوێن کەوتنی ژن لە غەیری وەختی خۆی دا.

خەپاڵ : خەپەتۆڵە ، قەڵەویچکەی جوان.

خەجلان : سەرلێ شێوان، پەشۆکان.

خراپ پی کردن: پەند بەسەر هێنان : (*ئەو کارەی بکەی خراپت پێ دەکەم*).

خەراج : باج و پیتاک.

خەرت : نیری و بەرانی دووساڵە و بەرەوژوور.×

خەرتەلە : گیایەکی بەرزە بالایە لە نێو دەغڵ و دان دەڕوێ.+

خەرمان لۆغە : خەرمان لۆخە ، گەنم یان جۆیەک کە لە سەر خەرمان دەدرێ بە هەژاران.+

خەڕەک : دەزگایەکە جۆلا تێوەدانی پێ لە سەر « لولو » هەڵ دەکا.+

خەڕەکەشکاو : بریتی یە لە هەر دەزگایەکی شڕ و شپرێو ، تەنانەت بە بنیادەمی شل و ولیش دەگوترێ.

خەزرین : غەزرین ، ڕق هەستانی زاڵم لە مەزلووم.+

خەزەڵ : گەڵای گوێز ئەوکاتەی تازە شین بووە.+

خەزێم شۆڕ : خەزێم بەزریزە ، بریتی یە لە ژنی جوان و بەناز و نیمناز.

خەشخاشک : خاشخاشک، خاشخاش، خەشخاش.×

خەفتان : خفتان.
خەفەبوون : خنكان، پشوو لیٚ بڕان.
خەفەبوون : كز بوونی شوقی چرا، داكشرانی پلیتەچرا.
خەڵقندە : ئافەریدە، دروست كراو: (*بەو خوایەی هەموومانی خەڵقندە كردوە*).
خەڵوە : چپە، قسەی بەسپایی: (*ئەو سرتە و خەڵوەتان لە چیە ؟*) .
خەم خواردن : مشوور خواردن، بۆ هەڕەشە بە كار دەبریٚ: (*راوەستە خەمت دەخۆم*).
خەم خواردن : خەفەت خواردن.
خەمشە : كونی پاشەوە: (*لەپاش تڕیٚ خەمشەی دڕیٚ*). « مەسەلی كوردیٚ »
خەنەتیلكە : ئەو شینكەیەی لەسەر بەرد دەڕویٚ و زوو وشك دەبیٚ، « گلسنگ »
خەوخەوی : ئەو كەسەی هەمیشە خەوی دیٚ.
خیٚزمرە : پۆلە دەوەنی كورتەباڵا و چڕ وپڕ.+
خیٚزمرە : خڕبوونەوەی ماسی لەقەڵشتە بەردی نیٚو ئاودا .+
خیٚزمرە : لەسەریەك كەڵەكە بوونی كوللە ئەو كاتەی دەیەویٚ لە چۆم و ئاوان بپەڕیٚتەوە.+
خیٚشك : ئەوەی لە چەپەردروست دەكریٚ وكڵۆشی دەغڵ و دانی پیٚ دەكیٚشنەوە سەرخەرمان.
خیٚگە : هیزە ، پیٚستی خۆش كراو بۆ هەڵگرتنی دۆشاو یان ڕۆن.

پیتی د

دائێخستن : قفڵ کردن،گاڵە دان: (*دەرگاکە دائێخە*).+
داب تێکدان : لەبەرچاو نەگرتنی داب و شوێن.
داب داهێنان : کردنەباو ، داهێنانی ڕێ و شوێن : (*ئەم دابە تازەیە ئەتۆ دات هێنا*).
دابەستن : دەمەقاڵێ کردن : (*لەگەڵی دامەبەستە*).+
داپاچین : بڕینی لک و پۆپ لە سەرڕا بۆ خوارێ.×
داپرۆغان : داپڵۆغان، سووتانی زۆر سەخت.
داپرووزان : پرووزان بە گڕی ئاگر.
داپەچنین : پەستاوتن، تێ پەستاوتن.+
داتولاو : میوەی زیاد لە ئەندازە گەیشتوو.+
داچزران : داهاتنی لکەدار لە بەر بەری زۆر.+
داخی بەجەرگم : داخی گرانم.
دادروون : بریتی یە لە ئامۆژگاری کردن بۆ نەدرکاندنی نهێنی.+
دادوڕۆ : دادوهاواور، دادوفغان.
داریۆکردن : بریتی یە لە پێشکەوتنەوە:(*لە بێشەرمی دا*

داری بۆ هەموو بێشەرمێک کردوە).+

داربەرۆحداادان : زەبر لێدان.

داربەرۆحداادان : قسەی هەق و قەپرغەگیر پێ گوتن.

دارحەمباڵ : دارێک کە لە سەر دیواری بەرهەیوان درێژ دەکرێ و بنی کۆڵەکەی دەخرێتە سەر.

داڕزان : بریتی یە لە شەرمەزاری : (*دەبوودابڕزێی بەڵام ئەو کارە نەکەی*).+

داڕژان : داباریین، داوەرینە سەر : (*داڕژانە سەری*).+

دارقەزوان : دارەبەن، دارینێشت.

دارقەلنە : کلکی داری قەلنە.

دارقۆنگرە : ئەو دارەی قونگرەی ئەستێراوی پێ دەبەستن و دەکەنەوە.

داروبەش کردن: دابەش کردن، بە شینەوە.

داڕووشان : رووشانی لەش لە کاتی کەوتن و بەربوونەوەدا : (*لایەکی پشتم داڕووشاوە*).

دارەڕووت : ئەوکاتەی گەڵای دار دەوەرێ و مازووکردن ئاسان دەبێ.

دارەزەرد : ئەوکاتەی گەڵای دار زەرد دەبێ و مازوو بە زەحمەت دەبینرێتەوە، چونکە هەم ئەو و هەم گەڵاکە زەردن.

دارەهەرزاڵ : ئەو دار و کۆڵەکەیە کە هەرزاڵی پێ دروست دەکرێ.

دارەهەرزاڵ : ئەو دارەیە کە لە نێو لکەکانی دا هەرزاڵ دروست دەکەن و میوەی تێدا هەڵدەگرن بۆ

زستان.

دارھەنە : دار تەون، دەزگای تەونکەران.

داڕێوتن : هەڵوەراندنی گڵی کەنداڵ یان هەر شتێکی بە ئاسانی لێ بێتەوە.

داس وەشێن : پاڵە، پاڵەی ئازا، دروێنەوان: (حەمە *داس ـ وەشێنە ، گاڵتە نیە*).

داشتی : داشت، حەیوانی ڕاگیراو بۆ زاوزێ.

داقنان : زۆر کز بوون لە ئاکامی نەخۆشی، یان بێ خزمەتی دا.

داقناو : زۆر کز بوو لە ئاکامی نەخۆشی، یان بێ خزمەتی دا.

داقەڵاشتن : ڕاکردنی خێرا سەربەرەژێر.+

داکردن : هەڵنانی بەرد وهێلکە و... بۆ نیشانە تفەنگ.+

داکردن : بڕینی لک و پۆپی دار لە سەرێ ڕا بۆ خوارێ.

داکوتان : مانەوەی زۆر لە جێ یەک: (دە *ڕۆژان لە بۆکانێ دام کوتا*) .+

داکەفتک : داکەوتوو ، بەربووەوە لە بان، لەبار، لە داری میوە و هەربەرزایی یەک.+

داگرتن : ئاخنینەوە: (*دوو بارە کام داگرتوون*).+

داگرتن : ئارام کردنەوە: (*بە چوار کەسان لە بەری دا شل و کول بوون بۆیان دانەگیرا*).+

داگرتن : ساز کردن: (*شەوێ باران دادەگرین و بەیانی زوو لێ دەنێین*).+

داگیراندن : داگیرساندن له گۆرەوی و شتی چنین.+

داگیرساندن : داگیراندن.+

داماڵان : له سەرەوە بۆ خواریٚ داخزان: (*پێستی سەرم داماڵا*).×

داماڵین : لە سەرەوە بۆ خواریٚ داخزاندن: (تۆزێکم پشتیٚ *داماڵە*).×

داناره : گیایەکە وەک وێنجە و سێوەرە، بۆ ئاڵفی ئاژەڵ زۆر بەکەڵکە.

دانان : گریمانەکردن: (*وام دانا ئەتۆ نەهاتی ، ئەمن* به تەنیٚ چ بکەم ؟).+

داناو : دوائاو کە دەدریٚ بە زرعات بۆ ئەوەی دانەکەی قەڵەو بیٚ.×

داندۆک : خواردنێکە لە شیریٚژ و سوورازە.

دان شاش : دان لێک دوور، بۆ شانە و شەنە و شتی وا بەکار دەبریٚ، هەروا بۆ ددانی ئینسانیش.

دان شاڵ : دان شاش.

دانەڕیٚزە : ئەوەیە کە دەنکە گەنمی باراش دەڕژێنە نێو ئاردەکە.

داووناو : بەتایبەتی، بەدانستە: (به *داووناو هاتوومە سەردانی ، کەچی دەڵیٚ چۆن بوو هاتی !*).

داوەت : بانگهێشتن بۆ نان خواردن.+

داوەران : تیٚ ورووکان، لە دەور کۆبوونەوە.+

داوەرین : لە دەور کۆبوونەوە.+

داوەستان : راوەستانی ئاوی مەند لە گۆم یان لە دێراو و

قوڵکه و ... دا.

داوەڵۆزی : نزیک بوونەوەی مریشکی هێلکەکەر لە هێلانەکەی و سەر ڕاوکەکەی.

داوەڵۆزی : بریتی یە لە دەورەدانی جێگایەک بۆ مەبەستێک: (*داوەڵۆزی لە دەوری ماڵی ئەو کچە دەکا*).

داهێنان : زیادکردنی برنج لە کاتی لێنان دا: (برنجی چاکە زۆر *دادێنێ*).+

داهێنان : پرسینەوە : (*مەتەڵۆکەیەکم لێ داهێنا*).+

داهێنان : چەماندنەوە : (گۆچانێکم *داهێنا*).+

داهێنان : دەورەدان : (*لەو بێوەژنەی داهێناوە جابزانین چ بە چ دەکا ؟*).+

ددان هەڵبوون : ددان ئاڵ بوونەوە بە شتی ترش.

دڕ : قەڵشت، مەودا : (*دڕی بە ریزی دوژمن دا و خۆی لە گەمارۆ دەرباز کرد*).+

دڕدووک : تووترک ، میوەیەکی خۆرسکە.

درزدان : قەڵشین : (*دیوارەکە درزی داوە*).

دڕوو : تووترک، دڕدووک.

دڕووەڵان : دڕکاوی، دڕاوی، ئەو جێ یە کە چقڵی زۆرە.

دژخەو : کەم خەو، ئەوەی دەرەنگ خەوی لێ دەکەوێ و زوو زوو خەبەری دەبێتەوە.

دڵ برژان : دڵسۆزی : (*دڵم بۆت دەبرژێ کە خەڵک بە خراپە باست دەکا، بۆیە ئامۆژگاریت دەکەم*).

دڵ بزوێن : دڵگر، هەست بزوێن.

دڵ بەجەخار : دڵ بە ناسۆر.
دڵ بەداخ : دڵ بە جەخار.
دڵ بەزووخاو : دڵ بە جەخار، دڵ بە ناسۆر.
دڵ بەسۆ : دڵ بە ناسۆر، خەفەتبار.
دڵ بەغەم : خەمبار، خۆشەویست مردوو.
دڵ بەناسۆر : دڵ بە زووخاو.
دڵ پەڕینەسەر : ئاشق بوون ، خۆش ویستنی دەسبەجێ : (*هەرکە چاوم پێی کەوت دڵم پەڕیە سەری*).
دڵ گرتن : بەردڵ کەوتن : (*دڵم نای گرێ*).
دڵ گەرم : دڵ نارەحەت، ناڕازی، دڵ ڕەنجاو : (*بە دڵگەرمی قسان دەکا*).+
دڵگیران : خواردن پێ نەخوران.+
دڵۆ : کەلێن، کون : (*دڵۆی تێدا نیە*).+
دڵەو : دڵۆ، کەلێن : (*دڵەوی تێ کەوتوە*).
دەم پان کردنەوە : قسە نەزانین : (*هەر دەم پان دەکاتەوە ، بۆ خۆشی نازانی دەڵی چی*).
دم پژان : لووت پژان، خوێن ڕاسان.
دم پیس : زمان پیس، جنێوفرۆش.
دم دادان : دەم لە زەوی دانی ئاژەڵ بۆ لەوەڕ : (*ئەم مەڕە نەخۆشە ، ئەمڕۆ دەمی دانەداوە*).
دم شڕ : دەم پیس، جنێو فرۆش.
دمەزەرد : دەمەزەرد، بریتی یە لە تیژکردنەوە و ئاودانەوەی ترونج، نەک سەرکردنەوە.×

دنک : دەنک، دانە.

دوازدەسوارەی

مەریوان : دوازدە شەرکەری کوردی نێو چیرۆکە حەماسی یەکانن.

دوازدەمانگ : بە درێژایی ساڵ : (*دوازدەمانگە چ خۆم چ منداڵم، بۆی دەچەوسێنمەوە و ژیان تاڵم*) «هەژار»

دووبان : ئەوەیە بەشێکی بانی خانوو بلندتر لە بەشەکەی دیکە بێ.

دۆبڕ : فرۆشتنی هەموو بزن و مەڕەکان بەسەر یەکەوە.

دۆخاو : چیمەنتۆی خالیسی بە ئاوگیراوە کە بۆ ساف و لووس کردن بەکار دەبرێ.+

دۆخە : ئەو حەیوانەیە کە بە کرێ یان بە پیاوەتی دەدرێ بە کەسێک هاوینێ رزقەکەی بخوا و پاییزێ بیداتەوە.×

دوورئەنگێو : ئەو چەکەی دوور دەڕوا ، دوورهاوێژ.

دوورئەنگێو : تفەنگچی یەک کە لە دوورەوە نیشانە دەپێکێ.

دوورەتفەنگ : تفەنگ هاویشتن لە دوورەوە :(*بۆ دوورەتفەنگ لە برنو چاکترم نەدیوە*).

دوورەشەڕ : شەڕنەویست، لاشەڕ.

دۆرەمبێن : زارەمبێن، ئەو بەنەی زاری مەشکە و هەمبانەی پێ دەبەستن.

دووقوزودووقوون: بریتی یە لە پیاوی دووڕوو.

دووگونە : گیایەکە وەک زیزانە، بەرەکەی جووتیلەیە، وەک گونی بنیادەم هەڵکەوتوە .×

دوولک : دارێکی دووپەلە ، وەختی گەڵ کردن لە مەلۆ گەلی دەدەن و حەوای دەدەن بۆ ئەو کەسەی قۆری یە گەڵەکە دادەنێ.

دوولکەدار : پڕی دوولکێک داری سووتاندن :(*دارمان نەمابوو دوولکە دارێکم هێنایەوە*).

دۆم : وەستای کلاش دروست کردن.

دۆمەڕەشکە : قەرەج ، قەرەچی.

دوونە : قەیرانی زستان ، قڕانی ماڵات لە زستان دا ، ساردوسەرمای سەختی زستان.

دوێڵ : دۆڵ، دۆلاش، ئەو دارە ئەستوورە کە دەکوڵرێ و ئاوی ئاشی پێدا دێتە خوار.

دوێڵ : ئەو دارە کۆڵراوەیە کە باراشی وەسەر دەکرێ.

دەباراندابوون: لە توانادابوون ، لەدەست هاتن :(*هیچی دەباران دا* نیە).

دەبەڕاهاویشتن: بە پارێز داوای شتێک کردن :(*دووسێ جارم بۆ کچەکەی دەبەر راهاویشتوە*).

دەبەرکەوتن : بەساڵداچوون ، کزبوون لەبەر پیری :(*زۆر دەبەر کەوتوە*).

دەبەرگەڕان : بەفریا کەوتن ، بوون بە سەدەقە :(*داخوا نانی چ فەقیرێکی دەبەر گەڕاوە نەجاتی بووە ؟*).+

دەبەرمراندن : بە قوربان کردن :(دەبەرمخۆت دەمرێنم) ژن دەڵێن.

دەبەرنیشتن : مل دانە کارێکی قورس.

دەبەرنیشتن : چوونە بەرلینگی ژن بۆ کاری ژن و پیاوەتی.

دەجا : دەی جا :(*دەجا بەتۆچی ؟*).

دەخۆنووسان : غاردان، بەغار ڕاکردن.

دەراوڕوونی : تی ڕادیتن :(*لە ماڵی بابی هیچ دەراوی ڕوونی نیە ، ناوێرێ بچێتەوە*).

دەرچوو : لە ئەزموون دا سەرکەوتوو.+

دەرخۆنەشان : شانە هەنگوینی خڕ. (مدوّر)، دژی تیرەشان.

دەردوداخ : خەم و جەخار.

دەردەمانگە : فێڵە مانگە ، لەمەیی ، نەخۆشی یەکە منداڵ دەیگری. تووشی ئیسحال دەبێ.

دەرکاودەرک : سووڕانەوەی بێ جێ :(*ئەم دەرکاودەکەت لێ چیە ، بۆ لە ماڵی خۆت دانانیشی ؟*).

دەرگانە : شیپانە ، بەردەرگا ، « آستانە » .

دەرماڵ : پارچە زەویی چووک و زبڵ لێ دراو کە بکرێ بە شیناوەرد.+

دەروژوورکردن : هاتوچۆی دەری ماڵێ بۆ کاری میوانداری و شتی وا.+

دەرەدزە : خۆدزینەوە، بە دزی یەوە خۆ لەکار بواردن.

دەرێ کردن : وەرێ خستن :(*بەم بارانەیە ئەم کوڕەت بۆ دەرێ یە کرد ؟*).

دەزگر : دەستگر ، وردەکارێک کە زۆر وەختی سنعەتکار بگرێ .

دەزگرۆیی : پوول بە قەرز دان ، چاکە لەگەل کردن.

دەزوولە : هەودا دەزووی باریک.+

دەژاروژەنگ نان وێ هەڵنەکردن :(*لێی دەژاروژەنگ نا ، هەتا وەدەری نەناوازی لێ نەهێنا*).

دەس بەسەردا هێنان : لاواندنەوە ، ئاگالێبوون.

دەس پێشخەری: پێش دەست بوون ، دەست وەپێش خستن.

دەستاو : ئەوەندە ئاوە کە کاری ئاوداشتنی پـێ بکرێ :(*کانی یەکە تەقیوە و دەستاوێکی ئاو پێدادێ*).×

دەست پێشخەری دەس پێشخەری.

دەست کوژ : حەیوانێکە هەربۆ گۆشت سەربڕابێ ، نەک لەبەر نەخۆشی یان گورگ لێدان.+

دەست کەلا : ئەوەی دەبێتە داردەستی یەکێک.+

دەست گران : ئەو کەسە دەستکوژی زوو دەمرێ.×

دەست مێژ : مێژۆک دان ، فرچک دان ، بێچووی ساوا لە گوانی دایک هەڵخستن.

دەست لە کراس دەرهێنان : ورە بەردان ، ناهومید بوون.

دەست وەست کردن : دەست دەنێو دەستی یەک نان ، دەستی یەکتر ماچ کردن.

دەستەبارە : بەشەدار بۆ هەڵکردنی ئاورۆچکەی مندالان.

دەستەپاراو : ئەوەندە ئاوە کە پاراوی توتنی پێ بکرێ.

دەستەچیلە : ئەو دارە باریکانە کە لە ئاوری ماڵە دراوسێ دادەگیرسێنرێن بۆ ئەوەی لە ماڵی ئاوریان پێ بکرێتەوە.×

دەستەک : چەند داری کورت و باریکن ، لە چەند جێگاوە لە کاریتە دەبەسترێن و لە هەر لایەک کسێک شانیان بەردەدا.×

دەستەوار : میقدارێک نان بێ ژماردن :(*دەستەوارێکم نان لە پێش دانا هەمووی خوارد*).+

دەستی دەستی: دەستاودەست پێ کردن ، حەواڵە بە گەواڵە: (*دەستی دەستیم پێ مەکە*).

دەس حیسێب : ئەو پارە نەغدەی بە قەرز دەدرێ بێجگە لە شتوومەک.

دەسخۆر : قبوولی ، برینج کە نەپاڵێورێ و نەکرێتە پلاو : (*بە دەسخۆرم لێ ناوە*).+

دەسرازە : ئەو شریتە وئەو پەڕۆیانەی منداڵیان لە لانکە دا پێ دادەبەسترێ.

دەسڕۆیشتن : دەوڵەمەندی .+

دەسڕۆیشتوو : دەوڵەمەند.

دەسەشکاو : پەک کەوتە ، دەستەشکاو.

دەکوو : دەک ، هەی ، یاخوا :(*دەکوو ماڵت خەرابێ بۆ کارێ کردت*).+

دەڵق : نایلۆنی روون بۆ پەنجەرە :(*شووشەی پەنجەرەکەمان شکا ، دەڵقم لێ داوە*).

دەم چەقەڵ : چەقەڵ دەم ، کەسێک دەم و شەویلاکەی

ڕەقەڵە و ناشیرین بێ .

دەم دادان : لەوەڕانی ئاژەڵ :(ئەم بزنە نەخۆشە دەم *دانادا*).

دەم دەما : بەرەبەرە، دەمەو :(دەم *دەمای بەیانی* خەبەرم بۆوە).×

دەم سارد : دژی دەم گەرم ، تاژی یەک کە لە نێچیر گرتن چالاک نیە.

دەمکانە : دمکانە لە دارمازوو، داربەڕوو، دارقەیسی و ... دەردێ نەک هەر لە دار مازوو.×

دەم لەپووش : دم لە پووش ، ئەوەی لە بەش کردن دا هیچی پێ نابرێ.

دەم لەدەم نان : لەگەڵ کەوتنە شەڕ و چەقە :(دەم *لە دەمی مەنێ*).

دەم لە کالان نەکەوتن : لێ نەبڕینەوە ، قسەکردنی بێ وچان :(سێ *سەعاتە دەمی لە کالان نەکەوتوە*).

دەم و ددان : دەم و دیان ، زار و ددان .

دەوەناش : کێشەی نەفامانە ، دەوەنە ئاش . دەوەناشی گرژاڵی یان بەناوبانگە کە داستانی خۆی هەیە.

دەمەزڵ

دەنگ نەدان : قسە نەڕۆیشتن :(*کاکە ئەمن دەمەزڵم دەنگ نادا*) .

دیاردی : ئەو کەروێشکەی لەسەر لان دەبینرێتەوە.

دێد : خوشکی مێردی ژن. خوشکی گەورە « داد » ە

نەک «دیٚد ».×

دیدارناخرەت : ئــەوەی دەمـــــریٚ و ئــاواتــی دیــتــنــەوەی خۆشەویستێک دەباتە بن گلْ.

دێمانە : یەکەم شت کە سەر هەلْ دەدا ، یەکەم چلْی بێستان و گژوگیا کە سەردەردێنیٚ :(*دێمانەی داوە ، دێمانەی هاتوە*).

دیمبلْی میمبلْی : بریتی یە لە تەپلْ ودەهۆلْ و زوڕنا و ئەوشتانە.

دێمکار : زەویی دێم ، دژی بەراو ، پشتاو.

دێمکار : ئەو شتەی بە دێم دادەچێندریٚ :(*بێستانم بە دێمکار کردوە*).

دێمەرە : چۆلەکە دێمەرە ، پاساری .

دێمەکار : دێمکار.

دیوادەر : برینی ئەم دیو ئەو دیو :(*گوللەکە دیوار و دەر بووە*) .+

دیوادیو : ئەم دیو ئەو دیوی چیا :(*دیوادیوم پشکنی چلە ڕێواسێکم لیٚ نەدی*) .+

پیتی ر

رابووورین : رابووردن، نەک رابواردن.×

رابەستن : ئاو هەڵبەستن لە جۆگەڕا بۆ سەر شیناوەرد.+

رابەستن : پێچانی برین.+

رابەستن : پێچانی ئەندامێک لە بەر ئێش یان بە درۆ : (*قامکی خۆی رابەستوە نازانم راست دەکا یان نا؟*).

راپازنین : گوشینی جلی شۆراو.

راپازنین : گوشینی پەنیری تازە.

راتڵەقاندن : راوەشاندنی دەفرێک کە شتی وردی تێدا بێ : (*سەیری کە وەک گەنم چلۆن کەوتیە ، گێژی بێژینگ و راتڵەقانی کەو*) « خاڵەمین »

راتڵەکاندن : بزواندنی توندی کەسێک بۆ لە خەو هەستاندن.

راخزین : راخوشین،راکشانی ئەستێرە لەشەودا (شهاب).

راخزین : رۆیشتنی لەنەکاوی مار:(*مارێکم لەبەر راخزی*).

راداشتن : راگرتنی چرا بۆ ئەوەی خەڵک لە بەر شۆقەکەی بەرپێی خۆیان ببینن:(*چراکەیان بۆ ڕادێرە*).+

راداشتن : بۆڕاگرتن :(*دوو سێوم بۆڕاداشتن وەری نەگرتن*).+

رادان : ڕێگە پێدان.

رادبە : راتبەی فەقێ یان ، ئەوە کە قوتابی یانی ئایینی نان و پێخۆریان لە مالآن کۆ دەکردەوە.

رادەر : وەپێش خۆدەر ، لەڕادانەوە هاتوە.

رازبێژ : راست وێژ.

راست بەراست : بەرامبەر،رووبەڕوو :(*راست بەراستی من یەکێک دیار بوو*).

راسپێران : ئاکامی راسپاردنی کەسێک ، نەک راسپاردن.×

راست کردن : پەڕاندنی بەشێک لە حیساب بۆ خشت کردن : (*ئەو ١٥ قرانە فڕێ دە و حیسابەکە راست کە*).+

راستە : ولاغە بەرزیەک کە کاتی پەڕینەوە لە چۆمی قووڵ خۆی بەسەر تەنیشتی سەرەوەی دا دەخا (چەپ بێ یان راست).

راستەڕێ : یەکسەر :(*راستەڕێ هاتوومە ئێرە ، نەچوومە هیچ ماڵێک*).

راشکان : دەرەنگ بوونی شەو :(*شەو زرینگاوە راشکا ، شەیتان سامی لەخوا شکا*) « هێمن »

راقەنان : کەوتنی داروبەرەخت.

راقەناندن : بڕینی دار و هەڵکەندنی.

راقەناندن : بڕیتی یە لە خستن لە زۆرانی دا.

راکردوو هەلاتوو.

راکردە ڕاکردوو.

راگیر بەردەوام :(*خوا راگیر و راوەستاوت کا*).

رانان خستن :(*دارێکی گەورەم ڕانا، دەبار داری پیدابوو*).+

رانان خستنی بنیادەم بە زورانیَ :(*دەگژی راچووم، ڕام نا*).+

راو : سپیایی یەک کەلە دەم وچاوی ژنی دووگیان پەیدا دەبیَ.+

راو : شیلەی هەنگوین.+

راوەک : توورەکەی خام کەبۆ پالاوتنی شیریژ و پەنیر و... بەکار دەبریَ. بە پالوینەی شیر ناگوتریَ.×

راوەکانی : راوەکەو لەسەر کانیاو.

رایەخ : هەرچی رابخریَ بۆ لەسەر دانیشتن.

رایەلکە : شتێک کەچەند لکی لیَ ببنەوە :(*رایەلکەی ئاو ، رایەلکەی جاسووسی*) ، شەبەکە.+

رسقان : خۆگرتن، ڕووان ، گووران.

رشوو : ئەوەی لە رشانەوەدا بەدەمی بنیادەم دا دیتەوە.

رقبەرقە : پیشبرکە :(*وەرە رقبەرقە بکەین بزانین کاممان زووتر دەگەینە ئەو سەرە*).

رمانە : رەمانە، رەفیسکە ، بن ئەژنۆ :(*بەم کارە داست دە رمانەی خۆت کرد*).×

رملَ : رەملَ، رەلَم، خیز، چەو.

رن : چن، بیستان ڕن ئەو کەسەیە کە هەموو

بەرەكـەی لـێ دەكـاتـەوە ـەك ئـەوە كـە هـەڵ دەكەنێتەوە.×

رندە : رەندە ، پارچە تەنەکەیەکی کون کونە پەنیری پێ ورد دەکەن.

ڕوو : کەڕوو، برش :(*نانەکە ڕووی هیناوە*).

ڕۆ : خۆر، هەتاو.+

ڕووبەر : « سطح » ، « مساحت » .

ڕووت بوونەوە : چل داکـەنـدن :(*ئاوەکـە قـووڵە ڕووت بـەوە با وەنیو کەوین*).+

ڕووخەک : زەوی یەک کـە ئـەگـەر چالی لـێ هـەڵکـەندرێ، دیوارەکانی تێ دەڕووخێ.+

ڕوودار : بێ شەرم وحەیا :(*هێندە ڕوودار بووە تامی نەماوە*).+

ڕووزە : جۆرێک گڕکەیە پێستەکەی زوورە.+

ڕۆسەکنان : داسەکنان، ئارام گرتن.

ڕووشاڵ : چەرمی تەنک کە لە ئاکامی ڕووشان دا لەلەش هـەڵ دەبێ :(*ڕووشاڵێکم لێ هەڵبووە*).

ڕووشە : ڕووزە، جۆرێک گڕکەیە.

ڕۆقرمان : تێک قرمان ، تێک ڕووخان.

ڕۆقرماو : تێک قرماو.

ڕۆناس : ڕۆیناس، بنی گیایەکە ریسی پێ ڕەنگ دەکەن، ڕەنگی سوورە و کاڵ نابێتەوە.

ڕەبناوک : سمل، بنەگیایەکە ژنان بۆ زینەت و بۆنەکەی وەخۆیانی دەخەن.

رەپاڵ نان : وەک جنێو بەکار دەبرێ ، یانی شتەکەی رەپاڵ دەنێ.+

رەپن : کزران، جێ یەک کە ئەگەر بارانیشی لێ بباری نەبێتە قور.+

رەپەرەپ : تەپەتەپ .+

رەجا : تکا.

رەجەبا : رەنێو :(ئەو هەموو توتنە بەکێ رەجەبا دێ ، واتە بە کێ رەنێو دێ).

رەحم : بەزەیی، دڵ نەرمی .

رەخش : ئەسپی بەناوبانگی رۆستەم :(*رەخش بۆ رۆستەمی ، گاران بۆ دووشەمی*). « مەسەلی کوردی »

رەزاسووک : ئێسک سووک ، خوێن شیرین :(*لێو ئاڵن ، دەم بچووکن ، خوێن شیرینن ، رەزاسووکن*) « هێمن »

رەش بوون : ئاو هەڵمژینی زەوی.+

رەش بەشە : جۆرێک مراوی یە.+

رەش کردن : ئاو دەزەوی کردن.+

رەش کردنەوە : کوژاندنەوەی حیساب لە دەفتەردا .+

رەشکوژ : رەشەکوژی، تیرور.+

رەش وسپی : هەرجۆرە کارێک :(*نایەڵم دەست لە رەش و سپی بدەی* ، واتە نایەڵم هیچ کارێک بکەی).

رەشە : بانگ کردنی کەسێک کە رەنگی رەش بێ.+

رەشەدار : داری جەنگەڵ وەک دارمازوو و داربەڕوو.+

رەشە زیزانە : زیزانە رەشە ، زیزانە رەشکە ، دانیکی ورد و رەشە لەگەل گەنم دەکەوێ .

رەشەساڵ : ساڵی بێ بەفر.+

رەشەشەو : تاریکەشەوی ئەنگوستەچاو.

رەقاندنەوە : کوتانەوەی کانزا .

رەقاندنەوە : رەقـاندنـەوەی دەوەن (وەخـتـێک دەیانـەوێ دارستـانێک بکەنە کێڵگە، دارەکانی لە ریشە دەردێنن . بۆ ساڵی دوایی رەگە دارەکان هەڵ دەدەنەوە . هەڵکەندنی ئەو غەڵفە تازانە پێی دەڵێن رەقاندنەوە).

رەقاندنەوە : جنێو پێ دان :(*دایک وبابی رەقاندنەوە*).

رەق کردن : رەپ کردنی ئالەتی پیاوان .

رەقەشۆ : تێرشـۆ ، بووزوویەک کە وەختی رایەڵ کردن شۆ ، واتە سریشی زۆر لێ بدرێ .

رەمە : کورت کراوەی « رەمەزان » ناوە بۆ پیاوان.

رەمەزان : مانگی رۆژوو ، نۆهەم مـانگی سـاڵی کۆچیی مانگی.

رەمەزان : ناوە بۆ پیاوان.

رەمەند : دیواری وشکەکەڵەک .

رەنە : بەستی دەم چۆم و رووباران.+

رەندۆڵ : رنـدۆڵ ، تیـتـۆڵ ، شـیـتاڵ ، دڕاوایی داوێنـی کراسی ژنانە.

ریخن : منداڵی ئیسحال کە کز و لاواز دەبێ.

ریخەشلکە : فیڕاندن ، نەخۆشی یەکی ئاژەڵە کـــە زۆر

وایە دەی کوژێ .

ڕێژەن : لووزەوی ئاو.+

ڕێژەن : نێرینەی چۆم ، جێگای هەرەقوول و بە تاقەتی چۆم .+

ڕێژەو : ڕێژەن، لووزەو.+

ریشۆڵە : زریزە، ئەو بەرەیە کە بەهاران گوێز و داری دیکە دەری دەکا و دوای ماوەیەک دەوەرێ .+

ریک دەرچوون : ریک هاتنەوە :(یەکی *دوو سێیەم وێ دان ریک دەرچوون*).

ڕێ کردن : جێگا کردنەوە بۆ دانیشتن :(*ڕێم کە با دانیشم*).

ڕێ کردن : باش بۆ نیشانە چوون :(*تفەنگەکەم خانبڕە و ڕێ یە ناکا*).

ریک وڕەوان : بە ڕاشکاوی :(*هەرچی یەک هەیە ریک و ڕەوان پێم بڵێ*).

ریک هاتنەوە : بە قەد یەک هاتنەوە.

ڕێکەوتن : دەست کردن بە نان کردن :(*بەیانی زوو هەویرم شێلا و لەگەڵ تاو هەڵات ڕێ کەوتم*).+

ریگە : ڕەگە.+

ڕێن : ڕێمان :(*هێشتا ڕێن زۆر لەبەر ماوە*).

پیتی ز

زاخاودانەوە : مشت ومال کردن :(*خەنجەرەکەم تازە زاخاو داوەتەوە*).+

زاربلاو : زار بەهاوار، قسە تێ نەوەستاو.

زاربەهاوار : زاربلاو، قسە تێ نەوەستاو.

زاردروو : ئەو جەوالْ و تەلیسەیە کە پڕ دەکرێ جا دەدوورێ . بەکارەکەش دەگوترێ زاردروو.

زاردروون : دروونی زاری جەوالْ و تەلیس.

زاردروون : بریتی یە لە بەرتیل پێدان.

زاردروون : ڕێگای قسەکردن بە یەکێک یان بە خەلْکێک نەدان .

زارەودەر : برینی ئەم دیو ئەودیو ، دیواودەر.

زارەودەر : ژوورێک کە دەرگاکەی لە ڕووی دەرێ بێ، نەک لە دالان.

زاکوون : بڕشت،کارلێهاتن.×

زامنە : ئامرازی داخستنی چەخماخی تفەنگ و دەمانچە.

زانین : لیٚ ئاگابوون، « دانستن ».
ژاوابووک : چیایەکە لە نیزیک مەهاباد.
زاوابەند : ئەو زاوایەی دەچیٚتە ماڵی خەزووری دەژی.
زرنگانەوە : زرینگایەوە، نیشتنی خشت وخاڵی نیٚو ئاو.+
زڕنووق : چریسکایی رۆن لە سەر شۆرباو.
زڕنیق : کانزایەکە.
زەوزبیل : زبلْ وزالْ.
زرەمەندیٚ : گیایەکە وەک مەندیٚ دەچیٚ گەڵای وردە.
زریزە : ریشـۆڵەی گـویٚز و داری لـیٚرەوار کـە بەهـاریٚ دەری دەکا و دوایە دەوەریٚ.+
زگ دان : دەرپەڕینی بەشـیٚک لە دیـوار کـە نیـشـانـەی رووخانیەتی :(*دیوارەکە زگی داوە*).
زگ مەشکەدۆ : زگ زل.
زڵق : قوڵتی ئاو لە کوڵین دا :(*زڵق زڵق دەکوڵیٚ*).+
زلەموو : ئەو دانەدانە موانە کە لە جیٚگای بیٚ موو وەک لامل و سەر و رووەت دەرویٚن.
زلی بیٚ حونەر: بریتی یە لە کەسیٚک کە بە قـەڵافـەت گەورەیە بەڵام هیچ کاریٚکی لەدەست نایە.
زمان پاراو : زمان رەوان ، بەدەم ودوو.
زمان گەستن : هـەسـت وەخـەبەرهـاتن :(*کە ئـەمـەم دی زمانـی خۆم گەست ، گوتم ئەم ماستە بیٚ موو نیە*).
زمان لە بەری پیٚ دان : خەڵەتاندن ، فریودان.
زمان لیٚ کوتان: بەدگۆیی لیٚ کردن لەلای دەسەڵاتدار.

زمان هەڵەنگوتن: قسە لەزاردەرچوون.
زمان هەڵەنگوتن: لاڵەپەتەیی، قسە باش بۆ نەکران.
زمبە : شیشەی ساچمەزەن و تفەنگی رەشۆڵی.
زمبە : تمبە، دەنگی کەوتنی شتی نەرم و قورس.
زنگڵ : زەنگڵ ، قەترە :(*ئاونگ لەسەر کوڵمانی وێستاوە زنگڵ زنگڵ*) « فۆلکلۆر »
زووبەزوو : خێرا خێرا.
زوڕاد : هەرزنە گەورە.
زوورک : جێ یەک کە بە ئاوی بارانە نابێتە قوڕ.+
زورکان : زوورک.+
زووروو : ئەو شتانەی لە خوری و موو دروست کراون : (*بۆ زووروو یانی بۆنی سووتانی خوری و موو*).
زوێڵو : زیڵوو، هەزارپێ.
زەبروەشێن : ئەوەی بەدەست و زەبرە و خەڵک لێی دەترسن.
زەردوسوور : تێکەڵاوی رەنگی جل وبەرگی ژنان : (زەرد و سوور *تێکەڵاون ژن وپیاو هەرایە*).+ «گۆران»
زەردوماهـ : شاخی حەستەم.
زەردەقۆڕی : جورێک مارمیلکەی زەلامە.
زەڵ : جەگەن، گیایەکە دەکرێتە حەسیر.
زەلیل : بریتی یە لە کەسێک کە نەخۆشیی گولیی گرتوە.
زەلین : خووسانی زەوی ، ئەو زەوی یە کە ئاوی زۆری لێ نراوە : (بەجارێک زەلیوە).

زەنگڵ : زنگڵ، دڵۆپ، قەترە، زەنگوڵ.

زەنگە : زرینگە، زرینگانەوە: (*زەنگە نەبێ لــە سەرم نایە*).+

زێ : ناوە بۆ دووچۆمی کوردستـان :(*زێ یە چووک و زێ یە گەورە*).+

زەیقەتی : تەنگانە، سەرما وسۆڵە یان بەفروباران هاوکات لەگەڵ نەبوونی زەمەڕیان ئالفی ماڵات.

زیارەت : چوونە سەردانی پیاوی گەورە.+

زیان کردن : زێن کردن، مەڕ وگاران لە مەزرای چێندراوی خەڵک کردن.+

زیانەخۆر : سەگێکە کە فیری دزینی مەشکە و دودانە و ... بووبێ .+

زیروو : کوڵکێکی سپی یە کە هێشووە بەرسیلە دەری دەکا و دوایە دەی وەرێنێ.

زیروو : بڕادەی ئاسن، ئەوەی بە کوتان یان بە بڕبەند لە ئاسن دەبێتەوە.

زیزڕەمەندێ : زرە مەندێ، گیایەکە.

زیلک : ژیلەمۆ، پۆلی نیوەدامرکاو.

زیوان : کون لە مەشکەدا :(*مەشکەی چاکە زیوانی تێدا نیە*).

پیتی ژ

ژارگرتوو : ئەوەی شتی ژاراویی خواردوە ، ئەوەی خواردنی کۆنی خواردوە و پێی نەخۆش بووە.

ژانبڕ : ژانبەر، لەجیاتی « مسکّن » بەکاربراوە.

ژاندارم : پۆلیس، ئەمنیە.

ژنۆکە : ژنی نابووتەکە، « تصغیر » ی ژنە.+

ژەم بوردوو : جەم بردوو، ژەم مردوو.

ژەمک : جەمک.

ژەرەمار : جنێوە، وەک قوززەڵقورت و سندان.

پیتی س

سارده : جۆرێک کوانه زۆرجار نەخۆشی پێ دەمرێ.
ساردەبرین : برینی کۆنی وەژان هاتوو.
ساردەکێلْ : جووت کردن و تۆو چاندن له ئاخری پاییزدا.
ساردەکێلْ : ئەو دەغڵەی له ئاخری پاییزدا دەچێندرێ.
ساردەوەبوون : ساردبوونەوە.
سازوباز : حازر و ئامادە.+
ساقۆڕ : برینی زۆرگەورە.+
ساڵبڕ : ساڵ بواردن :(هەموو *ساڵێ* بەسەرم دەکاتەوە، *ساڵبڕی* نیه).
سامان : خۆیانی کۆکراوەی گەنم و جۆ.+
سامۆته : ئەڵقه وبەنێک که له پاشکۆی زین قایم دەکرێ و شتی پێ هەڵ دەگیرێ.
ساندن : ئەستاندن ، بەزۆر ئەستاندن .
سایەچەور : ئاغایەک که رەعیەت له دێ یەکەی دا دەوڵەمەند دەبوون.+
سپیتەڵۆک : دارێک کـه بـێ ئـەوەی بڕابـێ وشـک بـووبـێ و

توێکڵەکەی لێ بووبێتەوە.

سپیلکە : ئەو دەنکە گەنمانە کە پاش گێرەکران لە توێکڵەکەیان دەرنەهاتبن :(گەنمێکی خاوێنە بەڵام سپیلکەی زۆرە).+

سپیلکە : هێندێک گەڵای سپی یە لە نێو چادا. چایەک سپیلکەی زۆر بێ بە پەسند دادەنرێ.+

سپیەڕۆژ : ڕۆژی نە هەور و نە ساو کە کەشەهەوری سپی بە بەری ئاسمانەوە بن.

سپیەڵۆک : سپیتەڵۆک .

سپیەهەرمێ : جۆرێک هەرمێ یە.

سرۆ : ئەسرۆ، شاخی حەیوانات.+

سرووت : وردەی ئەو شتە کە مشک خواردوویە.+

سژین : ژانی برین لەگەڵ خوروودا.

سلاوئەستاندنەوە: جوابی سلاودانەوە.

سمۆرە : فارسی یەکەی « سنجاب » ە نەک «سمور» .×

سمە : پاشگرە بەمانای کونکەر :(کەندسمە).+

سند : تۆپەڵە گڵ یان وردە قەند و...ی پێکەوە نووساو: (سندەگڵ ، سندەگەزۆ).

سندان : نەخۆشی یەکە ئەسپ و ماین و کەر دەی گرن.+

سندە : سند.

سنگ ڕەپێش

کردن : خۆنواندن، سنگ دانەپێش .

سۆ : کوانێکە لە ڕەشەولاخ دێ .+

سوار : تەنگ :(پشووسوار واتە پشووتەنگ).+

سواڵە : مەلۆی گەنمی دروێنەکراو. پڕی دەست «دەسکەسواڵە»یە.×

سوانە : لێواری باپزوو ، لێواری پزووەبەفر.+

سووت : پاشگرە بەمانای سووتاو :(تاوەسووت بووە).

سۆدرە : گاڵتەجار :(گورگ ئەگەر بیربوو دەبێتە سۆدرەی سەگان). « مەسەلی کوردی » +

سوورازە : گیایەکی کوێستانە لەگەل شیرێژ تێکەل دەکری و دەخورێ .

سوورکە : بن گەڵای توتن کە بە بڕکەکەیەوە وشک بێ ، یان بە بێ بە شیشەوە کردن وشک کرێ .+

سوورکە : جانەوەرێکی چووکەڵەی رەنگ سوورە.+

سورمەرێژ : چاوی پڕ لە کل .+

سورمەیی : جۆرێک قوماش بوو.+

سوورەپنگ : گیایەکە گەڵاکەی وەک پنگ دەچێ بەلام ناخورێ.

سوورەپەل : دار و دەوەنێک کە پاییزان گەڵاکەیان ناوەرێ و هەر بەوێوە سوور دەبێ .

سووکەخەو : خەوێکی کەم.

سوێ بوونەوە : تامەزرۆیی زۆر بۆخواردنێک یان شتێکی دیکە: (بۆ گۆشت کەوێک وەختە سوێم بێتەوە).+

سوێق سوێقەدان: تامە تامەدان ، ئیشتیا بزواندن بێ ئەوەی خواردنی لەگەڵ بدرێ .

سەبنیسی : بریتی یە لە هەڵامەتی توند.+

سەبەتەپانکە : سەلە ، سەبەتەی وەک سینی.
سەبەتەقووڵکە : سەبەتەی قووڵ کە هەور و هۆڵی تێ دەنێن.
سەحەرە : مەقامێکی خۆشی کوردی یە.
سەحەندی : بەڵفی ، جامی پەل .
سەر : پیر :(*ئەم مانگایە سەر بووە ، بێ فرۆشی باشترە*).+
سەر : لووتکە ، بەرزایی :(*تاو لە سەرانی داوە*).+
سەرئەسپانە : ماڵێکە کە لە کاتی بووک دابەزاندن دا پێی دەدرێ.
سەرئەستووربوون : وەرەزی لە بەر بێکاری .
سەراسوێ : بریتی یە لە بەسەر کردنەوە :(*ساڵێکە سەراسوێت نەکردووین*) « سەرابەسوی » یش دەگوترێ .+
سەراوەرد : لەگەڵ سنوور دەگوترێ « سنووروسەراوەرد » ، کەوشەن ، حدوود.
سەربردە : سەرگوزشتە ، بەسەرهات .
سەربڕین : بریتی یە لە بڕینەوەی سەودا :(*بە هەزارتمەن سەرمان بڕی*).+
سەربزاوتن : بێ ئەمری کردن :(*فێری سەر بزاوتن بووی ، ئەمرم سەرت نەرم دەکەم*).
سەربەتاڵ : قسەی ناخۆشە بۆ ژنان :(*دڵێ دەگەڵت نایەم سەربەتاڵی مە بە کوێن*). « فۆلکلۆر »
سەربەسۆ : ئەو کەسەی لووی بە سەرەوە بێ .
سەربەهەش : سەربەخەم ، بریتی یە لە تازیەبار.

سەربەهەوێ : ئەو ژنە کەبەسەر ژنێکی دیکە چووە. هەردووکیان « هەوێ سار » ن .×

سەرپێکەوەنان : بریتی یە لە سرتە کردنی دوو یان چەند کەس پێکەوە.+

سەرپێوەنان : هەوڵ بەر پێ گەیشتن :(*ڕێواس سەری پێوەناوە*).+

سەرجەلە : شەجەرەنامە.

سەرچۆپی کێش: ئەو کەسەی لە داوەت دا سەرچۆپی دەگرێ : (*لەگەڵ تۆمە سەرچۆپی کێش*). « فۆلکلۆر »

سەرچوون : چوونەسەر :(*سەرچوونی تەخت ڕۆینی سەرداری پێ دەوێ*) « سەیف » .+

سەرخستن : خستنەسەر ، لێ زیاد کردن.+

سەرخەت : ئەم سەر و ئەو سەری خەتەجووت .+

سەرخەت : سەردێڕ ، سەرمەشق .+

سەرداو : دژی بن داو لە مەکینەی خەیاتی دا.+

سەردڕ : بەشێک بووە لە بووزوو کە لە جیاتی هەقدەست دراوە بە جۆلا.×

سەردەستە : سەرقۆڵی کراس و کەوا.+

سەردەسوێ نان: سەرپێوەنان ، تازە پەیدا بوون.

سەردەسوێ نان: سەرپێداگرتن و تەماشا کردن لە پەنا و پەسیوان ڕا.

سەردەمکە : سەردمکە ، سەرپۆشی منداڵی لە نێو لانکەدا کە ڕاستی دەم وچاوی بەرزە.

سەردێر : چاندی تۆو و پاشان ئاودانی .

سەرڕا : باقی ، باقی دانەوە :(*سەعاتەکەم لەگەڵ بگۆڕەوە سەد تمەنت سەرڕا دەدەمەوە*).

سەرڕەشە : گیایەکە ، بە بنەکەی دەڵێن رەبناوک .+

سەرزار : سەرپۆش ، دەرخۆنە ، ئەوەی لەسەر دەفر و ئامان دادەنرێ.

سەرسنگ : سنگی مریشک و پەلەوەر :(*گۆشتی ران خۆشترە یان گۆشتی سەرسنگ*).+

سەرسۆنگە : شێنەیی، بەکاوەخۆ :(*ئەم کارە بە پەلە ناکرێ، بە سەرسۆنگە باشتر دەکرێ*).

سەرشان : قایشی سەرشانی فیشەکدان.+

سەرشانە : بەرپرسی شانەی حیزبی.+

سەرشۆر : قەرەواش ، ئەو ژنەی بۆ خزمەتی خانمان رادەگیرا.

سەرکردن : تیژبوونی تیغ :(*وەها تیژ دەبن سەردەکەن ، فتوای کافریم دەردەکەن*).+ « هەژار »

سەرکردن : سەری تووتن وگیای دیکە قرتاندن.+

سەرکردن : قیمەت بۆ دانان :(*ترێ یەکمان یەک و دوو بەگەنم سەر کرد*).+

سەرکردن : وەسەر کردن :(*باراشەکەت سەرکە نۆرەتە*).+

سەرکردنەوە : کەمێک راکشان ، سەرخەو شکاندن.+

سەرناس : پسپۆڕ ، ئەو شوانەی حەیوانەکان باش دەناسێتەوە.

سەروخوار : هەوراز چوون و داگەڕانەوە :(*سەعاتێکە سەروخوارێ دەکەم*).+

سەرووددروو : سەروساما ن :(*ماڵێکی بێ سەرووددروویە*).

سەروشەدە : سەر بە شەدەوە ، سەر بە پێچەوە.×

سەروقوون : سەروبن :(*پیوازەکان سەروقوون بکە واتە سەروبنیان لێ بکەوە*).

سەرەشکێنە : سەرشکاندنەوە :(*ئەوەندە سەرەشکێنەی ئەم منداڵە مەکە*).+

سەرەقەند : بنی خڕ و باریکی کەللە قەند :(*کابانی دەوڵەمەندێ ، مەمکت وەک سەرەقەندێ*). «فۆلکلۆر»

سەرین : لای سەر ، دژی پێ یین بە مانای لای لاق . زیاتر بۆ قەبر و جێی نەخۆش بەکار دەبرێ.+

سەرینگار : قەراخ ، سنوور :(*لە سەرینگای زەوی یەکەی ئێمە هێندێک گیا بدروو*).

سەغڵەتی : تەنگانە.

سەڵا : بەڵا ، نەفرین :(*سەڵا لە ئەقڵت*).+

سەڵبە : بێڵی کەڵەک لێ خوڕین.

سەمەڵ : لاسکە گەنمی گێرەکراوی ورد نەبوو :(*سەمەڵی تێدا ماوە*).+

سەمەڵ : لاسکە کەنم کە بۆ ئاخنینەوەی کورتان هەڵ دەگیرێ.+

سەوزەڵەخانم : ناوی گۆرانی یەکە :(*کنیچ لە باخەڵم دا سەوزەڵە خانم دەڵێ بۆ قرانێک*). « مەسەلی کوردی »

سەوەڕ : سەگ وەڕ ، وەڕینی چەند سەگ پێکەوە.

سەوەریخ : سەوەگوو ، بریتی یە لە ورگنی زۆرخۆری کارنەکەر.+

سێ بەنگی : بۆ کەزیە دەگوترێ ، مەبەست سێ لیزگەیە : (کەزیەت کردوون سێ بەنگی). × «فۆلکلۆر»

سێچکە : بەرێکی دارمازوویە ، بۆ خۆش کردنی پێست بەکاردێ .

سیخورمە : نقورچ ، نقورچک .×

سێ دەری : پەنجەرەی سێ تایی .×

سیرمۆکە : گیایەکە وەک کەوەر و کوڕادە،سیرمکێویلە نیە.×

سیرمەکێش : بریتی یە لە ئازار و جەزرەبەدان :(وەڵا سیرمەکێشت دەکەم).

سێرە : نیشانەگرتن :(سیرمم لێ گرت و تەقەم لێ کرد).+

سێرە : سەرنج :(سێرمم دایە).+

سیرەت : بۆ کیری منداڵ و پیاوی گەورە بەکاردەبرێ نەک هەر بۆ منداڵ .×

سیسرە : دەعبایەکە وەک کوللە ڕەشە ، لە خانوان دا دەژی، جاجم و پۆپەشمین و بەرماڵ ناهێڵێ.+

سێ کوت : ئەوەیە کە لە سێ بەشی بەرهەم ، دووبەشی بۆ رەعیەت و بەشێکی بۆ ئاغا بێ ، پێچەوانەی سێ یەک .

سیکەرۆ : جۆرێک هەڵووچەی ترش و وردە.

سێ گر : مشەخۆر، مفتەخۆر:(بوویە سووری سێ گر؟).

سێ گۆ : جۆرێک گوارەیە :(گوڵم تۆ مەگری بۆ گوارەی

سیٚ گۆ ، ناریووەمە بۆت بیٚ لە هەولێر و کۆ)
« فۆلکلۆر »

سیواد : سپیایی بەیانی وسوورایی ئێواران :(*سیوادی هەڵ دا*).+

سیوسیوە : ئەو دارە یان ئەو ئاسنەیە کە لەم سەرئەوسەری باگردان دەکریٚ و پیٚی دەگێرِن .+

سیٚوەڵووکە : باڵندەیەکی بچووکی دەندووک خوارە ، وەک باشوو.

سیٚوەڵووکە : گیایەکە بنێکی چووکەڵەی هەیە شیرنە و دەخوریٚ .

پیتی ش

شاکەشاک : هەڵپە و پەلەپەل ، وەپەلەقاژە کەوتن.×

شاگوڵ : جۆرە گوڵێکە.+

شام : قامیش.+

شامات : قامیشەڵان.+

شان داخستن : مل دانە کار :(*شانی لێ داخست تا تەواوی نەکرد دەستی لێ هەڵ نەگرت*).

شان وباهۆ : شان وباسک، هێزی دەست و پەنجە:(*لە شان و باهوی خۆم رادی*).« هێمن »

شباندن : شێوە کردن :(*بە کەسێکی دەشبینم ، نازانم هەوە یان نا؟*).×

شتران : شووردران، (شستە شدن) .+

شخرە : شەغرە، بارە گیایەک کە باقە باقە بە گوریس لێک بەسترابێ.×

شخەڵ : نەمامی دووسێ ساڵەی داری لێرەوار.×

شڕم بڕمێن : تێکەڵ پێکەڵی ، بێ سەرەوبەرەیی.

شڕ و وڕ : رووتەڵە،دڕاو.

شک بۆچوون : گومان له کەسێک کردن له دزی و کاری خراپ دا :(*شکم بۆ نادر دەچێ*).

شکرانه : سوپاس ، شوکر.

شکرانەبژاردن : سوپاسی خوا کردن، شوکری نیعمەت .

شکرانەکردن : شوکری نیعمەت .

شکست : شکاو ، دۆڕاو له یاری دا .+

شکڵ : بریتی یه له شتی شۆخ و شەنگ :(*ئەسپەکەی دەڵێی شکڵە*).+

شک لێ بوون : شک بۆچوون .

شک لێ کردن : گومان له کەسێک کردن که کارێکی خراپی له بن سەردا بێ.

شکۆ : شەرم :(*شکۆیه مەکه ، به لەباری نان بخۆ*).+

شکۆ : پارێز ، « احتیاط » :(*به شکۆوه چوومه ژووری*).+

شڵپ وهۆڕ : دەنگی خۆ له ئاو هاویشتن و یاری پێ کردنی ئاو.

شلووق : ئاڵۆز، نەحەجمیو :(*ماشەڵڵا منداڵێکی شلووقه*).+

شلەپەته : ئەو کەسەی ناتوانێ ببێته زاوا (عنین).+

شلەخەجێ : ناوی گۆرانی یەکی کوردی یه.

شملی : بەری گیایەکه دەبرژێ و دەهاڕێ لەگەڵ نان و کولێرەی دەکەن ، بۆنی خۆشه.×

شن : دارێکی لێرەواره گەڵاکانی ورد و خشتن.+

شوانەوێڵە : شوان، ئاژەڵدار، ئەو کەسەی کاری شوانی یە.

شۆپ : قوون، کونی پاشەوە.+

شۆرەک : رەوان، ئیسحال.+

شە : دەفەی جۆلایی نیە، بەشێکە لە دەفە کە لە نزیک سەد پەڕە قامیش دروست کراوە و رایەڵی پێدا دەڕوا.×

شەتڵ : شەلاڵ :(*شەتڵی خوێن هەروەکوو شێخی شەمزین*). « هەژار » +

شەخسە : شەختە.

شەخسە : ناوە بۆ پیاوان .

شەرت وبێ شەرتی: بێ وەفایی ، پەیمان شکێنی :(*شەرت و بێ شەرتیت مەعلوومەی داوە ، داخوا لە کوێی تر بنیاتت ناوە*). « فۆلکلۆر »

شەش قامک : کەسێک کە شەش قامکی لە دەستان بێ.

شەشلان : شەشەکان ، مانگی دوای رەمەزان .

شەقاو : هەنگاو ، هەنگاوی ئاسایی.+

شەقاوشل بوون: ماندووبوون.

شەقەکێش : برینەوەی دار بە شەقەمشار :(*شەقەکێشی نەکەی ناقەڵشێ*).+

شەکر لە دەم دا بوون : قسە لە بیرمان :(*ئەتۆ شەکرت لە دەم دا بێ، واتە قسەی خۆت لە بیربێ تا من قسەی خۆم دەکەم*).

شەکرە : گوێنی یەکە کە شفرەی لێ دەدرێ بۆ کەتیرە ،

زەردە گوێنی نیە.×

شەکی : چەرمی رەق هەڵاتوو.+

شەکی : دارێکی لێرەوارە لە بنەماڵەی بەڕوو کە گەڵاکانی زۆر پانن.

شەلایی : تەڕانی و شینایی دەم چۆم.

شەڵتە : خەرار، یان تەلیسی گەورەی کاکێشانە ، نەک رەشکە.×

شەلکە : ئاژەڵی شەل (بیست سەرم *شەلکە لە ماڵێ گێراوەتەوە*).+

شەمسی : سەهۆڵی بەرهەتاوی زستان کە درەنگ دەتوێتەوە.

شەوادی : دووشەو بەرلە ئێستا ، واتە « پریشب » ی فارسی نەک « دیشب » .×

شەوبێر : دۆشینی مەڕومالات لە شەودا ، کە زیاتر پاییزانە.+

شەوترادی : سێ شەو بەرلە ئێستا ، شەوی پێش پێرێ شەو.

شەوڕامووسان : ماچی شەوانە لە جێ ژوان .

شەوزستان : یەکەم شەوی زستان ، « شب یلدا ».

شەوکار: ئەو کەسەی لە جیاتی رۆژ بە شەو کار دەکا.+

شەوهەینوو : سواڵی شەوانی « جمعە » .

شەهوەت : ناوی پیاو ، مەنی .

شەهوەت : هەوەس ، ئارەزووی جینسی .

شیپەر : پۆلە دەوەنی چڕ .

شێت وپێت : کەسێک کە لە خۆوە تووڕە دەبێ و دەتۆرێ .
شیخاڵ : پەڵە هەوری سپی و درێژووکە.+
شێرانەوە : شاردرانەوە، لەبەرچاو ون بوون.×
شیراوشیر : شیردانی مانگا دوازدەمانگ بێ ئەوەی کاتی ئاوس بوون وشک بکا.
شیردۆش : ئامرازێکە لە مەمکی ژنی تازەزاوی دەکەن بۆ ئەوە شیرەکەی هەڵ دۆشێ.+
شیرشیرۆکە : مژمژە، گوڵی گۆزروان کە منداڵ دەی مژن و شیرێکی شیرنی تێدایە.
شیرن گرێ : کەسێک کە گرێ یە ، بەڵام پێی ناشیرین نەبووە و لێی جوانە.×
شێروخەت : هەڵاویشتنی سکە و گرێو کردن کە بەکام لا دا دەکەوێ .
شێرە : قوڵ ، هێندێ داری درێژن لە ئاخر چینی دیوار دەنرێن بۆ ئەوەی داری سوانەیان بخرێتە سەر.+
شێرەبەردینە : پەیکەری شێر لە بەرد :(*شێرە بەردینە لە* جێی پەرژینە). « هێدی »
شێرەبەفرینە : پەیکەری شێر کە لە بەفر دروست کرابێ .
شێرەبەفرینە : بریتی یە لە کەسێکی بە رواڵەت بەدیمەن ، بەڵام بێ غیرەت و ترسەنۆک .
شێرەخۆرە : بە زیپک و زاگون (دەڵێی شێرەخۆرە نەبێ؟).
شێلمان : ئاسنی خانوو پێ دروست کردن، « تیرآهن ».
شیلە : ددانی سێ ساڵەی یەکسم کە لە شەش

ساڵی دا دەکەوێ.+

شیلەگرتوو : بێستانی دێمەکار کە پاش داچاندن بارانێکی کەمی لێ باریبێ.

شین بوونەوە : لە نەکاو دەرکەوتن، لەنەکاو پەیدابوون :(*لەنەکاو لێم شین بۆوە*).+

شێوەخوار : ئەو گیایەیە کە بۆ خواردنی شەوی وڵاغ دەی هێننەوە .×

شێوەڵە : قەڵەو، قەڵەوی پاش کزی :(*شێوەڵە* بووە ، *شێوەڵە بۆتەوە*).+

پیتی ع و غ

عادڵ : ناوە بۆ پیاوان.+

عارف : تێگەیشتوو، ئاقڵ:(بۆ *عارفان* حەرفێک بەسە) « فولکلۆر ».×

عارەقگیر : عارەقچن .+

عالوسال : پشو لەسەرخۆ ، مەند (اهل و سهل).×

عەبرەش : هەبرەش، ئەبرەش، لە تینوان وشک هەڵاتوو.+

عەلەم : نەخۆشی ، نەساغی (الم) :(*عەلەمی لێ براوە* واتە چاک بۆتەوە).×

عەلیخانی : جۆرێک شەدەی سوورە، جۆری مشکی .×

عەماراو : عەمباراو، بۆشکەی لە کانزا سازکراو بۆ ئاو تێدا هەڵگرتن.+

عەمارتە : خانوویەکە بە ئەندازەی نهۆمێک دیواری بۆ کرابێ و پڕ کرابێتەوە بێ ئەوەی بکرێتە ژێرزەمین ، ئەمجار نهۆمێکی ساز کرابێ.×

عیو : هۆپ، وشەیەکە بۆ لێک لەهەرادان.

عیواوعیو : وشەیەکە لەجوابی عیودا دەگوترێ. مەبەست لە

هەرادانەوەیە.(بۆ ئاشنایی دوو دڵداریش ئەم دوو وشەیە بەکار دەبرێن.)

غڵەغڵ : دەنگی نامەفهووم کە لە گەرووی نەخۆش دەبیستری.

غوراب : جەرگە، جەنگە :(*لە غورابی خەوێ دا* بووم).

غوربەتی : بەزەیی ، دڵ نەرمی :(کە چاوم پێ کەوت غوربەتیم *هەستا*).

غەڵەبایی : ئاپۆرا ، زۆرایەتی :(*غەڵەبایی خەڵکەکە لە* بەردەرکی مزگەوتی سور بوو).

غەم ڕەوێن : مندالی خۆشەویست ، یان دڵدار :(*لە لای دایکم* بە تو بۆ غەم رەوێنی). « هێدی »

پیتی ف

فاب : ١ـ جۆرێک تۆزی جلک شوتنه ٢ـ بۆته ناو بۆ هەموو جۆره تۆزێکی جلک شوتن .

فاتمۆکێ : بانگ کردنی فاتم ناوه بەخۆشەویستی یەوه.×

فاتمۆکێ : گۆرانی یەکی کۆنی کوردی یە.+

فاتمیلێ : بانگ کردنی فاتم ناوه، بەخۆشەویستی یەوه.×

فاماندن : تێگەیشتن .

فام کردنەوه : سەرەتای ئەقڵ پەیداکردنی منداڵ :(*تازه فامی کردۆتەوه*).

فامه : ناوی ژنانه ، چووک کراوەی « فاطمه » یه .

فامین : تێگەیشتن :(*زۆر دەفامێ*).

فجوو : هەڵفرینی کەو.

فچک : سەرتێ هەڵدانی بێچوو له گوانی دایکی له کاتی مژین دا .+

فراژوو : هەراش ، پێگەیشتوو ، فراژی .

فرفره : دارێکی کورتی ده سانتی میتری یه ، بەنی دەنێو بەندی دەخەن و به دەست هەڵی

دەسووڕێنن .+

فڕهاوێژ : ئەو کەسەی بە شیعر جوێن دەدا .

فرێت : رایەلە ، نەک تێوەدان .×

فسکەفسک : پچەپچ ، سرت و خورت.

فسۆس پاڵەوان: فس فس پاڵەوان ، خۆهەڵکێشی بێکارە .

فشقاندن : دەنگی گەورەی هێندێ حەیوانات وەک بەراز.

فشق و هۆڕ : فشقاندنی زۆر.

فشقەفشق : فشقاندنی زۆر.

فلقوهۆڕ : یاری یەکە ، سکەی چووک وەک تاقرانی بە تەختەوە دا دەکەن و بە سکەی گەورە تێی دەگرن .

فوولەدۆنەکردن : لە حەلاڵی و حەرامی نەپرسین :(*هێندە فوو لە دۆی ناکا ، چی دەست کەوێ دەی خوا*).

فەتەرات : هیلاک (*سەری بە فەتەرات دا*).+

فەراق : حەیات (*فەراقی لێ بڕی واتە کوشتی*).+

فەرخە : ناوە بۆ پیاوان .+

فەڕوفەسالْ : تەرح و دیدار، سەروسیما :(*فڕوفەسالْت جوانە !*) « بەتانووتەوە ».

فەڕوفیک : خێروبەرەکەت :(بە تانووتەوە دەگوترێ ئەم تەرزمیە فڕوفیکی تۆ بوو).

فەلەی بێ دەنگ: جۆرێک گەمەی مندالانە، هەرچی دەنگ بکا دەی دۆڕێنێ.

فیجان : فیزان.

فیزان : هەڵدڕانی توێکڵی توولەبی ئەو کاتەی دەیانەوی

به پیپلاره دەری بێنن .+

ڤیزان : هەڵدڕانی خەڵفی دار کاتێک دای دەمێنن بۆ گۆچان ، ڤیجانیش دەگوترێ .+

ڤیشەکە شێتە بریتی یە لە بنیادەمی نەحەجمیو .+

ڤیقاندن دەنگ لێوە هاتن لە ژێر فشاردا .+

ڤینار : ڕاکردن، هەڵاتن ، لە « فرار » ی عەرەبی یەوە هاتوە .

پیتی ق

قاپڕەش : پێ ڕەش ، پێ وقەدەم شەڕ، بەدیومن.+
قاپوولە : دەفری زۆر چووک.+
قاپسوور : قەوان ، قاپۆڕ.
قاڕ : رق ، قین (قهر).
قاڕنە : لیدانی تۆپ بە دار بە جۆرێک کە بەرەو بەرزایی بچێ و یاری کەرانی « طرف مقابل » بتوانن بی گرنەوە.+
قاشاخ : تێکولی گەنمەشامی.+
قاشاغ : قاشاخ.+
قاشتن : راکردن، غاردان . رەنگە لە تورکی یەوە هاتبێ بەلام لە ناوچەی سەردەشت زۆر دەگوترێ .
قاڵتاغ : ئاتەکی زین .+
قامچ : قەمچیش دەگوترێ ، ئاست ، حاند، شوێنی دیاری کراو.+
قان : لە یاریی مێشێن دا هەرکەس چوار پوولی دۆڕاند، پوولێکی دەدەنەوە یاریی پێ بکا، پێی

دەڵێن قان .×

قانگەبەرد : کانەبەرد، ئەو جێ یەی بەردی باشی بۆ خانوو لێ دەردێنن.

قاڵچخ : شوێنی درواوی دەغڵ ودان کە لە پێی بنیادەم رادەچێ.×

قاڵچغ : قاڵچخ.

قاڵداسوو : داسووکەی گوڵی وشکی دەغڵ ودان.

قدووم : پــێ وقــــەدەم :(قــدوومت خــێرە ئـیشـەڵلا نەخۆشەکەت چاک دەبێتەوە).

قرتێ خستن : ئاسەواربڕین،جووقەواربڕین،کوشتنی بەکۆمەڵ .

قرتێ کەوتوو : وەک تــووک و جـنێو لـە دژی مـنداڵان بـەکـار دەبرێ :(بۆ بێدەنگ نابن قرتێکەوتوو) .

قرچ : دەنگی شکانی چیلکەوچاڵ لە بن پێ دا.+

قرچۆک : دارێک کە زۆر ناسکە و بەئاسانی دەشکێ.+

قرخ : دارودەوەن کە لە جێگای رەقەن دەڕوێ و زیاد ناکا.+

قرخاندن : دەنگ لەگەروو هاتن وەک ئەوەی بخنکێ.+

قرژ : پنچکە داری پەل وپۆ ئاڵۆز.+

قرژاڵبڕ : کونێک کـە قـرژاڵ لە لێواری جـۆگەی دەکـا و دەبێتە هۆی خەسار بوونی بەشێک لە ئاوەکە.+

قرژوقاڵ : پەل وپووش، چیلکە وچاڵ.

قرژە : جۆرە پنچکە دارێکە کورت و پڕ لک وپۆ.+

قرژەرەشکە : قرژە.

قرساندن : هەڵدروونی نێوقەدی کراسی ژنانە بە مەبەستی

کورتکردنەوە.+

قرم : قورم، دووکەڵی خانوو.+

قرنجاندن : قرساندن،هەڵدروونی کراس بۆکورت کردنەوە.+

قرووسکە : دەنگی سەگ کاتی ئازارگەیشتن.

قرهاتن : بریتی یە لە نارەحەتیی زۆر لە ئاکامی برسیەتی، یان تینویێتی دا.+

قریشکە : دەنگی تفەنگ :(*قریشکەی برنۆی هاتە بەر گوێ زراوی چوو*).+

قژمقژ : تروسکانەوەی پۆلووی ئاگر.

قسەبڕین : قانیع کردن.+

قسەتڕن : کەسێک کە قسەی تاڵ وناخۆش دەکا.

قسەڕژیو : قسەڕەوا.

قسەلەزار

دەرهێنان : نهێنی پێ درکاندن.

قسەلێ وەرگرتن: بەگوێ کردن.

قسەلێ وەرگرتن: نهێنی پێ درکاندن.

قشپیلانە : خنجیلانە.

قشپیلە : خنجیلانە.

قلاشکەری : داری لێرەوار کە قەلاشرابێ بۆ سووتاندن. بە داری ئەستوور ناگوترێ.×

قلاقەپ : قەلاقەپیش دەگوترێ، قڕوقەپ،قسە نەکردن.

قماو : زەوی یەک کە وەختێک ئاوی تێ دەگرن بێ ئەوەی سەرەوەی تەڕ بێ لە ژێرەوە تەڕ دەبێ.

قۆپەن : چووزەرەی هێندێک گیا وەک کەنگر و کەما و

مەندیٚ، پیٚش ئەوەی گەلاٚ بکا.+

قوٚتان : کوتان، جیٚگایەک کەبەتانە دروست دەکریٚ و کا و گزرەی تیٚ دەکەن.+

قوتک : گرد، تەپوٚلکە، گیٚوی چووک.+

قوٚچاخ : قوچاغ، بەدیمەن، جوان چاک.

قوٚچەکانی : قوٚچەقانی.

قورپەست : داپوٚشینی بانی خانوو بە قوٚڕی گیراوە.+

قوٚرت : پیٚچی جادە و ریٚگا.+

قوٚرت : بریتی یە لە فیٚلٚ وگزی :(پیاویٚکی بە قوٚرت و پیٚچە).+

قورس : خواردنیٚک کە درەنگ هەزم ببیٚ.+

قورس : ئاهەنگی گوٚرانی کە پشووی دریٚژی بویٚ.+

قورسە : سندە، شەکر یان دانەویٚلە کە نمی کیٚشابیٚ و بووبیٚتە کلوٚ :(قورسەی بەستوە).+

قوڕەپەست : قوڕەبان.

قوزەگامیٚش : بریتی یە لە پیاوی بیٚکارە و هیچ لە دەست نەهاتوو.

قوٚشە : ئینسانی بەدفەڕ و ناجسن.+

قووقە : خویٚندنی کەلەشیٚر.

قوٚلٚ : لوولە کوورە، لوولە سوٚبە.+

قوٚلٚ : داریٚکە لە دیوار دەگیریٚ بوٚ ئەوەی داری دریٚژی باویٚژریٚتە سەر بوٚ دروست کردنی سوانە.

قوٚلٚتڕ : کز و لاواز و پیر:(بارگینیٚکی *قولٚتڕی* هەیە).

قۆنگرە : کونی ئەستێری ئاو.+
قوونەجووڕە : قوونە مرغە.
قوونەجووڕە : قوون بزاوتنی کەسێک کە بۆ ڕۆیشتن بە پەلەیە.
قوونە خشکە : ڕۆیشتن لە سەر سمتە، نەک ڕۆیشتنی بە ماتەماتە.×
قوونە مرغە : ئێسکی قوونی باڵدار.
قۆیتاس : ناوە بۆ پیاوان.
قەبڵ : نەزر :(ئەو شتەم دەقەبڵ *تۆ کرد* واتە نەزرم کردی بە خۆڕایی).+
قەپاڵە : جارێک گاز لێ گرتن و پچڕین :(بە *قەپاڵەیەک* نیوەی *سێوەکەم پچڕی*).
قەد : نێوانی دووکاریتە لە خانوودا :(*خانووەکە چوارقەدە*).
قەدەم : جۆرێک ڕۆیشتنی ولاغە بەرزمیە.+
قەرا : حاند، ئاست :(گەیشتمە *قەرا* *ماڵی* ئێوە و *گەڕامەوە*).+
قەراقەرا : یاری یەکی منداڵانە.
قەراقەراێن : قەراقەرا.
قەرۆگوڵەزەر : بەیتێکی کۆنی کوردی یە.
قەرەتاژدین : ناوی یەکێک لە قارەمانانی داستانی مەم و زینە. دەڵێن زۆر دەوڵەمەند بووە.
قەرەوانە : کتری.+
قەف : دەورمیەکی پشتێن :(*پشتێنەکەی شل بووە سێ قەف کەوتە سەر ڕانی*). « فۆلکلۆر » +

قەڵپەچن : دەفری سەر لێو کراو ، دەفرێک پاش پڕبوون زیادی لە سەر دانراوە.

قەڵاجۆش : قەلایی کردنی دەفری کون، گرتنی کونی دەفر بە قەڵایی.

قەڵاشکەری : قـلاشـکـەری،داری ئەسـتـووری قـەڵاشـراو بـۆ

قەڵاشکەری : سووتاندن.

قەڵتاغ شڕ : یاری یەکی مندالانە، بە سێ کەس دەکرێ.

قەڵتاغ شڕ : کۆنەبەگ، ئاغای لێکەوتوو.

قەللاش : دیکتاتۆر، توندوتیژ، زاڵم.

قەڵغەت : دەسبڕ، گوێ بڕ، ئەوەی بە فێڵ و تەڵەکە پووڵ لە خەڵک وەردەگرێ و نای داتەوە.×

قەلنەڕێژ : قەلافەت.

قەلنەکێش : تووتنی ئامادە بۆ قەلنە.

قەلنەکێش : ماوەی کێشانی قەلنەیەک.

قەل وداڵ : ئەو کەسەی خووی بە کێشانی قەلنەوە گرتوە.
ئەو باڵندانەی بەسەرکەلاکە حەیوانەوە دەگەڕێن.

قەلەفسە : جۆرێک گوڵی قرپۆک و ناشیرنە لە شاگوڵی کوردی دا.

قەملاندن : قەبلاندن، بەگۆترە ئەندازە گرتن.

قەو : قەوەت :(بە *قەو لێی* دە واتە توند و بە قەوەت لێی دە).×

قەیرە : مریشک وکەوی گەورەتر لەیەک ساڵ.+

قیڕە : زیڕە، دەنگی بەرز لە تووڕەیی.+

قیسکە : بەڕوولەی خەیار و ترۆزی :(فیسکە *خەیار*).+

پیتی ک

کابه : گوڵەدان،گەنمەشامی.+
کابەکەج بوون : قیبلەوەرگەڕان.
کابەکەج بوون : بریتی یە لە کاری خراپ و قەباحەت :(چ بووە خۆ *کابە کەج* نەبووە ؟).
کاپێچ : بریتی یە لە زگ ئێشەیەک کە لە زۆرخواردنەوە پەیدا بێ.+
کارپێ کردن : وەکارخستن بۆ ئەوە بزانی کار دەکا یان نا؟ : (ئەم *ماشێنەم* کڕیوە *کارم* بۆ پێ بکە *بزانە* چۆنە).
کارپێ کردن : کارپێ سپاردن. بەکری گرتن.
کارت : کارد، کێرد، چەقۆ.
کارتیغ : کارتیخ.
کاردروستایی : خۆ ئامادە کردن :(خەریکی *کاردروستایی* *زەماوەندم*).
کاردووپلاو : جۆرەپلاوێکی برنجە کە کاردووی زەردکراوی لەگەل دەکەن.

کارگەفسە : جۆرێک کارگی ژەهراوی یە.
کارووخ : چیایەکی کوردستانە.
کارەموو : کاریلەی بزنی رەشان.
کارەمەرەز : کاریلەی بزنی مەرەز.
کاسبکار : کەسێکە بێکار دانانیشێ و هەرکارێک بۆی رێ بکەوێ دەی کا :(*کاسبکاری چاکە*).+
کاسەلەجیرانەتی: ئەو چێشتەی بۆ ماڵی دراوسێی دەبەن، ناردنی چێشتەکە.
کاشیکاری : دانانی کاشی لە کاری خانوو دروست کردن دا .+
کافر : بریتی یە لە بێ ئینساف.+
کافرباب : بریتی یە لە بێ ئینساف ، بۆ دڵداران بەکار دەبرێ.
کاکڵ : بریتی یە لە پوختەی نێوەرۆک :(*کاکڵی قسەکە ئەمەیە*).+
کاکۆڵ زێڕین : کاکۆڵ زەرد، قژ زەرد، بریتی یە لە منداڵی نێرینەی جوان.
کاڵانەوە : وەشانەوە، لەگەل یەک هاتنەوە :(*ئەم نووانە لێک ناکاڵێنەوە*).
کاڵ ڕن : لێکردنەوەی میوە پێش ئەوەی بگا .
کاڵ وکرچ : بریتی یە لە مەبەست یان نووسینی لاواز و بێ نێوەرۆک.+
کاڵە : پێتاو نیە، پێلاوی لە چەرمی خاوە، پێتاو پێنەی کاڵەیە.×

کاڵەبین : بەن کاڵە، ئەو بەنەیە کاڵەی پێ قایم دەکەن. کە دەڵێن *کاڵە* بێنێک بەفر *باریوە*،مەبەستیان ئەوەیە بەفرەکە دەگاتە ئەو جێ یە کە بەن کاڵەکەی پێوەیە.×

کاڵەجۆش : دۆکڵیوی تەواو نەکوڵیو.

کاڵەمستانە : پشکیلان نیە، یاری یەکە کە بە دە کڵاو دەکرێ و مازوویان تێ دا دەشاردرێتەوە. لە کاتێک دا پشکیلان بەچەند کەس دەکرێ کە دانیشتوون و قوتوویەک یان شتێکی دیکەیان تێ دەگێڕن و لای یەکێکیان بەجێی دێڵن ، دەبێ لای ئەوبەری یاری یەکە بی دۆزێتەوە .×

کامڵ : پێگەیشتووی گوێز و بادام.

کامەتا : وشەی پرسیارە لە شتێک کە دیار نیە، کوا، لەکوێ یە ؟ .×

کامەتانی : کامەتا.

کامەتە : کامەتا

کامەسە : کامەتا

کاناڵ : هەڵکەندراو بۆ لێک دانەوەی ئاوی دوو دەریـا : (*کاناڵی سوئێز*).

کچەوەرە : بریتی یە لە قوماشی جوانی ژنانە.

کرگار : کاری بێ بایەخ :(*کاری نیە کرگاران دەکا*) «مەسەل».

کردە : بەرهەمی کار:(*هەرکردەی منە وبردەی زاڵم*).+

کرشە : کڵۆشی کۆکراوەی لەسەر یەک دانراو، نەک هەر

کڵۆشێک بێ.×

کرم ساتان : جۆرێک قوماشی ژنانە بوو :(پشتێنێدی کرم *ساتان لەسەر سمتی خزیوە*) « فۆلکلۆر »

کرمۆز : جۆرێک مێشی زۆر بەزەرەنێوەراستی بەهاران لە هێندێک جێگا پەیدا دەبێ و ئاخری بەهارێ پووش بەقوونە دەی خوا.

کرمەک : جۆرێک قوماشی ژنانە بوو.+

کڕووزانەوە : دەردی دڵی نابەجێ، باسی هەژاری کردن بێ ئەوەی هەژار بێ.+

کڕووزی : جۆرێک هەرمێ یە بۆ نێو ترشیات باشە.

کرێگرتە : بەکرێگیراو، « مزدور » .+

کڕێنک : کڕێن، ڕەقەن، زەویی ڕەقەن.

کزران : زەمینێکە کە ئاو هەڵدەمژێ و نابێ بە قوڕ، نەک هەڵنەمژێ.×

کفتوکۆ : ژانی برین :(*بەو دەرمانە کفتوکۆی برینەکەم شکا*).+

کلاشە : هەڵگیرانی قوڕ بە پێڵاوەوە.×

کلاکلا : دەنگ دانی بارەبەر بۆ ئەوەی خۆی لە دارودەوەن لا بدا.

کلاشینکۆف : جۆرێک تفەنگی ڕیزی رووسی یە.

کلام : بەرنامەی ڕادیۆ، قسە، کەلام.

کلان : لە ڕێ دەرچوون.+

کڵاوبابردوو : کەسێک با کڵاوەکەی لێ ڕفاندوە یان خۆی داویەتە بەر با:(*وان بەسەر تووە کڵاو بابردوو*)

« هەژار »

کڵاوگەرگەڕی : کڵاوی لێواردار.

کڵاوە : ئێسکی کەشکەژنو.+

کڵدان : ئاگرخۆش کردن: (سەرمایە ئاگرمکە کڵ بدە).+

کلسی : کلتور، کلدان.

کلک ڕاوەشاندن: بریتی یە لە خۆشحاڵی.

کلک ڕاوەشاندن: کلکەسووتە،مەرایی.

کلکە : بڕانەوەی زەوی یان بڕانەوەی ئاوی دەریا لە باریکی دا.+

کلکە لەقە : مەرایی :(بۆی کەوتە *کلکە لەقە* ، گوتی چی *دەڵێن* حەقە) . « هەژار »

کڵۆ : بریتی یە لە شتی زۆر، ڕەقەمی زۆر :(بە *کڵۆ* پارەم دەست کەوت).+

کڵۆت : ئێسکی سەرسمتی یەک سم.

کڵووک : گوڵووک ، گوڵی کێوی، گوڵی ورد.+

کڵەو : شەپۆلێک کە بە سەر بەرددا دەڕوا و بڵێند دەبێتەوە، نەک بەسەر پرددا.×

کلێچە : کلکی مەڕ، ئەو بەشە کورت و باریکە لەسەر دووکی مەڕە.+

کڵێس : وێران، وێران بوو.×

کڵێس بوون : وێران بوون،هەر بۆ ماڵ و خانوو و شار و دێ بەکار دەبرێ .×

کڵێشە : جەستە، لەشی بنیادەم.×

کڵێل : قفل.+

کلیله : کلیل.

گنر : کەنگر.+

کنەکردن : بریتی یە لە مەمنوونی و مەجبووری :(ئەگەر *ئەتۆ بە سەد تمەن کار دەکەی باشە، ئەگینا ئی وا هەیە بە هەشتا تمەن کنە دەکا*).+

کۆبە : قەراخێکە کە جیا لە قوماشی لیباسەکەبێ. کۆبەکەوا تیزماڵکێکە لە قەراخی کەوا دەگیرێ و لە قوماشی کەواکە نیە.×

کۆپەک : جۆرێک بەرووی زل و ئەستوورە کە بۆ خواردنی بنیادەم نابێ، نەک هەموو بەروویەک.×

کووپە : بریتی یە لە بنیادەمی گێلۆکە (هالو) ی فارسی.

کۆپەین : سەرانگوێلک.

کۆپین : کۆپۆن، پسوولەی جیرەی خواردەمەنی.

کۆترە : داری نێوان کۆڵەکە و کاریتە.×

کۆترەگایە : لە کۆترەشینکە گەورەترە.×

کۆترەگمگمە : جۆرێ کۆترە.

کۆترەگەورە : جۆرە کۆترێکە لە هەموان گەورەترە.

کۆتەڵ : پەیکەرێکە بۆ مردووی ساز دەکەن و بە سواری ئەسپ دەی گێڕن، نەک ئەسپ.×

کۆتەرە : کوتەداری گەورەی بڕاوە، نەک قەدی داری بەپێوە.×

کۆچبار : کۆچ وبار.

کۆچ وبار : ئەو کاروانە کە ماڵی کۆچ کردووی پێ یە :(ئەو کۆچ و *بارە بۆ کوێ دەچێ ؟*).+

کۆچ وکۆچبار : بارگە وبنە، کۆچ وبار.

کوچی : بانگ کردنە بۆ سەگ.+

کۆچی سوور : بریتی یە لە بە بووک چوونی کچ.

کورتخەس : هەموو سەرچنێکی تووتن نیە، بەوە دەگوترێ کە زۆری لێ بکرێتەوە.×

کوردە : سووکەڵە ناوی « کوردستان » ە ، ئەوکاتەی دەبێتە ناوی ژنان.

کوردەناموسی: غیرەتی کوردانە.

کورکە : دەنگی کەمی پەلەوەر.+

کورکە : دەنگی کەمی گریانی منداڵ :(*ئەمشەو باش بوو کورکەی نەکرد*).+

کوڕگەل : کوڕەکان، لاوەکان :(کوڕ*گەل* ، کوڕی کوردی نەبەز ، *مەوەستن کۆوەبن بەلەز*). « هەژار »

کۆڕەدار : داری کۆڕپە، داری کورتەبالاَ و پڕ لک و گەلاَ.+

کۆڕەو : کۆز، کۆزیلکە، ئەڵقەی بنیادەمان :(کۆڕەوی *زکریمان بەست*).

کوڕەوەدار : پۆلەدار.

کوڕی ڕۆژ : بەپیاوی ئازا دەگوترێ « کوڕی *ڕۆژی تەنگانە*» ، کوڕی ڕۆژ تەنیا بە هەلپەرست دەگوترێ.×

کۆست کەوتن : خۆشەویست مردن، نزیک ترین کەس مردن : (*بووکی کۆست کەوتە ئەوەیە زاوای بمرێ*).+

کوشتار : سەربڕینی حەیوان بۆ قەسابی.+

کوشته : ئاشق، ئوگر :(*کوشتەی دووچاوی کاڵم*).
«فۆلکلۆر»+

کوشتەری : جۆرێک ڕەندەیە بۆ تاشینی لاجامەی دەرگا و پەنجەرە و ... .

کوشمە : هەڵکورمان.+

کۆکەرەوە : ئەوەی شت خڕ دەکاتەوە.

کۆل : دارێکە بووزووی پێ لە قاڵب دەدەن تا ساف و لووس بێ.+

کوول : کەندی لێواری چۆم :(*کوولاوکوول دێ*).+

کۆڵ : کول، دژی تیژ، سواو.+

کۆڵچی : کۆڵکێش، کرێ کۆڵ، ئەوەی بە کرێ کۆڵ هەڵ دەگرێ.

کۆلدان : ساف و لووس کردنی بووزوو بە کۆل، لە کۆلدان.

کۆڵکردنەوە : لە کۆڵکردنەوە، لە یەخە کردنەوە.

کوڵندە : ناوی گۆرانی یەکی کوردی یە.

کۆڵەگروو : حاڵەتی پێش گریان، گریان هاتن.

کۆڵەگروو
لە ئەرکێ مان: گریان بەری قورگ گرتن.

کوڵهێنان : کوڵاندن، وەکوڵ هێنان.

کۆڵی : دەست نەقوستانی.

کولێرەشەکرە : جۆرێ کولێرەیە شەکر و شیر و ڕۆن لەگەڵ هەویرەکەی دەکرێ.

کوڵی گریان : گریان هاتن، مەحزوون بوون.

کونجری : گیایەکی دڕکاوی یە.
کونجی : مریشکی خاڵدار (ڕەش و سپی).+
کوندرە : گیایەکی دڕکاوی یە.
کون دەجەرگ : جاڕز، وەڕەز:(هێندەی گوت کون دەجەرگی کردم).
کوندەمیز : بریتی یە لە منداڵێک کە شەوانە لە خۆی دەمیزێ.
کوێخایەتی : کاری کوێخا.
کوێخایەتی : ریش سپی گەری.
کوێر : گوێزێک کە کاکڵەکەی زۆر بە زەحمەت دەردێ.+
کەپرسەوز : بریتی یە لە کەسێک کە زووزوو مەنزڵ دەگۆڕێ یان کار دەگۆڕێ .
کەچکەقوڵێ : کەوچکی کلک شکاو :(پەپوو، شیرمکە هەڵچوو، کەچکە قوڵێ نەبوو). « فۆلکلۆر »
کەچەڵی ئاختفی: کەچەڵێک کە سەرانسەری مووی سەری وەریبێ و لەپکەی پێوەبێ بە جۆرێک کە خەڵک بێزی لێ بکەن.
کەچەڵی
تەپ تەپی : کەچەڵێک کە تەنیا مووی تەپڵە سەری وەریوە.
کەراوکەرکەوتن : بریتی یە لەوە کە دووکەس بە شێوەی نامەعقوول بکەونە کێشە و هەرا و هیچیان تەسلیم نەبن.
کەربازاری : هەرا و زەنای دوور لە ئەدەب.
کەرتوێنە : هەورازی سەخت.

کەرپیاو : بریتی یە لە پیاوی گێلۆکە.
کەرد : بەری دروێنە.
کەرکەرۆکە : دارێکە بەسەر هەیوانی مزگەوتانی رادێڵن بۆ لەسەر دانیشتنی.
کەرەسووری
مل درێژ : جۆرێ گەمەی مندالانە
کەرەمسۆ : بێ گۆێ، لاسار.
کەژ : وەختی کێلان بۆ زەوی :(*کەژی خۆشە ، کەژی هاتۆتەوە*).+
کەژ : چاخ، وەخت :(*با بچینە مازوان کەژیەتی*).+
کەژ : فەسلی سالْ :(*کەژی هاوینێ هەمووی نۆبەتی دای گرتم*).+
کەس تێ نەپیاو: جنێوێکی ژنانەیە بە قەیرە کچێکی دەڵێن کە زۆر مابێتەوە و کەس خوازبێنیی نەکردبێ.
کەس نەزان : ناوی دارێکە.
کەس نەکردە : کەس نەکردوو، بریتی یە لە کاری زۆرناشیرین.
کەشکەفەریک : جۆرێ کەشکی کەم خوێ یە کە رەشکە و کاخلێی لەگەڵ دەکەن و پێش ئەوەی بە تەواوی وشک بێ دەی برژێنن و دەی خۆن.
کەشکەک : چێشتی گۆشتە کە بە گەنمە کوتاوەوە لێ بنرێ.×
کەف دەردان : دەرکەوتنی کەف لە قەدی گوێنی و چوالە و کۆخ و قەیسی پێش ئەوەی بمەیێ و ببێتە جەوی.

کەف هەڵدان کەف پەیدابوون لە سەر شتێک کە خەریکە دێتە کوڵ.

کەف هەڵخڕاندن: کەف لە دەم هاتنی نەخۆش، بە تایبەتی لە کاتی سەرەمەرگ دا.

کەڵ : داری دارەڕای خانوو کە باری زەقی لـــە حەوا بێ.+

کەلارە : جۆرێک سەر و شەدەی ژنانە.+

کەللاش : قەللاشیش دەگوترێ، بە فێڵ و دەسبڕ.

کەللە : دیوی خڕی سەرسووچی خانوو.+

کەڵوو : ناوچەیەکە لە کوردستان.+

کەڵێت : جوانەگا، گای نەخەساو.+

کەڵەبابە : تووتنێک کە باش شین بووە و لە دێراو هاتۆتە دەر :(تووتنەکەم *کەڵەبابە بووە*).+

کەڵەشاخ : شاخی حەیوان کە دروێنەوان رۆنی تێدا هەڵ دەگرن.+

کەڵەکچی : فێڵباز، بەدمەق.+

کەڵەمکێش : گای سەرڕەق، گایەک بە ئاسانی جووت نەکا.+

کەم دڵ :ماڵی ئەستێور.×

کەم قنیات : بێ سەبر، بێ حەوسەڵە.×

کەندوکۆژ : لێکۆڵینەوە و یەکالاکردن.

کەندوکۆسپ : گیروگرفت،هەورازونشێو.

کەندولەند : گیروگرفت،هەورازونشێو.

کەندەوەکۆژەوە: کەندوکۆژ، لێکۆڵینەوەی زۆر.

کەوباز : ئەو کەسەیە کەوان رادەگرێ بۆ شەڕەکەو، نەک

ئەوەی ڕاویان پێ دەکا.×

کەوبوار : ئەو کەوانە کە سەرە بەهاران لە گەرمێنەوە کۆچ دەکەن بۆ کوێستان.×

کەوبەدار : مانگی ئاخری بەهارە کە کەوی ڕاوی بە دارەوە دەنرێ، ئەگینا کەو بۆ خۆی قەت لە دار نانیشێ.×

کەوپەڕ : نێوان دوو کێوە کە مەوداکەیان لێک دوورە و کەو بە یەک باڵ نای بڕێ.×

کەوتن : بریتی یە لە کەسادی بازار :(*ماڵات کەوتوە، نافرۆشرێ*).+

کەوتنەسەر : سەردەوونان، ڕاونان، ڕەپێ نان.+

کەورگ : خڕکە بەرد، بەردی گەورە :(*کەورگێکی پێدا دا لاقێکی شکاند*).+

کەوڵەسپێ : بریتی یە لە ئینسانی دژوێن و ئەسپێون.

کەوپایی : نزمایی لە چیا و بەندەن، دژی قوتکە.

پیتی گ

گاراني : گوێرپار، پارین، گوێلکی دووساڵه.

گاڕانی : بریتی یه له گێل و بیٚ شعوور.

گازکردن : بانگ کردن.+

گاگێره : چینێکی دووقاتی دەوری کلاشی کوردی یه بۆ جوان و قایم بوون.+

گاگێڕەوه : جۆرێک پەرژینی دەوری خەرمان بۆ ئەوەی کاتی گێره ولاغەکان نەچنه دەر.

گاڵوبوغر : گاڵوبوغ، دەنگی قسەکردنی منداڵی ساوا.

گالیس : بریتی یه له بەتاڵ کردنی دەفری خواردن : (*قاپەکەی گالیس کرد*).

گان گانۆکه : خۆبەیەکەوەنانی منداڵان، لاسایی گان کردنەوه.×

گجه : گرژه، بەرێکی دارمازوویه.+

گرژاڵی : ڕەنگێکی تێکەڵاو له سوور و ڕەش.

گرگر : بەرداش لەتەپاڵه یان تەخته داری چووک چووک بۆ پاک کردنی چەڵتووک.+

گرمێچان : گرگرتنی تەندوور بە توندی.
گریمانە : لیری لەش :(*هەموو لەشی بۆتە گریمانە*).+
گریوانکە : گروانکە، ٤١٠ (چوارسەد و دە) گەرم.
گزرمیی : مازووی شین کە تازە خەریکە سپی ببێ.
گزرمیی : عەمبارەمازووی سپی و شینی تێکەڵاو.
گلاوکردن : دم لێ دانی سەگ لە قاپ و قاچاغ و هەر شتێ.×
گلاوکردنەوە : شوتنەوەی گلاوکراو بە قوڕاوێک و شەش ئاوی ڕوون.
گلواز : ئەڵقەی بە خلەخل بە داری بێشکەوە.+
گلواز : جۆرێک گوێزی زۆر درشت و ئازایە.+
گلەشۆک : گڵێکی سپی یە لە دۆشاو دەکرێ بۆ ئەوەی شیرین بێ.
گنخاندن : تەنەخی کردن، وەدوا خستن.
گووپنە : مریشکێک کە سەری زلە و دەوری چاوانی گۆشتنە.+
گۆدەگۆدە : ڕۆیشتنی بە لارەلار، ڕۆیشتنی ناڕێک.
گورد : ریزە هەودا بەنێکی تایبەتی یە کە لە تەون و جۆلایی دا داوە ڕایەڵەکانی بە نێودا دەڕۆن. بە دارەکەی دەگوترێ « *دارگورد* » .×
گورزی کوێری : گورزەکوێرە، جۆرێک یاری یە کە چاوی یەکێک دەبەستن و گورزی دەدەنە دەست.
گورگەلوور : دەنگی لووراندنی چەند گورگ بەسەر یەکەوە.+
گورگەمێش : بریتی یە لە کەسێک کە چاو دەگێڕێ بۆ ئەوەی

شتێک هەڵ نێ و دوایە بی دزێ.+

گوروتا : تین وتا، توانا، هێز.+

گۆرێ : گۆری، گۆرەوی.

گۆریس : گوریس.

گوزەر : شوێنی کۆبوونەوەی کاسبکاران :(گوزەری *کاسبکاران ، گوزەری بەقالان*).+

گووش : پەتی بادراو، پەتی ئەستوور.+

گۆشت برژێن : ئامرازی گۆشت برژاندن.+

گۆشتەوەزوون : گۆشتەزوون.

گۆشتی سەرچاپەر : بریتی یە لە شتێک کە بێ عەیبی یەکەی تەزمین ناکرێ :(بە گۆشتی سەر چەپەرێت پێ دەفرۆشم).×

گووگە : گورگ، بۆ مندالانی دەڵێن :(مەچۆ دەرێ گورگە دەت *خوا*).

گوڵ : جێگەی دانی دەغڵ ودان :(*گوڵە گەنم* ، *گوڵەجۆ*).+

گولان : ناوە بۆ ژنان.+

گوڵ ئاودان : ئاوداشتنی گولان.

گوڵپەر : پەرینی گەنم، زیاد لە پێویست گەیشتنی دەغڵ و دان .×

گوڵ دان : گوڵ دەرکردنی گەنم وجۆ.+

گولستان : ناوە بۆ ژنان.+

گوڵووک : گڵووک، کڵووک، گوڵی وردی کێوی.

گوڵ وەدەم : گوڵ بەدەم، خەیاری ساوا و شلک.

گوڵەبەرانە : گوڵێکی کێوی یە، بۆنخۆش و درشت تر لە گوڵەبەڕۆنە.

گوڵەداسوو : جۆرێ زیبکەی سەرتیژە لە زمانی رەشە ولاغ دێ.

گوڵەدان : گەنمەشامی، گوڵەکابە، گوڵەپێغەمبەرە.

گولیلک : گوڵووک، کلووک.

گۆم : داری دارەڕایە کە « مقعّر » مکەی لە لای سەرەوە بێ.+

گۆماو : قووڵکەی چووکی پڕ لە ئاو.+

گوومشک : پیسایی مشک،

گوومێش : پیسایی مێش وەگەز، پیسایی مێشە رەشکە.

گوناح : هەژار، بەستەزمان.+

گۆنیا : وەک یەک بوونی درێژایی نێوان هەردوو سووچی وەتاغ :(*ئەم وەتاغە گۆنیا نیە*).

گوێ پرووچەکێنە: کێ بەرکێ لە رفاندن دا.

گوێ تەلاش : بزنی گوێ پان.

گوێ تەندوور : بریتی یە لە قوژبنی ماڵ :(*لەپێ کەوتوە کەوتۆتە گوێ تەندووران*).

گوێ دان : دووپەلایی کۆڵەکە کە کاریتەی دەخرێتە سەر.+

گوێزەوان : ئەوکەسەی پاسەوانی لە دارگوێزان دەکا بۆ ئەوەی خەڵکی دیکە بەرەکەیان نەڕنێ.+

گوێ لەمست : بریتی یە لە کەسێک کە خاوەنی بیروباوەری خۆی نیە و بە چاوبەستراوی خۆی تەسلیمی

یەکێکی دیکە دەکا.+

گوێنی یە سپیلکە : جـۆرێک گـوێنـی یە کـە زۆر گـەورە دەبـێ و کەتیرەشـی کەمە، زیاتر بو ئاوردوو کەڵکی لـێ وەر دەگیرێ.

گوێ هەڵپڕوو- چەکێن : گوێ پرووچەکێنە.

گوێ هەڵخستن : بە ئەنقەست گوێ راگرتن و قسە نەکردن بۆ ئەوەی شتێک هەست پێ بکەی.

گەداسیفەت : سەرسواڵکەر، خوازەرۆک.

گەردن بەخاڵ : خاڵ لەمل، مل بەخاڵ.

گەردەگەردە : ئاهەنگێکی گۆرانیی کوردی یە.

گەڕگەڕی : جۆرێک کڵاوە (شاپۆی لبەدار).+

گرمکە کردن : پاڵ وێدانـی چـەنـد کـەس لـە نـێو جـێ دا بـۆ ئەوەی گەرمیان بێتەوە.

گەرمەلان : کەروێشک کە تازە لەلان دەرپەڕیوە.

گەروو : بستوونیە، بەڵکوو باریکایی نێوان دوو تەپۆڵکەیە کە دەکەوێتە سەر چیا و ئەم دیو ئەو دیوی پێدا دەکرێ.×

گەرووپاک - کردنەوە : کۆخین وبەڵغەم دەردان لە گەروو بۆ ئەوەی خۆی بۆ قسەکردن یان گۆرانی گوتن ئامادە بکا.

گەرووڵە : گـەرووی ئاش، ئەو دوێڵە کـە دانـە گـەنمی پێدا دەچێتە نێو بەرداش.

گەزتن : ئازاردانی کەم :(ئاگرەکە گەزتویە، بەلام نەی سووتاندوە).+

گەسکەحۆلکە : جۆرە گەسکێکە گیایەکەی وەک گەلای گەنمەشامی دەچێ و تووەکەی لە هەرزنەگەورە دەکا.

گەسکەکێویلە : چەند جۆرە گیای کێوی یە کە بە کەڵکی گەسک دێن.

گەش بین : ئەوەی ئایندە ڕوون دەبینێ، خۆشبین، دژی ڕەش بین.

گەڤاندن : مڕاندنی سەگ.+

گەگر : تەنیا تایبەتی یەکسم نیە بۆ گاجووتیش دەگوترێ.×

گەڵ : قۆری یە گەلای بۆ خواردنی ئاژەڵ بڕراو.+

گلابۆگەنە : گیایەکی بۆن ناخۆشە لەسەرانگویلکان دەڕوێ.

گەلاچنارە : گیایەکی بالابەرزە گەلاکانی وەک گەلا چنارن.

گەلاکردن : گەڵ کردن، بڕینی لکەداری بە گەلا بۆ خواردنی ئاژەڵ.+

گەلاکوت : کوتانی دارگوێز پێش گەیشتنی کە وێڕای گوێزەکان گەلاکانیش دەوەرن.+

گەلاگووش : دەست هێنان بە لکەکانی دارمازوودا بۆ ئەوەی هەموو مازووەکان بدۆزینەوە.

گەلاوێژئەنگوتن : ڕۆژی نیوەی هاوین هاتن.

گەڵباخی : عەشیرەتێکی کوردن.

گەڵبڕ : پاڵەی گەلابڕین. ئەو کەسەی لکەداری بە گەلا

بۆ ئاڵفی ئاژەڵ دەبڕێ.

گەڵبڕ : بریتی یە لە ژنی زەبەلاح و نێرەکی :(*لای بە بابە ئەو گەڵبڕە بەکەڵک نایە*).

گەڵبڕین : کاری گەڵبڕ :(*گەڵبڕین پیاوی بەتاقەتی دەوێ*).

گەڵدان : گەلای وشک بە ئاژەڵدان لە زستان دا : (*بزنەگەلەکەت گەڵ داوە ؟*).

گەڵک : وشکەڵەداری بەگەڵاوە :(*گەڵکێک وەبینە ئاگری پێ بکەینەوە*).

گەڵۆر : بێکارە و بەرەڵڵا.+

گەڵوان : گڵوان، گزگڵ، بەرێکی دارمازوویە.

گەلەڕاوژە : گەرەلاوژە، بەنۆرە گۆرانی گوتنی هەموو دانیشتووانی کۆڕ.

گەلەکۆمەکی : هاوکاری کردنی زۆران لە دژی یەکێک : (*گەلەکومەکی یان لێ کردوە*).×

گەناندن : پیس کردنی هێلکە و دەرنەهێنانی لە لایەن مریشکەکورکەوە.+

گەندەنێ : گەنمێک کە بە وشکەوەر داچێندرابێ و بارانێکی کەمی لێ بباری و چەکەرەکەی وشک بێ.×

گەندەنیا : گەندەنێ.

گەنم درەو : بریتی یە لە هەوەلی هاوین.+

گەنە : جانەوەرێکی پیسە کە خوێنی ئاژەڵ دەمژێ و کزی دەکا.+

گەورە پیاو : پیاوی ناودار،پیاوی هەڵکەوتوو.

گەوزاندن : پێ پەست کردن، شێواندن.+
گەوهەرفرۆش : زێڕنگەر، کەسێ کە جەواهیرات دەفرۆشێ.
گەوهەری : گەوهەرفرۆش.
گیابرژیوە : تێکڕای ئەو گیا بەهاری یانە کە بە زەردکراوی وسوورەوەکراوی دەخورێن.
گیادۆکلێو : ئەو گیایانە کە لەگەل چێشتی دۆ و گەنم یان برنج و جۆ دەکرێن و دۆکلێویان لێ ساز دەکرێ.
گیازەرتک : گیایەکە بەنی پێ رەنگ دەکەن و رەنگی زەردی لێ پەیدا دەبێ.
گیاکرمە : گیایەکە وشکی دەکەن و بە برینی ئاژەڵیەوە دەکەن. ئەگەر کرمی هەبێ کرمەکەی دەکوژێ.
گیانەڵڵا : دەمی ئاویلکەدان، دەمی گیان دەرچوون.
گێرمەوکێشە : گێرەوکێشەکێشەکێش.
گێرەشێوێن : گایەکە کە لە گاگێرەدا بەند نابێ و دەردەپەڕێ بۆ دەری خەرمان.+
گێژەراو : حاڵەتێکە تووشی ڕێوی دەبێ کە لە خۆوە دەسوورێتەوە و ئاگای لە خۆی نیە.+
گێوژەقورە : جۆرێک گێوژە کە بەری زۆر دەگرێ و ئەگەر باش بگا رەنگی رەش دەبێ.

پیتی ل

لابان : بەشێکی بانی خانوو :(*ئەم لابانەم ماوە بێ ماڵم*).+

لاپێ : بەفرێک کە سەرەکەی بەستوویە، کاتی بەسەردا ڕۆیشتن نیوەی دەشکێ و نیوەی ناشکێ.+

لاتر : هەڵەنگوتن، بەلاداهاتن :(*لاترێکی برد نووپەراسووی شکا*).

لاتربردن : هەڵەنگوتن، بەلاداهاتن.

لاتسیاو لاتسیاو: لاجەلاج، لارەلار.

لاجەلاج : لارەلار، لاژەلاژ.

لاچاو : لاڕوومەت.+

لاخوراو : میوەیەک کە لایەکی دەعبا خواردوویە.+

لادەست : ئەوەی لە تەنیشت کایەکەران دانیشتوە : (*لادەست زەینی ڕوونە*).+

لاڕەشە : نەخۆشی یەکە هەم بنیادەم تووشی دەبێ هەم ئاژەڵ.×

لاڕێ : «بیراهە» ی فارسی :(*بەلاڕێ دا ڕۆیشت*).+

لاس : جۆرێک داری سنجوویە ودڕکیشی هەیە، بەلاّم بەرناگرێ. لە راستی دا نێرەی دارسنجوویە.×

لاس و خەزالْ : بەیتێکی فۆلکلۆری کوردی یە.

لاق و لەتەر : قاچ وقول، لای خوارەوەی لاق :(*لاق ولەتەری پیس بووە*).

لاق ولەوەر : لاق ولەتەر.

لاقەپرغە : لاقەبرغە، خالْیگە.

لالەنگی : جۆرێک کولیچەی ئاردوشەکرە.+

لالەوەر : ئاژەڵێکەکە بۆژۆرزۆرکاردەکاوخراپ دەلەوەڕێ.×

لامل : سەرکێش، نەگونجاو، نافەرمان.×

لانکەیی : چالْ یان هەر شتێکی « مستطیل » کە بە دەست دروست دەکرێ.×

لانوا : بەشێکی چادر کە بۆ حەوانەوەی یەک دوو کەس دەبێ.

لانوالْ : نوالْی کوێستان.

لاوونیو : کەش و توش، (مورّب) ، سووچاوسووچ.

لرفاندن : خێراخواردن:(*منێندی بلّێی یەک و دوو مەلی لرفاند*).

لزگە : بەنک :(*لزگە زەنگیانە*).

لغاوبۆشل کردن: لغاوبەردانەوە بۆ ئەوەی ئەسپ بەکەیفی خۆی بڕوا.+

لغاوبەردانەوە : لغاو بۆ شل کردن.

لفکە : سۆرانی، فەقیانە.+

لفکە : کلکەی بوخچە و پێ پێچە و داوێنی کراسی

ژنانه و ... .+

لمب : لم، رەلم، رەمل.

لمب : میوەی زۆرگەییو، دژی تورت.

لووت ڕاسان : بەربوونی خوێنی کەپۆ.

لووتکەڵەشاخ : کەسێک کە کونی کەپۆی زۆر فرەوان بێ.

لووت هاتن : ئاوی کەپۆ هاتنەخوار :(*منداڵەکە لووتی هاتوە بۆی پاک بکەرەوە*).

لۆچ تێ کەوتن : پەیدابوونی گنج ولۆنج :(*لۆچی لەدەم وچاو کەوتوە*).

لۆدە : گیای هەڕەمە، گیاجاڕ، موقابیلی گیامێرگ.+

لۆری لۆری : ئارام ئارام :(*بە لۆری لۆری هاتەوە سەر ... بۆری*). « مەسەل »

لووس بوون : سوان :(*ددانی لووس بوون هیچ نابڕن*).+

لۆسک : قەدی دار.

لۆگەن : لۆسوورە، لۆگەنە.

لوولووهەڵکردن : بەنی تێوەدان لەسەر لوولکی جۆڵایی هەڵکردن.

لە بەریەک ڕەوینەوە : گوشادبوونەوەی قەفی گۆچان و کەوان، بریتی لە قەڵەوبوونی زۆر خێرا.

لەبیرخۆبردنەوە : پشت گوێ خستن:(*قسەکەی لەبیرخۆی بردەوە*).

لەپاش : دواکەوتوو، بەجی ماو :(*کاسبی یەکەمان زۆر لەپاشە*).+

لەپاش : باری ولاخ کە لە نێوەڕاستی پشتی نەبێ و زیاتر بۆ لای پاشەوە چووبێ.+

لەپکە : توێی هەویری وشکەوە بوو بەسەر نانەوە.+
لەپکە : کڵۆ گەزۆی گەورمگەورە بەسەر گەڵای دارەوە.+
لەپێش : کاری زووکراو :(*کارمان لە پێشە*).+
لەپێش : باری وڵاخ کە زیاتر بەلای سەری وڵاخەکەوە چووبێ.+
لەتان وپۆکەوتن: لە کەڵک کەوتن، زوو پیر بوون.
لەدوا : لە پاش بە هەموو ماناکانیەوە.
لەدووچوون : چوونە لای کەسێک بۆ لەگەڵ خۆ هێنان.
لەدووهاتن : هاتنە لای کەسێک بۆ لەگەڵ خۆ بردن.
لەدەم ودووکەوتن: زمان شکان لە بەر نەخۆشی یان پیری.
لەرووەدان : بەخۆدا شکاندنەوە، قسە بەسەر چاودا دانەوە.
لەرێ ترازان : لە ریگە لادان.
لەرێ هەتلەبوون: ریگا ون کردن.
لەزاخ نان : بۆ دەست دەگوترێ :(*دەست لە زاخ نان* واتە خلەتاندن و دەست برین).
لەزاردەرچوون : قسە لە دەم دەرچوون، لە زار ترازان.
لەزک چوونەوە : لە زاووزێ وەستان.
لەسەرگرێو : ئەنجام دانی کارێک وگرێو لەسەرئاکامەکەی.×
لەسەریەک : بە تێکرا.+
لەغاویەدەم
دادانەوە : دەمکوت کردن، بێ دەنگ کردن.
لەق : جووتە :(*ئەم هێسترە لەقان داوێ*)، لەقەش دەگوترێ.+
لەقاودان : لە هەڵدان،عەیبی یەکێک لە لای خەڵک گوتن.

لەگاچوونەوە : وشک بوونەوە و لەکەش چوونەوەی زەوی پاش ئاو داشتن.

لەگوین : وێ چوو، شک بۆچوو، مومکین :(*لەگوینە باران بباریێ*).

لەگوین : وەک، وێنە :(*پیاوی لەگوین تو کەم پەیدادەبێ*).

لەلەوەڕخستن : ئازاری زۆرپێ گەیاندن. بەجۆرێک کە لەوەڕی پێ نەخورێ.

لەلەوەڕکەوتن : نەخۆش بوونی ئاژەڵ بەڕادەیەک کە لە خواردن بکەوێ. (بەمەجاز بۆ بنیادەمیش بەکار دەبرێ).

لەمردن : نەخۆشی نزیک بە مردن .(*دایکم نەخۆشە، لە مردنە*).

لەنجە : ناوی گۆرانی یەکی کوردی یە.+

لەنجەولار : ڕۆیشتن بە عیشوە و ناز :(*بەلەنجەولار هاتەوە یارم لە ڕێگای کانی*). « فۆلکلۆر »

لەنک ولۆر : شەق وشڕ.

لەمێکەوە : لەپڕا، لەنەکاو.

لەیاز : لایەن، ئاوبردەڵە، ئاومالک.

لەیل ومەجروم: لەیلێ و مەجنوونی داستانی کەونارا.+

لەیم : جومگە، بەند (مفصل).+

لێ بەربوون : لەدەست بەرهەڵبوون :(*ئەسپەکەی لێ بەربوو*).

لێ بەربوون : با لێ دەرچوون، با لێ بوونەوە.

لێ پڕبوون : پێ پڕ بوون :(*جەهەننەمت لێ پڕ بێ* واتە جەهەننەمت پێ پڕ بێ و جێی کەسی دیکەی *لێ نەبێتەوە*).+

لیٚ تیکلاوبوون: دووشت لیٚ تیکەڵ بوون، دوو حیساب لیٚ تیکەڵ بوون، تیکەڵ بوونی دوو پارچە میگەل.

لیٚ تیکەلاوبوون: لیٚتیکەلاوبوون.

لیٚ خواردن : خواردن لە چیشتی سەر ئاگر :(*لیی بخۆ بزانە تام و خوێی چۆنە ؟*).+

لیٚ داهینان : مەتەڵۆکە لیٚ پرسینەوە.

لیٚ داهینان : دەورەدان بۆ حەز لیٚ کردن.

لیٚ دەرکردن : وەدەرنانی ئاژەڵ لە زەرعات :(*ئەو بزنە لەو بنیستانە دەرکە*).+

لیٚ دەرکردن : تەکاندنەوەی سەگی دڕ لە میوان و نەناس : (*ئەو سەگە لە میوانەکان دەرکە*).+

لیٚرووکانە : ئالیٚرە.

لیٚرەکانە : لیٚرووکانە.

لیٚس : زمان بەشتیک دا هینَ:(*تاوەلیٚس،کاسەلیٚس*).+

لۆلۆ : مەقامیکی کۆنی کوردی یە.+

لیٚوجوین : گاز لە لیٚوی خۆ گرتن لەبەر فکروغەم وخەیاڵ.

لیٚوکردن : لیٚو هەڵقرچاندنی ساوا پیٚش گریان.

لیوە : ڕەمڵ، ڕەڵم.+

لیٚ وەستانەوە : تەماشای برین، تەماشای نەخۆش.+

لیٚوهەڵقرچاندن : لیٚو تیک نان و ڕوو گرژ کردن، لە بەربیٚز یان لەبەر بیٚزاری.

لیٚ هەستان : هەوەس بزووتنی پیاوبەدیتنی ژنیک :(*لای بە لیی هەڵ ناستیٚ*).+

پیتی م

ماته : هەڵمات، پووڵەوردە یان مازوویەک کە هەرکام لە یاری کەرانی کەلایێن دای دەکەن.+

مارپێچ : هەر شتێکی خواروخێچ.+

مارمژ : بە سیگارکێشێک دەگوترێ کە هەموو دووکەڵەکە قووت دەدا.+

مارۆ : جۆرێک قوماشی بەری ژنان بوو.+

مازووبەردان : بە رۆژی نێوەڕاستی هاوین دەگوترێ کە لەو رۆژەدا مازووچنین ئازادە.

ماشتن : بریتی یە لە تەواو کردنی خواردنی سەرسفرە: (*سفرەکەی ماشت*).+

ماشتنەوە : ماڵینەوە، خەلاس کردنی خواردن لەسەر سفرە.

ماقۆڕ : برینی زۆرگەورە لە لەش.+

ماکاو : ئەو بەشە لە ئاوی جۆگەی گەورەیە کە بەر دەدرێتەوە سەر زەوی یەک. بە شوێنەکەشی دەگوترێ.×

ماڵ کردن : بریتی یە لە مردن.+

مالۆچکە : کایەیەکی مندالانە کە شوورمیەک بە دەوری خۆیان دا دەکێشن و لە بەرد و دار سەماوەر و قۆری فەرز دەکەن.+

مالووسک : مالووسکەیخەرمان.

مالوێچە : مالۆچە.

ماڵیاوا : بۆ خەبەردان لە سەرکەوتن لە کارێک دا دەگوترێ، بۆ وێنە ئەگەر بە چەند کەس لە شتێک دەگەڕێن ئەوەی دەیبینێتەوە هاوار دەکا « *ماڵیاوا* ».+

مانگی : ساڵی مانگی، ساڵی قەمەری، ئەو ساڵەی بە « محرّم » دەست پێ دەکا و بە « ذی الحجە » تەواو دەبێ.

مجێوری : کەسب وکاری مجێور، کاری خزمەتکاری مزگەوت.+

مجێوری : ئەو هەقە کە مجێور وەری دەگرێ :(بە نانی مجێوری گەورە بووە).+

مچوون : هەموو، تێکڕا :(*خڕومچوونیان ڕۆیشتوون*).+

محەسڵ : قاسید، « مأمور » .

محەندەک : ئەسپی ڕەسەن.

مرار : داخ، ئەزرەت :(*مراریَ لە دڵم*).+

مڕان : دارێکی تووڵ درێژ و پەلک خشتە لە دەم و ڕووباران دەڕوێ.+

مردارەمانگ : نێوان بەهار و هاوینە ، نەک (مردادماه).x

مردە : ڕووشاڵی بەری هەمبانە.+

مردمومژی : پشکنینەوە و دووبارە ڕستنەوەی بەڕمکۆن و شتی وا.

مرِوو : برش، کرِوو.+

مریشکەقوڵە : ناوی چیرۆکێکی مندالانە.

مزەورە : چێشتێکە لە ماش وپرپرە و ئاوە تەماتە یان سماق دروست دەکرێ.×

مژدی : مەگیرانی، (ویار) ی فارسی.

مس : بزنێکە کە رەنگی گوێی سوور و رەش بێ، ئەوەی گوێی خاڵ خاڵە پۆشە.×

مست لەچاودان: کاری کوتوپڕ.

مستە : سووکەڵەناوی مستەفایە.+

مسکێ : ناوە بۆ ژنان.

مقاوی : مقاو، نەخۆشی یەکی ئاژەڵە.

مکوڕ : سوور لەسەر نەزمر ، (مُصرّ) .×

مل : باریکایی پێش سەر لە هەر شتێک :(*ملە کوولەکە*).+

مل بادان : سەربادان،سەرهەڵسووڕاندن.+

مناڵ بازاڕی : کاری مندالانە.

مناڵ ومەزن : بەمانای گەورە وبچووک یان ورد و درشتە، نەک مناڵ و کاڵ.×

منجەمنج : قسەجوین، قسە بەڕاشکاوی نەگوتن :(*ئەم منجە منجەی ناوێ ، ڕاست و ڕەوان بڵێ چت دەوێ*).×

منگاندن : لە بن لێوەوە قسە کردن.×

موو : بزنی رەشانگ، دژی مەرەز.+

موکوڕ : سوور لەسەر بیروڕا، (مُصِرّ).×

مەترەق : داردەستی ئەستوور.+

مەترەق : بڕیتی یە لە ئەندامی شەرمی پیاو.+

مەترەلێوز : مەترەلۆز.

مەجبووراوا : گەرەکی فەقیرنشین،خانووی بە تەنەکە وتەلیس، (حلبی آباد) ی فارسی.

مەجوعمە : سینی.

مەجێ : سووکەڵەناوی مەنیج :(خەجێ ومەجێ واتە خەجیج و مەنیج).

مەحبووس : یاری یەکە بە تەختەنەرد دەکرێ.

مەختە : پوولێکە کە خاوەن ملک جیا لە بەهرەی ملکانە لەسەر مووچەی دادەنێ.+

مەدار : گوزەران :(*مانگی بە هەزارتمەن مەدار ناکەم*).+

مەدار : بە تەبایی حاوانەوە :(ژنەکەی *لەگەلی مەدار ناکا*).+

مەڕ : مێگەلی مەڕ و بزن.+

مەرزینگان : ناوە بۆ ژنان.

مەرس : وشەیەکە لە کاتی جووت کردن دا بۆ گاجووتی دەڵێن مانای ئەوەیە داگەڕێ بۆ لای بەرەوە.×

مەرگی موفاجا: مەرگی لەنەکاو، دڵ ڕاوەستان، (سکتەی قلبی).

مەست کردن : سەرخۆش کردنی کەسێکی غەیری خۆت، ئارەق دەرخوارد دان.+

مەستوورە : ناوە بۆ ژنان.+
مەشکەدڕە : کوللەیەکی شینی زۆر گەورەیە.×
مەکات : میقدارێک گەنم کە خاوەن ملک جیا لە دەوودوو لە جووتیاری دەستاند.×
مەمکۆڵە : مەمک مژە.+
مەمکە : جێگای نەوت لێ دەرچوونی پەرامێز و چراتۆڕ (پستانک).+
مەنجەنیق : ئاوری یەکجار زۆر.+
مەنی : ئاوی رەحەت بوون، شەهوەت.+
مێتوولە : ئەسپێی زۆر ورد، ڕشک.
مێچک : مێشک :(هێندەی گوت مێچکم چوو).+
مێچکە : بریتی یە لە پیاوی تەبیات ژن، ژنانیلە.
میراودەلی : عەشیرەتێکن لە پشدەر لە کوردستانی عیراق.
مێرووڵەکردن : سەرەتای وەکوڵ هاتنی ئاو.+
میز : کووتی حەیوانی.+
میزاو : کووت دانی زەوی بەوە کە سەرانگوێلک بدرێتە دەم ئاو و بەسەر زەوی دا بلاو بکرێتەوە.+
میزاوکردن : ئیسهال بوونی مالات لە سەرەتای بەهاردا کە گیای شلک دەخوا و نیشانەی ئەوەیە کە گیاشینکە زۆر بووە.
میزاوشوتن : میزاو لێ شوتن، کووت دانی زەوی بە رێگای میزاودا.
میسکێن : هەژار، نەدار.
میسکێن : ڕەعیەت.

میشگره : باڵداریکه.+

مێش لێ دان : کرمێ بوونی بەری بێستان.

میمڵ : مڵه، دەعبایەکی بەزمرە نێو بێستان دەکێڵێ.

مێوژه ئەو دەنکه ترێ یانەی بە هێشووە ترێ یەکەوە وشک دەبن.

پیتی ن

نارنجه : گۆرانی یەکی کوردی یە.

نازە : سووکەڵە ناوی نازدار.+

ناسر : ناوە بۆ پیاوان.+

ناشتا : چێشتەنگاو.

ناوبوێر : هەڵواردنی یەکێک لە شتێک یان کارێک : (*بێگاریی بە هەمووان کردوە بێ ناوبوێر*).+

ناوپارە : نێوپارە، دژی تەریک و چەپەک.+

ناوخوان : ناوچەیەکە لە کوردستان :(*خوایە لەم کەڵە زوو بمخەیتە بان ، بمخەیتە بەینی شلێر و ناوخوان*).+ « فۆلکلۆر »

ناودان : ریزێک دەنکە گەنم کە لە گوڵەگەنمی زۆربە قەوەت دا پەیدا دەبێ.+

ناوک کەوتن : بریتی یە لە ترسان لە شتی لەنەکاو.+

ناوک هاتنەوە : بریتی یە لە ترسانی لەنەکاو.+

نکوولی : لاری، سەرپێچی، « مخالفت ».+

نگادێری : نگاداری، ئاگاداری.

نەک تاڵ : ئەو کەسەی چاکە دەکا و خەڵک چاکەی لە چاو ناگرن.

نەک سوێر نەک تاڵ.

نۆبەند : گایەکە نۆ ساڵ جووتی پێ کرابێ.+

نووسانەوە گیرسانەوە.+

نوسک : نیسک، کەمێک، کەموسکەیەک.+

نۆکە زەردکە نۆکەزەرکە.

نەبەگە : بێچووە ئاژەڵێک کە هێشتا ژەکی نەخواردوە.+

نەختەنەختە : ناوی گۆرانی یەکی کوردی یە.+

نەرمکە : گۆشتی نەرمەی بێ ئێسک.

نەرمەنەرمە : ناوی گۆرانی یەکی کوردی یە.+

نەقڵ : قسەی خۆشی بێکەنین هێن.+

نەقڵ : هۆمەن، پاڵ پێوەنان :(*دایە بەر نەقلان*).+

نەقورچ : نقورچک.

نەقورچک : نەقورچ.

نەگبەت : بەدفەڕ، بەدئەخلاق.+

نەگبەتی : بەدفەڕی.+

نەمام : ناوە بۆ ژنان.+

نەمام : داری ساوای دوو سێ ساڵە.+

نەمام ناشتن : چەقاندنی نەمام و داری تازە.

نەمرنەژی : ژیان بە هەژاری و دەسکورتی.

نەویس : نەبیس، نەبیست، بێ گوێ.

نیخە : دەنگی گەروو کە بە زەحمەت بێتە دەرێ.+

نیخەنیخ : نیخەی زۆر.

نێرووکە : خوڕایی چۆم، زۆرایی چۆم.

نیرە : نیرگە، کاریتە.

نێرەکەر : وەستای مەشکەی دار.+

نێرەو : زۆرایی چۆم، خوڕێنی چۆم.+

نیسان : ٢٠ رۆژ لە خاکەلێوە و ١٠ رۆژ لە بانەمەڕ.×

نێوبژە : ددانی دووساڵی بۆ یەکسم.+

نێوبەند : نێوەڕاست.

نێوبەدەرەوە : بەناوبانگ.

نێودار : خەیار یان ترۆزی یەک کە دەنکی زۆر تێ دا بێ.+

نێوڕان : نێوەڕ، نێو مێگەل.+

پیتی و

وارش : دیواری وشکە کەڵەک بۆ هەر مەبەستێک.×

واغ : لێدانی زیاتر لە دانەیەک :(واغێن بە گوێز ، بە مازوو یان هەر شتێکی خڕ دەکرێ.بەڵام شەرتە کە کەللا هاوێژرا لانی کەم دوودانە بنگێوێ . ئەگینا کایە دەدرێتە دەستی حەریف).×

واڵ : پارچەیەکی تەنکە هەر رەنگێک بێ نەک تەنیا پەمەیی.×

وردە : کا و گزرەی گێرە کراو، موقابیلی بە باقە بەستراو.+

ورشە : دەنگی تیژ تێ پەڕین :(*ورشەیەکی لێ هات و بە لام دا تێ پڕی*).+

ورگن : بریتی یە لە زۆرخۆر.+

وڕمان : سەرسووڕمان.

وڕە : تەم ومژی سەرچیا لە زستان دا .+

وزە : دەنگی مێش.+

وشکه : بەشی نەزاوی مەڕومالآت کە بە جیا دەکرێتە بەر شوان.+

وشکەشیو : ئەم دیو ئەودیو کردنی سەرپێچ بۆ ئەوەی دیوی خاوێنی دەرکەوێ.+

وۆڵە : وشەی لێ خوڕین و دەنگ دانی گوێلک.+

وەبەردان : شتێک دانە بەر شتێک بۆ ئەوەی نەکەوێ : (*کاریتە داهاتبوو، کۆڵەکەم وەبەردا*).+

وەبەرکەوتن : لەبەرپاڕانەوە :(*زۆری وەبەر کەوتم لە گەڵم نەهات*).+

وەختاوەخت : شەو ورۆژێکی تەواو :(*وەختاوەختێک ژانی برینەکەم نەشکا*).+

وەدین : بەدین، دیندار.+

وەرام : مەرام، پێویستی :(*بۆ وەرامی کاری خۆی نەبێ ناشمان ناسێ*).+

وەربوون : چوونی بێچووە گەل بۆ نێوڕان و مژینی شیری دایکیان بێ رازی بوونی خاوەن.+

وەرتاخ : شخەڵ، نەمامی ساوای داری جەنگەڵ.+

وەرگیران : قبووڵ کران لە مەدرەسە یان لە ئیدارە. مەفعوولیوەرگرتنە.×

وەرگێڕانەوە : بۆ جاری دووهەم وەرگێڕان.+

وەرگێڵ : ناوی گوندێکە لە ناوچەی رەبەت.+

وەرێنان : دەست تێ وەرێنان ، بە دەست دەورەدان : (*دەستم دەقەدی وەرێنا*).

وزۆزە : جۆرێک قالۆچەیە کە دەڕوا و وزەوزی لێ دێ.

وەز : نیشانەی جنس :(نێرەوەز ، مێوەز).+

وەزەندی : ئەزیەت و ئازار.

وەستاخاڵە : بنەماڵەیەکی ئاسنگەرن، بە هەموو ئاسنگەرێک ناڵێن وەستاخاڵە.×

وەستانەوە : لێ ڕوانین :(دەستم برینی *لێ* پەیدابووە، *لێی* وەوەستە *داخوا* تێی دەگەی چیە ؟).+

وەسەت : جۆرێ تفەنگی بڕنۆیە.

وەسەت : ناوە بۆ ژنان.

وەشان : تەکان، لێکرانەوەی بەر :(گوێزەکان *وەشاون*)، ڕاوەشان.+

وەشاندن : بەری دار لێکردنەوە، راوەشاندن :(گوێزەکانم *وەشاند*).

وەششە : وشەی دەرکردنی کەر لە دەغڵ ودان یان هەر جێ یەک.×

وەشەک : وەرشەک، وەشەق، جانەوەرێکە لە تیرەی پڵنگ و بەور.×

وەشێن : هاوێژ :(دەست وەشێن ، *لووشک وەشێن*).

وەشێن : ڕاتڵەکێن، تەکێن :(*گوێزوەشێن*).

وەقا : ماندووبوو ، تێ گیرا.+

وەقان : وەستان،ماندووبوون.

وەقان : تێ گیران، لێ نەزانین :(*نامەی دەخوێندەوە لە نێوەڕاستی دا وەقا*).

وەکردن : کردنەوەی شتێک کە بەستراوەتەوە :(گرێ یەکە وەکە، *ئەسپەکە وەکە*).

وەکردن : ئاگر کردنەوە، ئاگر هەڵکردن :(*ئاورەکە وەکە سەرمایە*).

وەکردن : ئاوەڵا کردنەوە :(دەرگاکە وەکە).

وەلا : بەولاوە بچۆ.+

وەنجا : ئەمجار، دەی جا.

ویرەویر : دەنگی رۆیشتنی بەردێک کە هاوێژراوە.+

وێ کەوتن : لەبەرپاڕانەوە :(*زۆری وێ کەوتم لە گەڵم نەهات*).+

وێڵ : عەودالّ :(*واچاکە بە جێم بهێڵی ، هەرخۆم وێڵ بم لە شوێن خێڵی*).+ « هەژار »

وێوڵ : نەوعێک داربەڕوویە.×

پیتی هـ

هاتنەسەرچۆک : بەزین نیە. ئەوەیە کە یەکێک بۆ جوابی کەسانی دیکە دێتە سەر چۆکان و بە لێبڕاوی قسە دەکا.×

هاکوو : هەربینا :(*هاکوو گەیشتە ئێرە*).+

هالاو : لێ پێچراو :(*لاولاوی لە دار هالاو*).+

هاوارتەلەمن : خراپت لێ قەوماوە، وەزعت خراپە.×

هاوارتەلەمن : تانووت لێدانە بۆ کەسێک کە بە ناهەق خۆی نەخۆش دەکا یان کاری لە دەست نایە.

هاوارەلەمن : وشەی کەسەر دەربڕین بۆ وەزعی خراپی گشتی یە :(*هاوارە لە من زستانەکەی سەختە کەس مالاتی بۆ نامێنێ*).×

هاواڵ منداڵ : پزدانی ژن.

هاوجا : ژنی دووبرایان بۆ یەکتر.

هاوجێ : ژن بۆ مێرد و مێرد بۆ ژن.×

هاوڵفانە : ئاواڵ دووانە.

هایدێ : وشەیەکە بۆ دەرکردن دەگوترێ.×

هۆڕاندن : هۆڕەهۆڕ کردن.
هۆرمز : گیایەکی بەهاری یە سوور دەگریتەوە و دەخوری، بە گەورەیی مژمژیە، گۆزروان.
هوولاندن : دەنگی دریژی بنیادەم: (دەرویش هوولاندی).+
هۆڵە : میچی خانوو.
هۆڵە : ئەو دارە وردانەی لەسەر دارەڕاوە داویژرینە خانوو.×
هۆناو : هۆندراوە، بە بەنەوە کراو.
هۆیان : هۆگان.
هوێ ها : وشەی دەنگ دانی ئەسپ و ماین بۆ دەرکردن.
هۆی ها : هووی ها، وشەی سەرسووڕمان.
هەبرەش : لە تینوان وشک هەڵاتوو.+
هەرمن : تەنیا من.+
هەرمیشک : گۆشتی باش کوڵاو بە ئاوی کەمەوە.+
هەڕنین : ئەڕنین، چنین بە بێ سەرەوبەرەیی.+
هەژگ : لکەداری وشک کە قرژ وقاڵی پێوەبێ.×
هەژگەڵ : لکەداریک کە بڕابێ و گەڵای بێوەبێ، وشک یان تەڕ.×
هەستان : زۆربوونی ئاوی ڕووبار.+
هەڵبەزینەوە : سڵەمینەوە.+
هەڵپەسێرراو : ئەو شتەی بە شتێکی دیکەوە پاڵ دراوە.
هەڵپەسێردراو : ئەوەی بۆ ماوەیەک وەلانراوە.
هەڵپەهەڵپ : پەلەپەل.+
هەڵپتاندن : ڕووت کردنەوە لە لیباس یان لە موو یان لە

گەلاولک.×

هەلتووتەکان : تەنیا بۆ سەگ و گورک و ریوی بەکار دیْ. جۆریک دانیشتنە کە قوونی لە سەر عەرزی یە و دەستی هەلپەساربوون.×

هەلتۆزمەلتۆز : هەلبەزدابەز و لەگیران نەهاتن.

هەلخوازتن : هەلخواستن، لە سەرەوە داوا کردن :(*ئاوات هەلدەخوازم*).

هەلداشتن : لاریْ کردنی کەسیک بە ئەنقەست :(*ئەو کابرایەی بۆ کویْ هەلداشت ؟*).+

هەلدانەوە : لەسەریەک کەلەکە کردن :(*ئەو هەموو گەنمەی هەلداوەتەوە کەچی دەلیْ نانی خۆم نیە*).+

هەلدران : کۆکرانەوە :(*خەرمان هەلدران*).+

هەلدران : ویْ کەوتن :(*شەق تێیهەلدران*).+

هەلدڕان : لە خوارەوە بۆ سەریْ دڕان.×

هەلدڕهەلدڕ : لە خوارەوە بۆ سەریْ زۆرجار دڕاو.×

هەلسان : ڕەپ بوونی ئالەتی پیاو.+

هەلست : هاتوچۆ:(*هەلستی زۆر لەسەرە واتە خەلکی زۆر پیدا دەڕوا*).+

هەلسووڕ : بنیادەمی چالاک.+

هەلقەنە : لیکەرەوە :(*سەرهەلقەنە*).

هەلکران : بەرەوژوور برانی ئالا :(*ئالا هەلکرا*).+

هەلکڕاندن : شتیکی کەم لیزانین:(*شتیکم لیْ هەلکڕاندوە*).+

هەلکشان : بەرەوژوور چوونی نرخ :(*گەنم هەلکشاوە واتە گران بووە*).+

هەڵکشاو : مەددە نیە، عەلامەتێکە وەک (ا) لە نووسینی عەرەبی دا دادەنرا :(کٓهٰیٰعصٓ).×

هەڵگەڕان : رەنگ گۆڕان:(*سپی هەڵگەڕا، رەش هەڵگەڕا*).+

هەڵگێڕانەوە : هەڵگرتن و دانانەوە :(*هەڵگێڕانەوەی بانی خانوو*).+

هەڵنیشتن : نیشتنی پەلەوەر لە جێگای بەرز وەک دار و لیس .×

هەڵووچەقەیسی : قەیسی بەنەگەییوی.+

هەڵوەستە : وێستان و ئاوڕدانەوەیەکی کورت.

هەڵوێستە : هەڵوەستە.

هەڵە : کەسێک کە لە فکرێک دا بە غەڵەت چووە.

هەلیماو : شۆرباوی برنج یان بروێش.

هەڵیماو : هەلیماو.

هەمباز : ئەمباز، ئامباز، بەگژداچوو :(*هەمبازی بوو لە عەرزیی دا*).+

هەمزەبەگی : بەرێکی دارمازوویە، نەک جۆرێک مازوو.×

هەنگران : ئەنگران، زیاد لە ئەندازە دەوڵەمەند بوون.

هەنگڵ : قۆڵ، باسک :(*بن هەنگڵ یانی بن باسک*).×

هەنوین : شێلان :(*پشتم دێشێ، کەمێکم بۆ بهەنووە*).+

هەوت : گێژ :(*هەوت بووم*).+

هەورامانی : جۆرێ نانی تەنک و نەرم کە بە سێڵ دەبرژێ.+

هەوربردە : بەرێکی دارمازوویە.+

هەورەبان : جۆرێ کڵاورۆژنەیە کە لە خوارەوە فراوانە و لە

سەرێ چووک دەبێتەوە.+

هەوری : ناوێکە بۆ ژنان.+

هەوشینگ : هەوشەنگ، ئاژەڵی شیروشک کردوو پێش وەخت.

هێس : خوار، بۆ مل و بۆ دار و هەر شتێکی خوار بەکار دێ.×

هێنانەوە : ڕشانەوە :(هەرچی *خواردبووی هێنایەوە*).+

پیتی ی

یەکبەر : قوماشێکە لەسەر یەک قەد قەد نەکرابێ.×

یەکدەس : یەکدەست، خاوێن، ناتێکەڵ.+

یەک شەوە : ئەوبەفرەی شەو باریوە و تۆز و خۆڵ بۆری نەکردوە (هەروەختی ساڵ بارییێ).×

یەک قسە : بێ موعامەلە و چەند لێدان.+

یەڵ گوان : یەکەڵ گوان، ئەو بزن یان مەڕە کە گوانێکی خراپ بوویێ.